

ΑΙ ΦΑΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤ' ΑΥΤΟ

ΕΠΙΣΗΜΑ

ΤΟΥΡΚΙΚΑ

ΕΓΓΡΑΦΑ

ΥΠΟ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Μ. ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ Μ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1910

© SIMONOCILIO

5787

ΑΙ ΦΑΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ

ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ

ΜΑΝΟΥΗΛ Ω. ΓΕΔΕΩΝ

Μ. ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ Μ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1910

ΕΙΔΗΣΙΣ

Τὸ παρὸν βιβλίον ἐγράφη χάριν τῶν πολλῶν, οὐχὶ δὲ διὰ τοὺς ὀλίγους τοὺς ἔχοντας καὶ γνώσεις πλείονας ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ δυναμένους τέλεια ἵνα γράψωσιν ἔργα.

Ἄποδεκτὸν γενόμενον εὐμενῶς ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν ἐν Ἀμερικῇ παροικιῶν καὶ τῶν ἐν Νοτίᾳ Ἀφρικῇ καὶ τῶν ἐν Μελβούρνῃ τῆς Αὐστραλίας, ΑΥΤΟΙΣ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ, ΚΑΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝ.

15 ὀκτωβρίου 1910.

M. I. G.

ΑΙ ΦΑΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν (τὴν πρώτην) τῆς «Βραχείας Σημειώσεως περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαίων» γραφείσης ἐξ ἐντολῆς πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς, ἐξεδόθη πρό τινας, εὐλογία καὶ κελεύσει τοῦ παναγιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κ' Ἰωακείμ Γ' τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, συλλογὴ τῆς πᾶσι χορήσιμος ἐπισήμων τουρκικῶν γραμμάτων ἀναφερομένων εἰς τὰ αἰωνόβια ταῦτα δίκαια τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνόμισα συμπληρωτικὴν πάσης ταύτης τῆς ἐν δύο βιβλίοις συγκομισθείσης ὕλης τὴν ἔκδοσιν καὶ τῆς μετὰ χεῖρας μικρᾶς ταύτης διατριβῆς, ἧς ἡγγεῖλα τίτλον «Φύσις καὶ Φάσεις τοῦ παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος». Ἄλλ' ἢ ἐξέτασις τῶν φάσεων, ἃς διπλήθε τὸ ζήτημα, τὸ λεγόμενον κοινότερον «προνομιακόν», θέλει δεῖξει ὅτι σύνολον τὸ θέμα κέκτται χαρακτηριστικῶτερον· καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλίδος ὁ τίτλος οὗτος, τὸ δὲ βιβλίον ζητεῖν ἀποδείξει κυρίως ὅτι δύο φάσεις ἀπ' αἰῶνων διπλήθε τὸ ζωτικόν τοῦτο ζήτημα.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων ἐπηρεάζεται, διώκεται, καὶ πολεμεῖται. Εἴτε λαθρόβιος, εἴτε ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐκάστοτε ἐγένετο ὁ κατὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ κατὰ

τῆς Ἐκκλησίας διωγμῶς, αὐτὸς ἐκρήγνυται ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς θείας αὐτῆς συστάσεως καὶ φαίνεται διαρκῶν μετὰ τινος ὁμότητος, ἢ μεγίστης ἢ παριστανομένης ὡς τοιαύτης, ἕως τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ἰσαποστόλου. Γράφω μετ' ἀμφιβολίας περὶ τῆς ὁμότητος ταύτης, διότι βλέπω καὶ κατὰ τοὺς δέκα μεγάλους διωγμοὺς ἀκαταδίωκτον τὸ τῆς Ἐκκλησίας αὐτόνομον πολίτευμα, τοὺς δὲ διώκτας τοῦ χριστιανισμοῦ σεβομένους σχεδὸν αὐτὸ!, καίτοι πολλοὶ μὲν ὑπῆρχον εἰδωλολάτραι συγγράφοντες ἐναντίον τῶν χριστιανῶν καὶ τὸν ὄχλον ἐξάπτοντες τὸν ἀμαθῆ κατ' αὐτῶν, αὐτοκράτορες δὲ τινες ὑπῆρξαν ἀνεχόμενοι τὴν διάδοσιν τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας.

§

Βεβαίως ἐπηρεάζετο τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡ οἰάδοσις ὡς καὶ ἡ ἡσυχία τῶν ἐν πᾶσι τοῖς θέμασι τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ζώντων ὀπαδῶν τοῦ νέου θρησκευματος, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ἀνέπνευσαν πάντες ἐπὶ τοῦ ἰσαποστόλου Κωνσταντίνου, δίκαια δὲ καὶ προνόμια εἰς τοὺς κληρικοὺς ἀπονεμηθέντα παρ' αὐτοῦ συνετέλουν εἰς ἐνίσχυσιν ἐκεῖνων, οἵτινες ἦσαν ἀγαπῆτοι καὶ σεβαστοὶ παρὰ τῷ λαῷ διὰ τε τὴν ἱερότητα τῆς ἀποστολῆς, τὴν ἀγνὴν πίστιν, τὸ ζέον αἶσθημα, καὶ διὰ τὸ προκινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς θείας διδασκαλίας καὶ προεξάρχειν ἐν ἀγαθαῖς πράξεσιν. Ἀνταγωνισμὸς τις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας πρὸς τὴν ἱερὰν, τοῦ Κράτους οὐκ ἔστιν ἀλλὰ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς κοινότερον νῦν λέγομεν, φαίνεται κυοφο-

1. Ἐρα γενικώτερον περὶ τούτων ἀπὸ σελίδος 12—16 τῆς «Βραχείας Σημειώσεως».

ρούμενος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὅς, συγκάλεσας τὴν Α' Οἰκουμενικὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον πρὸς παῦσιν τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων, ἐθεώρει ἑαυτὸν, κατὰ δόγμα ρωμαϊκόν, δικαιοῦμενον 'να διευθετῆ καὶ τὰ περὶ πίστεως, ἀφοῦ τὸ τοιοῦτον ὡς δόγμα ἀκατάλυτον ἐπίστευον οἱ ἀπὸ Ρώμης καίσαρες.

'Ο,τιδήποτ' ἂν ἔχη κατὰ νοῦν ὁ ἱστοριογράφος Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, θέλων 'να δικαιώσῃ τὸν Κωνσταντῖνον, φαίνεται μοί πως ἀσύστατον, ἀφοῦ τοιοῦτον ἦν τὸ πνεῦμα τῆς ἀπὸ Ρώμης καισαροκρατείας, καὶ τοιαύτην ἐρμηνείαν, ὀλίγω μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον, ἔδωκεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ εἰς ὅσα εἶπεν ὁ πατήρ κατὰ τι συμπόσιον καὶ δεξιῶσιν ἐπίσημον ὑπ' αὐτοῦ γενομένην εἰς τοὺς ἐπισκόπους· «Ἵμεῖς μὲν τῶν ἔσω τῆς Ἐκκλησίας, ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ Θεοῦ καθισταμένους ἐπίσκοπος ἂν εἶην»—«ἀκόλουθα δ' οὖν τῷ λόγῳ διανοούμενος, τοὺς ἀρχομένους ἅπαντας ἐπεσκόπει², προὔτρεπέ τε ὅση περ ἂν ἡ δύναμις, τὸν εὐσεβῆ μεταδιώκειν βίον³». Καὶ ναὶ μὲν δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς βασιλείας ὁ Κωνσταντῖνος ἔδειξε σεβασμὸν πρὸς τὸν κληρὸν καὶ πρὸς τὰ δίκαια τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας· ἀλλ' ἡ ἀνατροφὴ αὐτοῦ καὶ μόρφωσις ἦν τοιαύτη, οἷα καὶ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ὑπὸ τοὺς κειμένους ἐν αὐτῇ νόμους ἐκπαιδευθέντων, καὶ μάλιστα πριγκίπων. Ἐγί-

2. ὁ Εὐσέβιος ἐνταῦθα παίζει τὰς λέξεις. Βλ. εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως λόγον Δ', κεφάλ. κδ'.

3. ἐπιτηρήτω μοι παρατηρήσαι ὅτι μᾶλλον ὀρθὴν παράσταται ἀντὶ τοῦ ἄρθρου (ἦ), τὸ ρῆμα (ἦ) καὶ μᾶλλον ἀκριβὲς ἐὰν τὰ λόγια ταῦτα (α ὅση περ ἂν ἡ δύναμις) θεωρήσωμεν εἰς τοὺς ἀρχοντας ἀναφερόμενα, διότι τούτους προέτρεπεν ὁ Κωνσταντῖνος αὐτὸν εὐσεβῆ μεταδιώκειν βίον. Καὶ ὁ λατῖνος δὲ μεταφράστης ἔγραψε «quibuscumque modis poterat» — ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ poterant.

νωσκεν αὐτὸς ὅτι, οἱ τῆς παλαιᾶς Ρώμης αὐτοκράτορες ἦσαν ἀρχιερεῖς (διὰ τοὺς εἰδωλολάτρους) καὶ βασιλεῖς ἐνταυτῷ, τὴν δὲ τοιαύτην τοῦ τίτλου αὐτοῦ σημασίαν δυσκέρως ἠδύνατο ἔν' ἀπεκδυθῆ, καθὼς ἐπίσης ἀντείχετο ταύτης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης καὶ ὁ Οὐάλης· «ἅμα γάρ τὸ παραλαβεῖν ἕκαστον τὴν τῶν ὄλων ἀρχὴν, ἢ ἱερατικὴν στολὴν παρὰ τῶν ποντιφῆκων αὐτῷ προσεφέρετο» -- λέγει Ζώσιμος ὁ εἰδωλολάτρης χρονογράφος⁴ -- «καὶ παραχρῆμα ποντίφηξ μάξιμος ἀνεγρίφето, ὅπερ ἐστὶν ἀρχιερεὺς μέγιστος . . . πάντες ἀσμενέστατα φαίνονται δεξάμενοι τὴν τιμὴν, καὶ τῇ ἐπιγραφῇ χρυσάμενοι ταύτη, καὶ ἰδὼν καὶ Κωνσταντῖνος, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ἦλθεν ἡ βασιλεία, καὶ ταῦτα τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ τῆς περὶ τὰ θεῖα τραπεὶς καὶ τὴν τῶν χριστιανῶν ἐλόμενος πίστιν· καὶ μετ' ἐκείνον ἐξῆς οἱ ἄλλοι καὶ Οὐαλεντινιανὸς τε καὶ Οὐάλης. Τῶν οὖν ποντιφῆκων, κατὰ τὸ σύνθετες, προσαγαγόντων Γρατιανῷ τὴν στολὴν, ἀπεσεύσατο τὴν αἴτησιν, **ἀθέμιτον εἶναι χριστιανῷ τὸ στήμα νομίσας**».

Τὸ σημεῖον τοῦτο δεόν ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ θέματος τούτου, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ δῆλα δὴ τῆς κοσμικῆς χριστιανικῆς ἀρχῆς πρὸς τὴν ἱερὰν ἀρχὴν, διότι τίθεται τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου (Γρατιανοῦ 375—383) καὶ ἐπὶ τῆς ἱερατείας Ἀμβροσίου τοῦ Μεδιολάνων (374—397) βάσις τις ἐν τῇ ἀναγνωρίσει τῆς τε δικαιοδοσίας καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολῆς ἑκατέρας τῶν δύο τούτων ἐξουσιῶν, τὸσφ συγχεομένων⁵ πρὶν τῆς βασι-

4. Ζώσιμος. ἔκδ. Βόννης σελ. 216—217.

5. τὸ συγχεομένον ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὴν λέξιν ἀξουσιῶν, ἀλλ' εἰς τὰς ἀδικαιοδοσίαν καὶ ἀποστολήν.

λείας τοῦ Γρατιανοῦ. Εὐτυχῶς δὲ καὶ ὁ μετὰ Γρατιανὸν τῆς ἀρχῆς διάδοχος Θεοδόσιος ὁ μέγας μέγιστος ἐγένετο μάρτυς τῆς ἀληθείας ὅτι ὄριον ὑπάρχει ταύτης καὶ ἐκείνης, εὐκόλως διακρινομένων ὑπὸ τῶν νομιμῶν καὶ συνετῶν ἀρχόντων. Ἡ ἱστορία δὲ τῶν μεταξὺ κοσμικῆς ἀρχῆς καὶ πνευματικῆς ἀρχῆς σχέσεων λαμπρὰν πρέπει ἵνα χορηγήσῃ θέσιν εἰς τὴν ἱερατείαν Ἀμβροσίου τοῦ θείου τῶν Μεδιολάνων ἐπισκόπου, συντελέσαντος εἰς τὴν διίλυσιν τῆς ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ διακεχυμένης ἀχλύος. Πράγματι δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς σήμερον παρέχει σελίδας τινὰς διδασκωτάτης ἀφηγήσεως ἢ κατὰ τῆς ἀρχῆς τῆς κοσμικῆς ἀντίστασις τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀμβροσίου, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ παλατίου ζητουμένην ἀφαιρέσιν δύο ναῶν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ὀρθοδόξων καὶ παράδοσιν αὐτῶν εἰς τοὺς σχισματικούς. Ὅτε ὁ νέος Οὐαλεντιανὸς, προτροπόμενος ὑπὸ τῆς αἰρετικῆς αὐτοῦ μητρὸς Τουστίνης, ἀπήτησε τὴν εἰς τοὺς ἀρειανοὺς παράδοσιν πρῶτον μὲν ναοῦ τινὸς ἔξω τῆς πόλεως κειμένου, κατόπι δὲ μεγαλειτέρου τινὸς ἐντὸς τοῦ ἄστεος ὠκοδομημένου, προέβαλεν ἀντίστασιν ὁ Ἀμβρόσιος, καθὼς προβάλλει σήμερον ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐπὶ ὑποθέσεως ὁμοίας· οὐχὶ δὲ γράφων πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ ναοῦ, τοῦ μέλλοντος καὶ ἵνα καταληφθῆ στρατιωτικῶς, κηρύττων κατὰ τῆς ἀρπαγῆς ἀρχῆς, ἔλεγε δημοσίᾳ πρὸς τὸν λαόν· «Με διατάττουσι ἵνα παραδώσω τὸν ναὸν τοῦτον. Ἀποκρίνομαι· Οὔτε εἰς ἐμὲ θεμιτὸν ἵνα παραδώσω, οὔτε εἰς σὲ, αὐτοκράτωρ, συμφέρον ἵνα παραλάβῃς αὐτόν. Οὔτε οἶκον ἰδιώτου ἔχεις ἐξουσίαν ἵνα ἀρπάξῃς· καὶ φρονεῖς ὅτι θέλεις ἀποτολμῆσαι ἵνα ἀφαιρῆς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ; Λέγουσιν ὅτι, πάντα θεμιτὰ τῷ βασιλεῖ, πάντα ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν. Ἐγὼ δὲ ἀποκρι-

νομαι· Μὴ νομίζης ματαίως ὅτι, καθὼς αὐτοκράτωρ, ἔχεις ἐπὶ τῶν θείων πραγμάτων δίκαιόν τι
Ἡ Γραφή λέγει «Τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, τὰ τοῦ καίσαρος τῷ καίσαρι». Εἰς τὸν καίσαρα τὰ παλάτια, εἰς τὸν ἱερέα ἢ ἐκκλησία. Ἀλλὰ λέγουσιν ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ βασιλέως· Καὶ ἐγὼ πρέπει 'να ἔχω ναόν. Ἐγὼ δὲ ἀποκρίνομαι· Τί κοινὸν ἔχεις σὺ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἀρειανῶν⁶».

* * *

Ταῦτα ἐν παρόδῳ, διότι οὔτε μὲ λανθάνουσι τὰ παρ' ἄλλων καὶ παρὰ τινων ἡμετέρων γραφέντα περὶ τῶν ἐν ὑποθέσει θρησκευτικαῖς ἀναμίξεων καὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν χριστιανῶν βασιλέων· γράφω δὲ τὰ ὀλίγα ταῦτα, καθὼς σχέσιν ἔχοντα στενὴν πρὸς τὴν ἀπασχολοῦσαν ἡμᾶς ὑπόθεσιν·

διότι αἱ τοιαῦται ἀξιώσεις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ἐδιμιούργουν ἐκάστοτε σκάνδαλα τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ αἱ προστριβαὶ μεταξὺ κοσμικῶν ἀρχόντων καὶ κληρικῶν ἦσαν οὐχὶ σπάνιαι· αἱ προστριβαὶ καὶ διενέξεις προσελάμβανον χαρακτῆρα βίαιον ἢ ἥρεμον, ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφερομένων· ὁ Γρατιανὸς προσπνέχθη φρονίμως, ἀπαρνηθεὶς τὴν τοῦ ποντίφηκος ἐξουσίαν, ὁ δὲ μέγας Θεοδοσίος, συμμορφῶν ἑαυτὸν πρὸς τὰς συμβουλὰς καὶ παραινέσεις τῆς ποιμανούσης Ἐκκλησίας καὶ ἑαυτὸν ὑποτάξας εἰς τὸ διαταχθῆν ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον, ὡμολόγει δημοσίᾳ «Μόλις ἱερέως καὶ βασιλέως ἐδιδάχθην διαφορὰν⁷».

6. ἀνάγνωθι ταῦτα προχείρως ἐν τῇ τοῦ αἰμνήστου Κοκτογόνου «Φιλολογικῇ καὶ κριτικῇ Ἱστορίᾳ τῶν ἁγίων πατέρων» κλπ· τόμου Β' σελ. 624—626·

7. Θεοδώρητου Ἐκκλησ. Ἱστορίας βιβλ. Ε', κεφ. ιη'.

ἦν ὅμως διατεθειμένος καὶ 'να διδαχθῆ τὴν διαφορὰν ταύτην. Ἐνῶ, πρὶν αὐτοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱός, οὐδεμίαν ἐννόειν διαφορὰν τοιαύτην, ἐν δὲ δογματικοῖς ζητήμασιν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν ἐχόντων τὸ δικαίωμα τῆς συζητήσεως καὶ λύσεως τῶν δογματικῶν διαφορῶν. Ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Μεδιολάνοις (347;), καθὼς αὐτὸς ὁ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὑπέρμαχος Ἀθανάσιος ἀφηγεῖται⁸, πρὸς τοὺς πατέρας τοὺς ἐν αὐτῇ, ἀπορροῦντας διὰ τὰς καινοφανεῖς διδασκαλίας, εἶπε προπετῶς ὁ τοῦ ἰσαποστόλου Κωνσταντίνου υἱὸς Κωνσταντῖνος: «Ὅπερ ἐγὼ βούλομαι, τοῦτο κανὼν νομιζέσθω ἢ τοίνυν πείσθητε, ἢ καὶ ὑμεῖς ὑπερόριοι γενήσεσθε» καὶ πρὸς τὰς δικαίας καὶ φρονίμους τῶν ἐπισκόπων ἐνστάσεις «μὴ διαφθεῖρειν τὰ ἐκκλησιαστικά, μηδὲ ἐγκαταμίσγειν» τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχὴν τῇ τῆς Ἐκκλησίας διαταγῇ—«οὔτε ἤκουεν ἐκεῖνος, οὔτε τι πλέον αὐτοῦς ἐπέτρπε λέγειν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἠπέλει καὶ ξίφος ἐγύμνου κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπάγεσθαι δέ τινας ἐξ αὐτῶν ἐκέλευσε».

Τοιοῦτον χαρακτῆρα βίαιον δυσκόλως ἤθελεν ἀναζητήσει κατόπιν ὁ ἱστορικὸς⁹ ὁ μελετῶν τὴν ἱστο-

8. Ἀθανασίου ἐπιστολὴ αὐτῶς ἀπανταχοῦ κατὰ κόσμον τὸν μονήρη βίον ἀσκοῦσι» κλπ. Migne, τόμου ΚΕ' στήλη 732.

9. διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ πολλὰ κατὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως φλυαρήσας ἐν τῷ «Συνοδικῷ Τόμῳ ἢ περὶ ἀληθείας», τῷ διαβοητῷ ὄγῳ οὖν Ἀντιτόμῳ, εἰς τε τὸν ἰσαπόστολον Κωνσταντῖνον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον ἐπέμεινε γράφων πολλὰς ἀκρίσιαις, μῆτε τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνθρώπων ὑπ' ὄψιν λαβὼν, μῆτε τὰ τοσοῦτον ἐκτραχυθέντα ἀνθρώπινα πάθη· καὶ σελίδας ἐπλήρωσεν 74 (ἀπὸ 313—386) φληναφῶν περὶ τῶν δύο αὐτοκρατόρων ὅπως στερρὸν δῆθεν ὑποβάλλη θεμέλιον τῆς θεωρίας αὐτοῦ ὅτι δούλη (δῆθεν) ἦν ἡ Ἐκκλησία τῶν αὐτοκρατόρων, πολλὰ παρερμηνεύων ἐκ κακῆς προαιρέσεως!!

ρίαν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο ἔξουσιῶν, ἱερᾶς καὶ κοσμικῆς, ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἡμετέρας βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ καὶ γινώσκομεν ὅτι, ἐφ' ὅσον τὸ κράτος τῆς Ἀνατολῆς, οὗ τὸ Βυζάντιον ἦν ἡ πρωτεύουσα, ἀπέβαλλε τὸν ἀπὸ Ρώμης μετενεχθέντα χαρακτηριστῆρα, περιεβάλλετο δὲ τὸν ἑλληνισμόν, θεωροῖαι περὶ δικαιωμάτων τοῦ βασιλέως «ὡς ἐπισκόπου τῶν ἐντὸς καὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Θεοῦ καθεσταμένου» ἀπεδοκιμάζοντο, πατέρες δὲ τῆς Ἐκκλησίας καὶ λόγιοι ἄνδρες εὐσεβεῖς πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀρχὴν, εἰς τὸν κοσμικὸν ἄρχοντα, χριστιανὸν ὄντα, σφοδρότερον ἀντέλεγον ὅτι, τῷ βασιλεῖ μόνῃ ἢ τῆς πολιτείας ἐπιστεύθη κατάστασις καὶ τὸ στρατόπεδον τούτων δὲ ἔδει ἵνα φροντίζη, ἀφίνων τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τοὺς ποιμένας αὐτῆς καὶ διδασκάλους.

Βαθυπῶδὸν δὲ συνετάττετο οὕτως εἰπεῖν ἡ μεταξὺ τῶν ἀρχῶν κοσμικῆς καὶ πνευματικῆς συμφωνία περὶ τῶν δικαίων ἑκατέρας, καὶ καθωρίσθη διὰ τῶν χριστιανικῶν νόμων παρὰ βυζαντινοῖς, ὅτι «τῆς πολιτείας ἐκ μερῶν καὶ μορίων, ἀναλόγως τῷ τινι ἀνθρώπῳ συνισταμένης, τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα μέρη βασιλεύς ἐστί καὶ πατριάρχης· διὸ καὶ ἡ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα τῶν ὑπηκόων εἰρήνη καὶ εὐδαιμονία ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΕΣΤΙ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΕΝ ΠΑΣΙΝ ΟΜΟΦΡΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΑ¹⁰» καὶ καὶ τῇ μὲν Ἐκκλησίᾳ τῇ ποιμαίνουσῃ, παριστανομένη διὰ τῶν πατριαρχῶν ἐν τοῖς μεγάλοις θέμασι τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν δὲ τῇ πρωτευούσῃ διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικοῦ πατριαρχοῦ, ἔργον ἀνεκνήρυχθη καὶ προορισμὸς ὁσιώτα-

10. βλέπε τοῦ Ματθαίου Βλαστάρεως τὸ Σύνταγμα κανόνων· ἐν τῷ Π. στοιχείῳ.

τος, ἐν ᾗ πολιτεία χριστιανικῇ καὶ ὀρθοδόξῳ «ἡ σωτηρία τῶν καταπεπιστευμένων αὐτῷ ψυχῶν» καὶ «σκοπός, πρῶτον μὲν, οὗς ἐκ Θεοῦ παρέλαβεν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι βίου διαφυλάξαι· ἔπειτα δὲ καὶ πάντας τοὺς αἵρετικούς, κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῷ, πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιστρέψαι»· τῷ δὲ βασιλεῖ, τῷ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν παριστάνοντι, ἐτάχθη «σκοπός ἢ τῶν τε μενόντων καὶ ὑπαρχόντων δι' ἀγαθότητος φυλακῆ καὶ ἀσφάλεια, καὶ τῶν ἀπολωλότων δι' ἀγρύπνου ἐπιμελείας ἢ ἀνάληψις, καὶ τῶν ἀπόντων διὰ σοφίας καὶ δικαίων τρόπων καὶ ἐπιτηδεύσεων ἢ ἐπίκτισις. Τέλος τῷ βασιλεῖ τὸ εὐεργετεῖν. Ἐπισημώτατος ἐν ὀρθοδοξίᾳ καὶ εὐσεβείᾳ ὀφείλει εἶναι ὁ βασιλεὺς καὶ ἐνθέῳ ζήλω περιδότος».

Οὕτω λοιπὸν, καθορισθέντος εἶδους τινὸς συμβάσεως τῆς ἱεράς καὶ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, ἀνακηρυξάσης μάλιστα ταύτης τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἰσχύοντας ἴσα τοῖς νόμοις τοῦ Κράτους, ὀλιγώτεροι συνεπῶς ἀκαταστασία καὶ ἀφορμαὶ ἐρίδων καὶ προστριβῶν ἤθελον προκύπτει. Τὴν θέσιν καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολὴν τῶν δύο τούτων ἐξουσιῶν, ὡς ἔδει ἵνα διαγῶσιν ἐν κράτει χριστιανικῷ, λίαν καλῶς ἐξέθηκεν ὁ αἰμυνηστος καθηγητῆς Γ. Α. Μαυροκορδάτος, ἀξία δ' ἀναγνώσεως τὰ παρ' αὐτοῦ γραφέντα, τάδε¹¹

«Ἐν ἐκάστη κοινωσίᾳ ὑπάρχουσιν ἄρχοντες διέποντες αὐτὴν καὶ ἐγγυώμενοι εἰς ἅπαντας καὶ εἰς ἕκαστον τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εἰρήνην τῆς ὑπ' αὐ-

10. Ἴδε τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος στοιχεῖον Β, ἐν τόμῳ ΣΤ' Συντάγματος ἱερῶν κανόνων Γ. Α. Ράλλη καὶ Μιχ. Ποτλῆ,

11. βλέπε τὸ βιβλίον «Φαρμακίδου τοῦ ἀπλῆ»· Ἀθῆναι, 1855, σελ. 33-35.

τοὺς χώρας. Ἐπὶ δὲ τούτῳ τῷ σκοπῷ, τοὺς πταίνον-
τας δικάζουσιν οὗτοι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, στρατὸν δὲ ἱκανὸν ὑφ' ἑαυτοῦς ἔχοντες, κατορθοῦσι
τὴν εὐνομίαν τῆς πολιτείας, τὴν ζῶν καὶ τὴν τιμὴν
καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν ἐκάστου τῶν πολιτῶν περιφρου-
ροῦντες ἀπὸ τε ληστῶν, καὶ ἀπὸ ἐμφυλίων πολέμων,
καὶ ἀπὸ ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων.

Σκοπὸν λοιπὸν ἔχει ἡ πολιτικὴ κοινωνία τὴν ἐν
τῷ βίῳ τούτῳ ἀσφάλειαν τῶν πολιτῶν, καὶ τὴν εἰρη-
νικὴν ἀπόλαυσιν τῆς νομίμου καὶ ἀδιαφιλονεικίτου
κινήσεως καὶ ἀκινήτου περιουσίας αὐτῶν.

Θρησκεία ἐστίν, οὐχὶ θεία τις ἐν τῷ νῷ ἐκά-
στου φιλοσοφία, ἀλλ' ἡ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεὸν
ἐξ ἀποκαλύψεως σχέσις· ἐκ δὲ τῆς θρησκείας προκύ-
πτει θρησκευτικὴ κοινωνία ὄρατῆ, καὶ οὐχὶ ἀύλος
καὶ ἀόρατος. Διὰ δὲ τελετῶν, ἐν ἡμέραις καὶ ὥραις
τακταῖς τελουμένων ὑπὸ ἱεροτελεστῶν καὶ ἱερουργῶν
ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων, πᾶσα θρησκεία ἀναγράφει καὶ
δημοσιεύει τὰ τῆς πίστεως ἄρθρα καὶ τὴν πάνδημον
λατρείαν, τοῖς μὲν πιστοῖς τὴν ἀγήρω ἐπαγγελλομέ-
νη μακαριότητα, πάντα δὲ τὸν μὴ ἀδιστακτῶς ὁμολο-
γοῦντὰ τὰ παρ' αὐτῆς πρεσβευόμενα ἀποθουσα, καὶ
τοῦ περιβόλου αὐτῆς ἀποπέμπουσα.

Διαφέρει λοιπὸν ἡ πολιτικὴ κοινωνία τῆς ἐκκλη-
σιαστικῆς κοινωνίας· καθότι, κατὰ τὴν πολιτικὴν κοι-
νωνίαν, ὅλοι οἱ πολῖται, ἀνευ ἐξαιρέσεως, εἰσὶν ἴσοι
ἐνώπιον τοῦ νόμου. Ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία τοὺς
ὀρθοδόξους μόνον παραλαμβάνει καὶ εἰς αὐτοὺς μό-
νους, ὑπὸ τὴν ποιμαντορικὴν αὐτῆς δικαιοδοσίαν τε-
λοῦντας, τοὺς θεῖους ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς
κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις ἐφαρμόζει.

Ὅθεν, δύο εἰσὶ διάφοροι κοινωνίαι ἀπ' ἀλλήλων
ἀνεξάρτητοι κατὰ τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ μέσα καὶ τὸ

τέλος. Γήινα καὶ ὑλικά τὰ πράγματα τῆς πολιτείας, αὐτὰ δὲ καὶ ὑπερκόσμια τὰ τῆς θρησκείας. Πρόσκαιρος καὶ μόνον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἰγαθῶν, ὅσα κοσμικῶς κατορθοῖ ἡ πολιτεία, αἰωνία δὲ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἡ προσδοκία τῶν ἀγαθῶν, ὅσα ἐπαγγέλλεται ἡ θρησκεία. Ἡ πολιτεία σωματικῶς ἐπιβάλλει ποινάς. Ἡ δὲ θρησκεία μόνον πνευματικῶς. Πᾶν τὸ ἀφροῶν τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἐκτὸς κεῖται τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἀρχοντος τῆς πολιτείας, οὐδὲ δύναται οὗτος διατάξει τὴν παραδοχὴν δογμάτων, ἢ ἐπιτηρῆσαι τὰ τῆς συνειδήσεως ἀναμυγνύμενος ὅπως-δήποτε εἰς τὰ τῆς θρησκείας.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἠθικὴ οὐδόλως εἰς τὸν ἀρχοντα τῆς πολιτείας ἀπόκειται· διότι οἱ νόμοι ἀπαγορεύουσι πράξεις τινὰς μὴ συναδούσας τοῖς κανόσι τῆς ἠθικῆς, καὶ ποινὰς ἐπιβάλλουσιν εἰς τοὺς μὴ ὑπεύκοντας τῇ ἀπαγορεύσει, ἀλλὰ τὰς πράξεις ταύτας προγράφουσιν οἱ νόμοι οὐχὶ διότι ἀντιβαίνουσιν εἰς τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ διότι ζημιοῦσι τὴν κοινωνίαν, ὡς, φέρ' εἰπεῖν, ἡ κλοπὴ, ἡ ληστεία, ἡ διατάραξις τῆς κατοχῆς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Διὰ τοῦτο καὶ αὐστηρότερον μετέρχεται ἡ πολιτεία ἐκεῖνα τὰ πλημμελήματα, ὧν τὰ ἐλατήρια ἐπιρρεπέστερον καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἁμαρτάνειν καὶ τὴν πολιτείαν ζημιοῦν· περὶ δὲ ποινῆς ἐπὶ παραβάσει θείου ἐντάλματος οὐδὲν μέλει τῇ πολιτείᾳ, ἥτις τιμωρεῖ τοὺς ἁμαρτάνοντας μόνον ὅπως προκαταλάβῃ διὰ τῆς αὐστηρότητος τῆς ποινῆς τὴν διατάραξιν τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ τὰς ἐκ ταύτης ὀλεθρίους καὶ ἀντικοινωνικὰς συνεπείας.

Πᾶσα πολιτεία ἀποδέχεται τὰ ἠθικὰ ἐντάλματα καὶ αὐτῆς τῆς μὴ ἐπικρατούσης θρησκείας, ὡς συντείνοντα πρὸς καταρτισμὸν τῆς πολιτείας, καὶ ὡς καθιστῶντα τὴν βᾶσιν καὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πολιτικῆς

κοινωνίας, καὶ τείνοντα πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς, ἥτις ἀπαιτεῖ παρὰ τε τῶν πολιτῶν καὶ παρὰ τῶν ἐν τέλει ὄρκον, θεμελιούμενον πάντως ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν βάσεων. Διὸ καὶ ἡ πολιτεία πλήρη ἔχει πεποιθῆσιν, ὅτι οἱ ὄρκοδοτοῦντες τηρήσουσι τὸν ὄρκον αὐτῶν διὰ τὸ πρὸς τὴν θρησκείαν αὐτῶν σέβας.

Ἐκ τούτων ὄλων προκύπτει, ὅτι ἡ πολιτικὴ κοινωνία πέφυκε διάφορος καὶ κεχώρισται ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς κοινωνίας ὡς ἐκ τοῦ χρόνου, ὡς ἐκ τοῦ τόπου, ὡς ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὡς ἐκ τοῦ τέλους. Τοῦτο δεικνύει ἡμῖν ἡ θεωρία, καὶ οὔτε ὁ θρησκευτικὸς πρόεδρος ἀρχει τῆς πολιτείας, ὡς ἀξιοῖ ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, οὔτε πάλιν ὁ πολιτικὸς ἀρχὼν ἐξουσιάζει τῆς θρησκείας, ὡς ἀξιοῦσιν οἱ διαμαρτυρούμενοι.

Ἡ φιλοσοφικῶς ἀποδεδειγμένη αὕτη ἀλήθεια εἰς μόνην εὔρηται τὴν ὀρθόδοξον ἡμετέραν Ἐκκλησίαν. Μόνη ἡ Ἐκκλησία αὕτη κατέχει καὶ πρεσβεύει τὸ καὶ φιλοσοφικῶς ἀποδειχθὲν ἀνωτέρω σύστημα, καὶ πρὸ αἰῶνων ἐκήρυξε καὶ διεσάλπισεν, ὅτι οἱ κάτοικοι οἰασθῆναι ἐπικρατείας μέλη διατελοῦσι δύο κοινωνιῶν διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων, τῆς Πολιτείας, λέγομεν, καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλὰ τί τοῦτο; **Καθίσταται οὕτω κράτος ἐν κράτει; Οἴδαμὼς· Ἡ Ἐκκλησία οὐκ ἔστι κράτος ἐν κράτει, ἀλλ' ὡς ψυχὴ ἐν σώματι** διότι οὐδὲν αὕτη κέκτται ἐκβιαστικὸν μέσον, ἐπαγγέλλεται δὲ τοῖς πιστοῖς τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν».

§

Ἡ τοιαύτη θεωρία ἡ τόσῃ σαφῆς, ἡ τὴν κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα τῶν ὑπνκῶων εἰρήνην καὶ εὐδαιμονίαν ἐξασφαλίζουσα, παρὰ φρονίμοις πολιτικοῖς ἀρχουσιν ἀποδεκτὴ γινομένη καὶ σεβαστὴ, ἐξη-

σφάλιζεν εἰς τοὺς πιστοὺς) τὴν τε ποιμαινομένην καὶ τὴν ποιμαίνουσαν Ἐκκλησίαν, τῷ λαῷ δὴλον οὖν καὶ τῷ κλήρῳ, ἡρεμίαν καὶ γαλήνην, ἐν ὁμαλῇ καταστάσει, ἐν ἔλλειψει δὴλα δὴ θρησκευτικῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν. Ἐν καιροῖς δὲ, καθ' οὓς αἰρέσεις καὶ σχίσματα διέσπων τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐνότητα, καὶ καθ' οὓς καιροὺς ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ ἐπενέβαινε πρὸς ὑποστήριξιν διδασκαλίας ὀρθῆς, ἢ διδασκαλίας κακοδόξου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀρχὴ αὕτη, τὸ κράτος, ὡς σήμερον λέγομεν, ἐλάμβανε τοιοῦτον ἢ τοιοῦτο μέρος, ὡς ἂν ᾗθελον νομίζει ὀρθὸν οἱ διέποντες αὐτό. Ἄλλ' ἡ κατάστασις ἡ ταραχώδης, ἡ δημιουργουμένη διὰ τῶν αἰρέσεων καὶ σχισμάτων καὶ τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν, ἀποτελεῖ τρικυμίαν ἀληθῆ διὰ τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἀπαιτεῖται συνेतὸς καὶ νῆψον ἐν πᾶσι νοῦς, ὅπως ἀβλαβὲς διέλθῃ τὸ «σκάφος» τοῦτο. Αἱ αἰρέσεις εἰσὶν ἐκτροχιασμὸς ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἡμεῖς δὲ λαμβάνομεν ὑπὸ τὴν ἐξέτασιν ἡμῶν τὴν ὁμαλὴν κατάστασιν.

§

Κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἑκατονταετηρίδας τοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὰ πρῶτα τῆς Δ' ἔτη, διεξήγετο πόλεμος τις ἐναντίον τῆς πίστεως, ἧς τὴν θεϊότητα ἠγνόει ἡ εἰδωλολάτρεις καὶ καχύποπτος ἔξουσία τῶν ἐν Ρώμῃ βασιλέων. Ἡ τετάρτη ἑκατονταετηρὶς, κυρίως μέχρι τῆς τοῦ Γρατιανοῦ βασιλείας, παρέχει ἡμῖν τὸ θέαμα τῆς κοσμικῆς ἔξουσίας ἐπεμβαίνουσης εἰς διαρρυθμίσιν δογματικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐπιβολὴν ἐνίοτε τῶν ἀποφάσεων καὶ θελήσεων αὐτῆς, εἰς ἃς ἐβλεπεν ἐνίοτε, δυστυχῶς, συμφωνούσας καὶ συνόδους τοπικὰς, ἡμᾶλλον ἐκτάκτως συγκαλουμένας συνόδους.

Τὰ μετὰ τὴν Δ' ἑκατονταετηρίδα διδάσκουσιν ἡμᾶς ὅτι διωγμὸς μὲν οὐδεὶς ἠγείρετο κατὰ τῶν ὀρθῶν δογματῶν, ἐκτὸς τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, ὅτε κυρίως ἡ ὄργη καὶ μανία τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων δυνύεται στρεφομένη κατὰ τοῦ μοναχικοῦ τάγματος καὶ κατὰ τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος τῆς παρ' ἡμῖν τοῖς ἔλλησι δημοσίας παιδεύσεως. Διεξήγετο δ' ἐν τούτοις, ἐκτὸς τοῦ αἰῶνος τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων, καὶ κατ' ἄλλους αἰῶνας ἐπηρεασμὸς τις καὶ κατάθλιψις τοῦ κλήρου, ἀφ' οὗ ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ ἐζήτει 'ν' ἀρπάσῃ δικαιώματά τε καὶ πολλὰ προνόμια.

Ἡ ἱερὰ ἀρχὴ βεβαίως ἀντίστατο. Θεματοφύλαξ οὖσα καθεστῶτος ἱεροῦ, Θεόθεν ἡμῖν παραδοθέντος, ὑπὸ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων διδαχθέντος, ὑπὸ δὲ Συνόδων οἰκουμενικῶν ἐμπεδωθέντος, καὶ κατοχυρωθέντος ἅμα διὰ νόμων πολιτικῶν, ἢ διοικουῦσα Ἐκκλησία καθῆκον εἶχε 'ν' ἀντισταθῆ. Καθῆκον ἔχει καὶ σήμερον 'να προσενεχθῆ τοιουτοτρόπως, οἱ δὲ ποιμαινόμενοι, πάντοτε μετὰ τῆς ποιμαινούσης Ἐκκλησίας ὄντες ἐν τῇ σθεναρᾷ τοῦ καθεστῶτος ὑποστηρίξει σύμφωνοι, οὐδέποτε' ἀποχωρίζονται αὐτῆς, ἐν καιροῖς κρισίμοις ὑπερασπίσεως τῶν ἱερῶν ἐθίμων καὶ θεσμῶν καὶ καθεστῶτων, καθιστῶντες αὐτὴν ἰσχυροτέραν διὰ τῆς εἰς αὐτὴν θερμῆς ἀφοσιώσεως.

§

Τὴν ἀφοσίωσιν ἐπεδείκνυεν ὁ λαὸς τῶν ὀρθοδόξων πρὸς τοὺς πατριάρχας τοὺς ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καθεστῶτων ἀγωνιζομένους, ὡς ἐμάθομεν ἐκ τῆς ἱστορίας· εἰς τοιοῦτον δ' ἐνίοτε βαθμὸν, ὥστε 'να προτρέψωσιν ἀλλήλους ἐπὶ τὸ «μαρτύριον», καθὼς συνέβη ἐπὶ Μακεδονίου Κωνσταντινουπόλεως¹², ὑπὸ τοῦ δυσ-

12. Θεοφάνους, Βόννης, Α', σελ. 237.

σεβοῦς αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου καταδιωκομένου.

§

Ἀνταγωνισμὸς αὐτοκράτορος ἢ μεγιστάνος ὁποιοῦδήποτε κατὰ πατριάρχου τινὸς ἢ κατὰ κληρικοῦ, διὰ τὴν φήμην ἢ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιρροὴν ἐπηρεαζομένου, διαφεύγει τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ παρόντος συγγράμματος. Ἀνταγωνισμὸς ὁμῶς τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐναντίον τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας ἐξεργάγη μανιώδης ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων. Ἠγέρθησαν οὗτοι φονικοὶ διώκται τῆς παρ' ἡμέραν ὑπεραυξανούσης ἐπιρροῆς τῶν μοναχῶν ἐπὶ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ γυναικωνίτου καὶ τῆς μεγάλης αὐτῶν ἰσχύος, εἰς ἣν πολὺ συνετέλει τῶν ἱερῶν μοναστηρίων ὁ πλουτισμὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος ὁ αὐστηρὸς ὁ κατ' ἀρετὴν, ὁ ἀδιάβλητος βίος τῶν μοναχῶν. Ἐπίσης ἐγένοντο διώκται σφοδροὶ τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ συνελῶς τῆς ὑπὸ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν, τοῦ κλήρου δῆλα δὴ καὶ τῶν μοναστηρίων, διεξαγομένης ἐποπτείας καὶ διευθύνσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἥτις ἦν δίκαιον τῆς ποιμαινούσης Ἐκκλησίας.

Ὁ κατὰ τῆς διοικήσεως καὶ ἰδιδασκούσης Ἐκκλησίας ἀγὼν τοῦ κράτους, εἰς πολλὰς ἀτοπίας καὶ παρὰ φρονας πράξεις ἐξολισθήσας, ἔλαβε τὸ τέλος, ὃ γινώσκομεν ἢ Ἐκκλησία ἐζήτησε ἐγκαίρως ἂν ἀποσεισῆ τὴν καταστρεπτικὴν ἐπέμβασιν καὶ τυραννίαν τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἀπὸ τῶν πρώτων ἀκόμη βημάτων τῆς οὕτω λεγομένης «μεταρρυθμίσεως» καὶ ὅτε καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸς ἦν τῷ αὐτοκράτορι συμφρονῶν ἐν τῇ κατὰ τῶν ἀγίων εἰκόνων μανίᾳ· ἐννοῶ τὸν οὐχὶ εἰκονόφιλον πατριάρχην Ἀναστάσιον, φίλον μὲν Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, προθύμως δ' ἀναθεματίσαντα

τοὺς εἰκονομάχους τῷ 742 σὺν Ἀρταβάσδω¹³ τῷ προσκαίρῳ αὐτοκράτορι· Κατὰ μίμησιν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν βημάτων τοῦ Ἀναστασίου πατριάρχου ἐβίβισε καὶ Παῦλος ὁ εἰκονομάχος, ὁ «κατὰ τὸ ἡμῖν εὐσεβήσας» φίλος τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων καὶ οὗτος, ἀλλ' εὐνοούμενος «τῇ τε πολιτεία καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἀνθρώποις τῆς πολιτείας»¹⁴ ἐφανερῶθη μετὰ τὸν θάνατον Λέοντος Δ' τοῦ αὐτοκράτορος ἐχθρὸς τοῦ μανιώδους ἀνταγωνισμοῦ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς πρὸς τὴν ἱερὰν. Ὁ ἱερὸς πατριάρχης Νικηφόρος, ὁ μετὰ τὸν Ταράσιον, ἐπέτελεσε τὸ πρὸς τὰ ἱερὰ καθεστῶτα καθῆκον, ἀπαίτησας ἀπὸ τοῦ Λέοντος Ἀρμενίου τοῦ αὐτοκράτορος ἰδιόγραφον αὐτοῦ διαβεβαίωσιν ὅτι θέλει σεβασθῆ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ δίκαια τοῦ κλήρου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ ὕπουλος ἐκεῖνος ἄνθρωπος¹⁵ οὐ μετὰ πολὺ, πολλοὺς ὑποκλέψας τῶν ἀρχιερέων, ἐπέβαλε δι' αὐτῶν τῷ πατριάρχει παραίτησιν· καὶ τούτου λιπόντος τὴν ἱερὰν καθέδραν, ἐπὶ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη ὑπομένει τοὺς τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐπηρεασμοὺς ἢ Ἐκκλησία, εἰς ἣν ἐν τούτοις ἀνῆκον πολλοὶ σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι κληρικοὶ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια πολεμίαν τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς στάσιν.

§

Δραττόμεθα νῦν καταστάσεως πραγμάτων γαληνιαίας, ταρρατομένης ἐνίοτε ἐκ πάθους αὐτοκράτορός τινος δυσμενῶς πρὸς πατριάρχας διατιθεμένου· γνω-

13. Θεορ. τόμου Α', σελ. 639.

14. βλ. τοῦ αὐτοῦ τόμου Α', σελ. 701, 708, 709.

15. ἀίψευδῆς γὰρ ὁ εἰρηκῶς, Οὐχ ἄπλοῦν γένος εὐρίσκω τοὺς ἀρμενίους, ἀλλὰ καὶ λίαν κρυπτὸν καὶ ὕπουλον. Βίος Θεοδώρου Στουδίτου· Migne τόμου γΘ', στ. 276. ἢ δὲ ρῆσίς ἐστι τοῦ Ναζιανζηνοῦ Γρηγορίου, ἐν λόγῳ ΜΓ' κλπ.

στά τὰ κατὰ τοὺς πατριάρχας Ἰγνάτιον καὶ τὸν Φώτιον, τὰ κατὰ τὸν Μυστικὸν Νικόλαον καὶ τὸν ἀπὸ συγκέλλων Εὐθύμιον· ἢ διότι φήμην ἐκέκταντο, προκαλοῦσαν τὸν φθόνον, ὅπερ καὶ τὸ βυζαντινὸν ἀπόφθεγμα «Ὁ ἐγγὺς ὑπάρχων οὐρανοῦ ἐγγὺς ἐστὶ κερανοῦ»¹⁶ ἐκήρυττεν, ἢ καὶ διότι φόβος ὑπῆρχε μὴ πλέων τοῦ δέοντος ἢ ἰσχύς τοῦ κλήρου προχωρήσῃ—διότι προὔχωρησεν ἐν τισὶ μέρεσι καὶ προχωροῦσα ἐκίνει πιθανῶς ἢ φόβος ὑψίστατο μὴ κινήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς μίμνησιν¹⁷.—καίτοι δέον ἵνα ὁμολογήσωμεν ὅτι ἐν ἡμέραις πονηραῖς ἢ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία πολλὴν τῷ κράτει τὴν ἀρωγὴν ἐπιγγέλλετο καὶ πολλὴν ἐν καιρῷ τὴν ὀνηρὰν ἐχορήγει βοήθειαν, προτρεπομένη πρὸς τοῦτο. Ὅτε, διὰ τὴν κατάπτωσιν τὴν ἐπελθούσαν ἐκ τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως, τὸ κράτος εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων, Νικόλαος πατριάρχης ὁ Μυστικὸς ἀπέλυσεν ἐγκύκλιον¹⁸ προτρεπόμενος τοὺς ἀρχιερεῖς ὅπως ἀθροίσωσιν ἐράνους ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν, ὅσους οὐκ ἐπὶ ζημίᾳ αὐτῶν, καὶ ἀπὸ ἐπισκοπεῖων καὶ μοναστηρίων «καλῶς εἰδότες ὅτι, σωζομένης τῆς κοινότητος, πάντως σώζεται καὶ

16. Νεῖλου ἀσκητοῦ ἐπιστ. σνῆ' βιβλίου Β'.

17. ἀφ' εὐθύνος (καὶ τῶν νεοκτιανῶν) ἤψατο, τῆς ρωμαίων ἐπισκοπῆς—δὴλα δὲ τῆς τῶν παπῶν Ρώμης—οὕτως τῆ ἀλεξανδρείας, **πέρα τῆς ἱεροσολύμων ἐπὶ δυναστείας** ἤδη πάλαι προελθούσης—ἀφ' Ἐκκλ. (Ἀλεξανδρείας) ἐθρονισθεῖς (17 Ὀκτωβρίου 412) τρίτη ἡμέρᾳ μετὰ τὴν τελευταίαν Θεοφίλου, ἀρχικώτερον ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν παρῆλθε καὶ γὰρ εἰς ἐκεῖνον ἡ ἐπισκοπὴ Ἀλεξανδρείας **πέρα τῆς ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς** καταδυναστεύειν τῶν πραγμάτων ἔλαθε τὴν ἀρχήν». Σωκρ. Ἐκκλ. Ἰστ. βιβλ. Ζ', κρ. ζ', ια'.

18. τεκμαίρομαι τοῦτο ἔκ τε ἄλλων καὶ ἐκ τῆς γβ' ἐπιστολῆς τοῦ Νικόλαου, ὅς καὶ τὴν βουλγαρικὴν ληστρικὴν ἐπιδρομὴν «ἐπαναστασιν» ἀποκαλεῖ· Μίγνη τόμου ΡΙΑ' στήλη 297.

τὸ ἴδιον ἐκάστω, τῶν δὲ κοινῶν παραπολωλότων, τίς ἐπι σωτηρία τοῦ ἰδιαζόντος ἀπολείπεται;»

§

Καταφανῆς ἐπέμβασις εἰς τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἱερὰ καθεστῶτα γίνεται ὑπὸ Νικηφόρου Φωκᾶ τοῦ αὐτοκράτορος, καίτοι πρὶν αὐτοῦ καὶ Ρωμανὸς ὁ Β' οὐχὶ εὐλαβῶς προσενέχθη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τηρῶν παρ' ἑαυτῷ καὶ τιμῶν ὡς θαλαμηπόλον Ἰωάννην εὐνούχον, πρότερον μοναχόν, ἀπαμφιασμένον τὸ σχῆμα¹⁹, οὗ ἔνεκα δυσπρεστημένος ἦν κατὰ τοῦ Ρωμανοῦ Β' ὁ Πολύευκτος, ἀπαιτῶν τὴν τοῦ Ἰωάννου ἀπομάκρυνσιν. Τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ δ' ὁ κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων καὶ κατὰ τῶν ἱερῶν καθεστώτων ἀγὼν ἐγένετο βίαιος τῷ 964, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἀπέλυσε τὴν κατὰ τῶν μοναστηρίων νεαρὰν (τὴν ὑπὸ Συμεῶν πατρικίου καὶ πρωτασκριτου συντεταγμένην) καὶ κατόπιν ἐν τῇ περὶ ψήφων ἀρχιερέων, καὶ ἐν ἑτέροις νεαρῶν, διαταγούσῃ «τοὺς ἐν πολέμοις ἀνηρημένους στρατιώτας ἐπ' ἴσης τιμᾶσθαι τοῖς μάρτυσι, καὶ ὕμνων ὁμοίων τυγχάνειν καὶ γεραίρεσθαι παραπλησίως».

Ὁ μέγας ἀγὼν τῆς Ἐκκλησίας ἦν δυσχερὴς, διότι καὶ ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε φῆμιν ἱκανοῦ στρατηγοῦ καὶ ἦν οὐχὶ τῶν συνήθων. Ἀρχιερεῖς δὲ καὶ πατριάρχης (ἦν ὁ ἱερὸς Πολύευκτος) ἀντεστάθησαν εἰς τὸ θέσπισμα τὸ περὶ στρατιωτῶν, κηρύττοντες ἀντικρυς ἀντιτιθέμενον τοῖς ἱεροῖς κανόσιν, ἠνάγκασαν δὲ τὸν Φωκᾶν²⁰ 'ν' ἀναιρέσῃ αὐτό.

Ἡ περὶ μοναστηρίων νεαρὰ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ βρα-

19. Κεδρηνός, Βόννης· τόμου Β' σελ. 339.

20. Ζωναρᾶ τόμου Δ' σελ. 81—83 ἐκδόσ. Δινδορφίου.

χὺν ἵνα ἰσχύη χρόνων· Ἐμπόδισε δὲ τὰς εἰς τὰ μοναστήρια γινομένης ἀφιερώσεις κτημάτων προφασίζόμενος ὁ Φωκάς ὅτι, τὰ ἱερὰ εἰσοδήματα ἀναλίσκουσιν οὐκ εἰς δέον οἱ μοναχοί, παρὰ τὴν ἱερότητα τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς κοσμικὰς ἐμπλεκόμενοι πράγματείς· ἀπηγόρευσε δὲ καὶ τὴν οἰκοδομὴν νέων μονῶν ἢ ξενῶνων, ἢ γηροκομείων, «ἀλλὰ τῶν παρόντων ἐπιμελεῖσθαι» προτροπόμενος· «κελλία δὲ καὶ τὰς καλουμένας λαύρας ἐν ἐρήμοις οἰκοδομεῖν, μὴ πρὸς κτήσεις καὶ ἀγρούς ἐτέρους ἐκτεινομένης, ἀλλὰ περιοχῆ μόνον τῇ ἰδίᾳ ὀριζομένης, τοσοῦτῳ τοῖς βουλομένοις οὐκ εἴργομεν, ὅσῳ καὶ δι' ἐπαίνου μᾶλλον τὸ πρᾶγμα τίθεμεν». Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης ἦν βεβαίως ἀπέστεργεν ἡ Ἐκκλησία, διετηρεῖτο βραχὺν εἰσέτι χρόνον· ἀλλὰ τὸ περὶ ψήφων ἀρχιερέων ἔζησεν ὀλίγον καιρόν.

Ἦν δὲ τοῦτο, κατὰ τὸν αὐτὸν χρονογράφον Ζωναρᾶν, ὅτι, προφάσει δῆθεν ὅτι οὐ κατὰ γνώμης εὐθύτητα ἐγένοντο τῶν ἀρχιερέων αἱ ψήφοι, ἀπήτησεν ὁ Φωκάς «μυθῆνα γνώμης ἄτερ αὐτοῦ εἰς ἐκκλησίαν οἰανδήτινα στέλλεσθαι»· χηρευούσης δὲ τινος ἐκκλησίας (δῆλα δὴ μητροπόλεως, ὡς σήμερον λέγομεν), ὁ Φωκάς ἐστελλε λαϊκὸν ὑπάλληλον λαμβάνοντα μὲν τὰς προσόδους αὐτῆς, ἐξοδεύοντα δὲ γλίσχρως εἰς θεραπείαν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν καὶ πέμποντα τὸ περίσσευμα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ὑπέμεινεν ἡ Ἐκκλησία μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Φωκά· κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ 969 ὁ τὸν θρόνον ἀναβάς αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς ἀνήρесе τὴν αὐθάδη περὶ ψήφων διάταξιν τοῦ Φωκά.

§

Οὕτως ἡ Ἐκκλησία, διὰ τοῦ ἱεροῦ πατριάρχου Πολυεύκτου, ἐθριαμβευσεν κατὰ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς

έν ταῖς δύο ζητήμασι τούτοις· έν μνηί δ' άπριλίω τοῦ 988 πύτύχησε 'να ἴδῃ τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον άποδοκιμάζοντα σχεδὸν τὰ κατὰ τῶν μοναστηρίων ὑπὸ τῆς κοσμικῆς άρχῆς πρὸ ἐτῶν εἴκοσι καὶ πέντε γενόμενα²¹.

§

ΑΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ἱερὰ ἐκκλησιαστικά καὶ θεῖα ἠκούσθησαν πρώτην φοράν έν ἐπισήμῳ ἐκκλησιαστικῷ γράμματι διατυπούμεναι τῷ 1028, κατὰ Ἰανουάριον, ἐπὶ τοῦ πατριάρχου (Κωνσταντινουπόλεως) Ἀλεξίου τοῦ Στουδίτου, τότε δ' ἐπισήμως ἐδήλωσεν ἡ Ἐκκλησία διὰ συνόδου τριάκοντα καὶ ἑνὸς άρχιερέων ὅτι οὐδαμῶς δύναται 'ν' άνεχθῆ τὴν ὑπὸ τῶν έν τῇ πρωτευούσῃ καὶ τῶν έν ταῖς ἐπαρχίαις δικαστῶν ὑφαρπαγὴν τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων. Ἀφορμὴν εἰς τὴν τοιαύτην διαμαρτύρησιν τῆς Ἐκκλησίας ἔδωκεν ἡ άτασθαλία κληρικῶν τινων, ὑποχωρούντων ᾧδε κάκεισε εἰς ἀξίωσιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ὅπως δικάζῃ λαθραίως κληρικούς ἔχοντας διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους ἢ καὶ μοναχοὺς, ἢ κατὰ ἐπισκόπων κληρικούς, ἢ κατ' ἐπισκόπων ἐπισκόπους, ένῶ ἔδει πάντων τούτων αἱ διαφοραὶ 'να κρίνονται καὶ δικάζονται παρὰ τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας, έν ἀμφιβολία δὲ, ἢ έν ὑπονοία περὶ τῆς οὐ κατὰ τὸ δίκαιον διεξαγωγῆς τῆς ὑποθέσεως, ἔδει παρὰ τῷ «οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ τηρεῖσθαι καὶ τέμνεσθαι τὸ ἀμφισβήτημα». Ἀποφαίνεται τότε λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία κατὰ τε τῶν παρὰ κοσμικοῖς άρχουσι καὶ δικασταῖς

21. βλ. *Juris Orientalis Libri tres* κλπ. ἔκδ. 1573, σελ. 31. Νεαρά: ἔκδός. Ζέπου, έν Ἀθήναις, 1903, σελ. (105) 239 καὶ (109) 243.

θελόντων 'να δικασθῶσιν ἱερατικῶν ἢ μοναχικῶν προσώπων «δικαίαν ἔκπτωσιν» ἀπὸ τοῦ ἱερατικοῦ ἢ μοναχικοῦ βαθμοῦ· «καὶ κατὰ τῶν παραδεχομένων τούτους δικαστῶν, ἢ καὶ βιαίως ἐλκόντων, μετὰ τῆς ἐκ Θεοῦ δικαίας ὀργῆς, ἐτι καὶ τὴν τῆς βασιλικῆς μεγαλειότητος ἀγανάκτησιν ἐπικαλεσόμεθα, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων εὐθύνας Ὅτι καὶ οἱ εὐσεβεῖς νόμοι καὶ ὁ ἅγιος καὶ κραταῖος ἡμῶν βασιλεὺς ὁ Πορφυρογέννητος, μετὰ τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐν τοῖς ἐγγράφοις αὐτῶν τυπικοῖς, ἀναστρέλλουσι τοὺς δικαστὰς τοιαῦτα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ νεανιεύσθαι πρόσωπα. ΥΦΑΡΠΑΖΕΣΘΑΙ ΓΑΡ ΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΚΑΙ ΘΕΙΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ἢ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΟΛΩΣ ΟΥΚ ΑΝΕΧΟΜΕΘΑ».

Περίεργον δ' ὅτι, περαιτέρω χωροῦσα ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἐπὶ πράγματος ἀδιαφόρου πιθανῶς κρινομένου, ἀνεθεμάτισε τοὺς κατὰ τόπους δυνατοὺς, τοὺς ἐν ἐπαρχίαις ἰσχύοντας ἄρχοντας, ὅσοι, ἐν τοῖς μεγάρους αὐτῶν ναῖσκους διατηροῦντες, εἶχον τὴν ἀξίωσιν 'να τελῶσιν ἱερολογίας καὶ μυστήρια, λόγῳ δῆθεν ἀξίας σταυροπηγιακῆς. Ἡ τῶν χρόνων ἐκείνων Ἐκκλησία καὶ τὸ τοιοῦτον ἀπηγόρευσε 'να γίνηται χωρὶς ἀδείας τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου ἐπὶ τὴν λειτουργίας μόνης, κακείνης τυχὸν ἐν ἑορτῇ, καὶ κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ ἐπισκόπου», καθαίρεισιν ἐπισείουσα κατὰ τοῦ παραβαίνοντος τὴν διαταγὴν ἱερέως²².

§

Μετὰ τὰ ἐπὶ Πολυεύκτου καὶ Ἀλεξίου τῶν πατριαρχ.

22. τὸ σημειώσεως καὶ μελέτης ἄξιον ἔγγραφον τοῦ Ἀλεξίου κεῖται ἐν Ε' τόμῳ τοῦ Συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων Ράλλη καὶ Ποτλῆ, ἀπὸ σελ. 25—32.

χῶν γενόμενα, καθ' ἃ, προασπίζουσα ἡ Ἐκκλησία τὰ δίκαια καὶ προνόμια αὐτῆς ἐνίκαι τὴν κοσμικὴν τάσιν πρὸς ἐπέμβασιν καὶ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τινῶν ἐξ αὐτῶν, ὀλίγα ἔτη κατόπιν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου Στουδίτου, εἶδεν ἕτερον δίκαιον αὐτῆς, ὑπὸ ἀμφισβήτησιν διατελοῦν τέως, ἀποδιδόμενον αὐτῇ, ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου ἦν δὲ τοῦτο ὁ διορισμὸς τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ σκευοφύλακος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἥτοι τῆς Ἁγίας Σοφίας, περὶ οὗ ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ ἐνίστατο, αὐτὴ ζητοῦσα ἵνα ἐκλέγῃ τὸ ἀρμόδιον πρόσωπον καὶ ἵνα διορίζῃ αὐτό.

Ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ ἀνεγνώρισε τοῦτο δίκαιον ὄν τῆς ἱερᾶς ἀρχῆς²³, ὑπευθύνου οὐσης διὰ τὰ ἱερὰ τοῦ μεγάλου ναοῦ σκεῖν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου ἡ κοσμικὴ ἐξουσία σκανδαλωδῶς ἐπενέβαινεν εἰς διορισμοὺς τούτους, ἀναφέρεται δὲ περὶ Λέοντος αὐτοκράτορος τοῦ Ἀρμενίου ὅτι, σκάνδαλα παρεισάγων τῷ ἱερῷ Νικηφόρῳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, διώρισε σκευοφύλακα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἄνδρα λαϊκὸν τῷ τοῦ πατρικίου σεμνυνόμενον ἀξιώματι· «καὶ ἐγχειρίζει τὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἀναθήματα, καὶ πάσης τῆς περὶ ταῦτα τὸν ἀρχιερέα δεικνύει φροντίδος ἀλλότριον²⁴».

Ζήτημα σπουδαιότατον, εἰς ἔριδας ἡ συζητήσεις διαρκεῖς ἐπὶ ἑκατοντάδας ἐτῶν ἐμβαλὼν τὸ Κράτος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνεφάνη σφοδρὸν κατὰ τὸ ἔτος 1804, ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Νικολάου Γ' τοῦ Γραμματικοῦ, τοῦτο δ' ἔλαβον θέμα μικρᾶς τινὸς διατριβῆς πρὸ διε-

23. Σκυλίτσης· Βόννης, σελ. 642. Μιχ. Ἀτταλειάτου σελ. 61.

24. Νικηφόρου πατριάρχου βίος, ὑπὸ Γεωργίου διακόνου· Μigne τόμου Ρ' στήλη 117, § 5ε'.

τίας,²⁵ εἰς ἣν τὰ σπουδαιότερα μέρη καὶ κυρίως τὰ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἀφορῶντα ταύτην, εἰσὶ ταῦτα· Προεκάλεσαν τὴν ἐκρηξιν τῆς προστριβῆς ἱερᾶς καὶ κοσμικῆς Ἐκκλησίας οἱ μητροπολίται Ἑράκλειας καὶ Ἀγκύρας, ζητοῦντες ὅπως ὑπαχθῶσι καὶ πάλιν αὐτοῖς ὡς ἐπισκοπαὶ αἱ κατὰ χρόνους προγενεστέρους ἀνήκουσαι αὐτοῖς ἐπισκοπαὶ Μαδύτου (τῷ Ἑρακλείας) καὶ Βασιλαίου (τῷ Ἀγκύρας), πρὸ τινος εἰς τιμὴν προδιδασθεῖσαι μητροπόλεως. Νικήτας ὁ τῆς Ἀγκύρας ἐκόμισε τῷ πατριάρχῃ «θεῖαν ἐπίλυσιν», ὀρίζουσαν ἵνα συγκροτηθῇ γενικὴ, καθὼς σήμερον λέγομεν, ἐξ ἀρχιερέων καὶ συγκλητικῶν ἀρχόντων (λαϊκῶν), οὓς ὁ Νικήτας ἐζήτησε, συνέλευσις, αὕτη δ' ὑπ' ὄψιν λαμβάνουσα τοὺς τε νόμους τοὺς κοσμικοὺς καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας εἶχεν ἐντολὴν ἵνα ἀποφασίσῃ τὸ συνάδον ἀμφοτέροις, μὴ ἐμποδιζομένη ἀπὸ τοῦ προεκδοθέντος ἐπὶ τῇ ὑπόθεσιν ταύτῃ αὐτοκρατορικοῦ σημειώματος· ἔπρεπε δὲ ἵνα ἀναγγείλωσι κατόπιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἀπόφασιν, ὃς ἠθέληεν οἰκονομήσει «τὸ δέον».

Κατὰ αὐγουστον] λοιπὸν ἡ σεπτέμβριον τοῦ 1084 προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου πρὸς σύσκεψιν οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ κληρικοὶ τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ οἱ λαϊκοὶ λογάδες, συγκλητικοὶ δὴ ἅλα δὴ καὶ ἄρχοντες. Ἡ κατὰ τῆς κοσμικῆς ἐκκλησίας ἀντίστασις ἐξερράγη θορυβωδεστάτη, τὴν δὲ ταραχὴν ἐγέννησαν καὶ ἐπέτεινον οἱ τῆς Μ. Ἐκκλησίας κληρικοὶ, οἱ σήμερον μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἐκ λαϊκῶν λαμβανόμενοι,

25. «Ἡ πρώτη περὶ προνομίων ρηξὶς Ἐκκλησίας καὶ Κράτους ἐν Ἀ' Ἐκκλησίᾳ. Ἀληθεία» τῆς 11 φεβρουαρίου 1909, καὶ ἐν ἰδίῳ φυλακίδι.

κληρικοί δὲ ὄντες τότε, οἰκονόμος, σκευοφύλαξ, χαρτοφύλαξ, σακελλάριος, πρωτέδικος, ἐκκλησιαρχῆς, πριμοκύριοι, σεκουνδοκύριοι, λογοθέτης, ἐκδικοί καὶ νοτάριοι καὶ οἱ λοιποὶ. Μετὰ τὴν ταραχὴν ἐκείνην, ὁ πατριάρχης Νικόλαος ἠναγκάσθη ἵνα διαλύσῃ τὴν συνάθροισιν, ἵνα συστήσῃ δ' ἅμα πᾶσιν ὅπως ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν μετὰ ταῦτα συνεδρίαν μεμελετηκότες, ἵνα μὴ τι ἐναντίον πρὸς τοὺς ἱεροὺς θεσμοὺς εἴπωσι, διότι καὶ τοῦτο, καθὼς εἰκάζει τις, ἤθελε καταστήσῃ καὶ τὴν συζήτησιν, οὕτω παρεκτρεπομένην, καὶ τὴν συνέλευσιν, τόσον ὀλισθαίνουσαν, «παράδοξον»· διότι τοιαύτην ὁ πατριάρχης ἐν ἐπὶ τούτῳ γράμματι χαρακτηρίζει τὴν τῶν κληρικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐν τῇ πρώτῃ συνεδρίᾳ πολιτείαν.

Ἡ δευτέρα συνεδρίασις τῆς τότε γενικῆς (ἐθνικῆς ὡς ἠθέλομεν εἰπεῖ νεωτερίζοντες) συνελεύσεως ἐγένετο τῆς πρώτης ἀτακτοτέρα καὶ ἄκοσμος, ἀποδεικνύουσα τὴν κατὰ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ἀντίστασιν τοῦ λαοῦ, ὅς παρίστατο ἢ περιίστατο κατὰ τὰς συνελεύσεις.

Διέλυσε καὶ τὴν δευτέραν τῆς συνελεύσεως συνεδρίαν ὁ πατριάρχης, παραγγείλας ἵνα κατὰ τὴν τρίτην προσέλθωσιν ἀνά ἑξήκοντες ἐξ ἑκάστου τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταγμάτων, οἱ δοκιμώτεροι «εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι», πρὸς ἀναίρεσιν ἐνοστάσεων καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ δικαίου. Διατάξας δὲ καὶ τι πλέον, ἦτοι τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐπιδρομῆς ὄχλου σύρφακος ἐπιτεινόντος τὴν ἀκοσμίαν διὰ τῶν ἰαχῶν καὶ τῶν κραυγῶν, ἐδείχθη τιμωρὸς τῶν οὕτω πολιτευομένων, δούς ἐντολὴν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς «ἐπισχεῖν τὸ πλῆθος καὶ τὸν σύρφακα ὄχλον, οὐ σὺν τῷ δικαίῳ, σὺν βία δὲ τῆς δίκης ἀποπειρώμενον, καὶ συγγέοντα καὶ

θλίβοντα τὸ ἀκροατήριον»· Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐκκλησιαστικά τάγματα διηροῦντο εἰς πεντάδας, εἰκάζομεν, ἐκ τοῦ μεγάλου αὐτῶν ἀριθμοῦ, ὅτι καὶ ἀνὰ δύο ἐξ ἑκάστης πεντάδος εἰ προσήρχοντο, μόνον οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἄρχοντες τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς ἤθελον ὑπερβῆ τοὺς τριάκοντα.

Τὴν τρίτην τῆς συνελεύσεως συνεδρίαν διακρίνει καὶ πάλιν ὄρη καὶ θόρυβος, ὃν ἐπέτεινε λαὸς μανιώδης καὶ βεβακχευμένος, ἀλλ' ἐκφανεστέραν, τὸ τρίτον ἦδη, ποιούμενος τὴν κατὰ τῶν ὑπερβασίων τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ἀντίστασιν κλήρου καὶ λαοῦ. Τὴν ἀντίστασιν ταύτην τὸ Κρίτος ἔλαβεν ὑπὸ σημείωσιν, ἵνα μεταχειρισθῶ σημερινὴν φράσιν, καὶ μετὰ συζητήσεις ὀλημερινὰς τῆς τρίτης συνεδρίας, ἐκομίσθη πρὸς τὸ ἑσπέρας «προσκυνητὸν χρυσόβουλλον» τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, πραγματευόμενον ἐκκλησιαστικὰς τινὰς ὑποθέσεις καὶ αὐτὴν τὴν ταράττουσαν τότε κλῆρον καὶ λαόν. Ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ διέταττεν, ἵνα μένωσι κατέχουσαι τὴν τιμὴν μητροπόλεως ὅσαι τῶν ἐπισκοπῶν προεδιβάσθησαν εἰς μητροπόλεις «καὶ οὐδεὶς ταύτας ὑποβιάσει», ἐξαιρεθειῶν ἐκείνων τῶν ἐπισκοπῶν, ὅσαι προεδιβάσθησαν πρὸς τιμὴν τε καὶ ἀμοιβὴν τῶν προσώπων τῶν ταύτας κοσμούντων· ὧν θανόντων, αἱ τοιαῦται μητροπόλεις αἱ τὴν τιμὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέως δεξάμεναι «προσώποις περιγραπτήν» ἤθελον ὑποβιβάσθῃ καὶ πάλιν εἰς ἐπισκοπὰς. Συγχρόνως δὲ προσκομισθὲν τῇ συνελεύσει καὶ σημείωμα βασιλικὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ἐκδικασθείσης ὑπὸ τοῦ χαρτοφύλακος τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τινῶν κληρικῶν αὐτῆς καὶ Νικήτα τοῦ Ἀγκύρας, καθ' ὃ σημείωμα δίκαιον ἀπεδίδοτο τῇ Ἐκκλησίᾳ, παρεισέδυσαν εἰς τὴν συνέλευσιν ἀντιφατικαὶ γνώμαι, κληρικῶν δὲ κατὰ λαϊκῶν ἐτέρωθεν

ἀντεγκλήσεις, καὶ αἱ ἐπικλήσεις τῆς βασιλικῆς κρίσεως, ἐπίνεγκον τὴν ἀπόφασιν, ὅπως εἰς τὴν κρίσιν τοῦ αὐτοκράτορος ἀνατεθῆ τῆς ὑποθέσεως ἢ διευθέτησις. Ἀνετέθη δὲ τῷ πατριάρχῃ ἵνα συντάξῃ ὑπόμνημα ὅτι «οὐκ ἐξεστὶν ἀφαιρεῖσθαι τὰς ἐπισκοπὰς ἀπὸ τῶν μητροπόλεων».

Τὸ αὐτὸ βεβαίως ἤθελε συμβῆ καὶ σήμερον μετὰ τρίτην, ἴσως δὲ καὶ μετὰ δεκάτην τρίτην συνεδρίασιν.

Ἐπεδλήθη τὸ ὑπόμνημα τῆς Ἐκκλησίας.—ἀδόκιμον καὶ μὴ πείθον—εἰς τὸν αὐτοκράτορα²⁶, πρὸς ὃν ἐπισημῶς ἢ διοικοῦσα Ἐκκλησία καὶ τότε δι' ἐπισήμων γραμμάτων ἐζήτηε τὸ δίκαιον αὐτῆς, οὐχὶ δὲ διὰ μέσων ἐκτρόπων καὶ καινοφανῶν. Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ πατριάρχου μανθάνομεν ὅτι κατακραυγὴ τις ἐγένετο κατ' αὐτοῦ, ὡς ἀνεχομένου δῆθεν ἵνα παραβλέπωνται τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας, δῆλα δὲ κατὰ τινα τρόπον ἐνδίδοντας εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Κράτους, ἄλλοθεν δ' ἑτέρα μομφὴ κατ' αὐτοῦ διευλοῦτο ὅτι πάντων ἀντέχεται τῶν προνομίων τούτων.

Παραδόξως, ὁ πατριάρχης Νικόλαος διαίρει τὰ προνόμια εἰς ἀδίκαια καὶ δίκαια, καὶ καθῆκον τῶν ἀρχιερέων ἀναγνωρίζει «τὰ μὲν δίκαια φυλάττειν ἀλώβητα, τῶν δὲ ἀδίκων ὑπεκχωρεῖν καὶ ἐξίστασθαι»· ἀλλ' οὐδὲν ἡμῖν χορηγεῖ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀδικίας καὶ τῆς δικαιοσύνης· ἐπειδὴ δὲ ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ Κράτος ἀνετέθη ἵνα «τὸ δέον» οἰκονομήσῃ καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἡ Ἐκκλησία συνίστα, κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1084, εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἵνα οἰκονομήσῃ

26. ἀνάγνωθι τὸ πατριαρχικὸν ὑπόμνημα, τὸ καὶ τὰ περὶ συνελεύσεων διαλαμβάνον, ἐν Ε' τόμῳ, σελ. 62-75, τοῦ Συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων, Ράλλη καὶ Ποτλῆ.

καθὸ χριστιανὸς ὀρθόδοξος, «τὸ δέον» ἀπρόσκοπον καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος ἐβράδυνεν. Ἡ τοῦ Κράτους ἀπάντησις ἀπεστάλη κατὰ μάτιον τοῦ 1037, διότι βεβαίως ἐλώφησεν ὁ σάλος εἰς διάστημα δύο καὶ ἡμίσεος τοῦλάχιστον ἐτῶν, ἐνῶ ὁ Ἡρακλείας καὶ ὁ Ἀγκύρας προέβαλλον ἀξιώσεις «σώζεσθαι τῇ κατὰ ἀλήθειαν μτροπάλει τὰ προσόντα αὐτῇ δίκαια», καθὼς ὀρίζουσιν ἱεροὶ τινες κανόνες· ἐξή τουν δ' οἱ ἀρχιερεῖς οὗτοι ἵνα ψηφίσωσιν αὐτοὶ τοὺς ἐκλεγνομένους μτροπολίτας Μαδύτου καὶ Βασιλαίου, τολμηρῶς παρερμνεύοντες τὸν κανόνα, καθ' ὃν ἕτεροι μὲν ἐπίσκοποι ὡς καὶ οἱ πρόκριτοι καὶ ἄρχοντες τῆς πολιτείας (Μαδύτου καὶ Βασιλαίου, εἴπερ εἶχον ἐπισκόπους) ἔδει ἵνα ψηφίσωσιν, αὐτοὶ δὲ ἵνα χειροθετήσωσι μόνον· ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον δῆλα δὴ· ἐν ἡ περιπτώσει ὁ νῦν μτροπολίτης Ἡλιουπόλεως (πρότερον ἐπίσκοπος ὢν τοῦ μτροπολίτου Ἐφέσου) εἶχεν ἐπισκόπους, ἔπρεπε ἵνα ψηφισθῆ μὲν ὑπ' αὐτῶν, ἐκλεγόμενος κατὰ τὴν ἰουστινιάνειον νεαρὰν ἐπιτοπίως, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἐφέσου ἵνα χειροτονθῆ («χειροθετηθῆ» κατὰ τὴν αὐστηρὰν χρῆσιν τοῦ ὅρου)· διότι τοῦτο ἐδήλων αἱ λέξεις «τῇ μτροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος».

Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς προβιασμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν εἰς μτροπόλεις ἐδημιουργεῖτο σύγχυσις ὑπὸ τοῦ Κράτους, καὶ ἐτέρωθεν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι δύο Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ἡ ἐν Χαλκηδόνι (Δ') καὶ ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ²⁷ (Πενθέκτη) ἐπιβάλλουσιν «Εἰ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ καινι-

27. ἐν κανόσι ΙΖ' τῆς μὲν, ΛΘ' τῆς δέ.

σθείν, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις ἢ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν-τάξις ἀκολουθεῖτω», βλέπομεν ἀναγνωριζόμενον ἔμμεσον δικαίωμα τοῦ βασιλέως τὸν προδιδασμὸν ἐπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν εἴπερ ἤθελεν ὁ αὐτοκράτωρ, προεβίβαζεν ἐπαρχίαν τινά, καθὼς σήμερον λέγομεν, εἰς τιμὴν νομαρχίας, αὐτοδικαίως δὲ ὁ ἐπίσκοπος τῆς οὕτω προδιδαζομένης ἐπαρχίας ἔπρεπε 'ν' ἀνακηρυχθῆ μητροπολίτης. 'Ἄλλ' ἢ κοσμικὴ ἀρχὴ, τιμῶσα καὶ ἄλλως πὼς πόλιν τινά, εἶχε τὴν ἀξίωσιν 'να προαγάγῃ αὐτὴ τὸν ἐπίσκοπον εἰς μητροπολίτην, ὡς ἐκ πολλῶν προγενεστέρων παραδειγμάτων πειθόμεθα. 'Ἀφ' οὗ δὲ εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς προαγωγῆς ἐμμέσως, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν τούτῳ κατὰ τὸ 1084 ρῆξιν 'Εκκλησίας καὶ Κράτους, ἐκέρδησεν ἢ κοσμικὴ ἐξουσία τῷ 1087 τὸ δικαίωμα τοῦ προδιβάξιν ἐπισκοπὴν εἰς μητρόπολιν, ὄχι μόνον διὰ τὴν προαγωγὴν καὶ τὸν καινισμόν πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα πίστεως πρὸς τὴν εὐαγῆ τῆς πόλεως ἐκείνης 'Εκκλησίαν καὶ ἔνεκα σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀρχιερέως αὐτῆς. Ταῦτα καθώρισε τὸ χρυσόβουλλον 'Αλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, δίδον εἰς τὸν πατριάρχην τὸ δικαίωμα 'να ὑπομνήσκῃ τῷ αὐτοκράτορι τοὺς σχετικοὺς ἱεροὺς κανόνας, ζητῆ δ' ἅμα τοὺς τοῦ προδιδασμοῦ λόγους, ὑποχρεούμενος ἵνα παραδεχθῆ τὸν οὕτω τιμώμενον (διὰ προδιδασμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν) μητροπολίτην, αὐτὸς δ' ὁ πατριάρχης ψηφίζῃ μετὰ τῆς συνόδου αὐτοῦ καὶ χειροτονῆ αὐτόν, τῇ μητροπόλει τοιοῦτοτρόπως **οὐ δωζόμενον τοῦ οἰκείου ἀξιώματος.**

'Εν τούτοις ἡ 'Εκκλησία φαίνεται μοι ὅτι ἐδέξατο νέας τινὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας,

ας ἐπέβαλε μετ' ἄλιγον, διότι ταύτας ἔβλεπε δικαίας. Εἰς ἀμέλειαν χρονίαν καὶ ραθυμίαν ἀποδιδοῦς ὁ αὐτοκράτωρ τὰ τότε συμβαίνοντα κακὰ, φρονῶν δ' ὅτι τὸ τάγμα τὸ ἱερατικὸν ὅλον νοσεῖ, καὶ κρίνων ἀπαραίτητον τὸ ἱερὸν κήρυγμα ἀλλὰ καὶ θέλων τῇ τῶν κληρικῶν ἱερᾷ διδασκαλίᾳ σύμφωνον τὸν βίον αὐτῶν, ἀπαιτεῖ ἵνα ἐπιμελῶνται λόγου καὶ ἀρετῆς, ὅπως ἀξιοὶ καταδειχθῶσιν ἱερωσύνης καὶ προδιδασμῶν τῶν κατ' αὐτήν· ἀπαιτεῖ δ' ἐν γένει τήρησιν τῶν ἱερῶν κανόνων· καὶ τὰ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ὑπ' αὐτοῦ διαταττόμενα «βούλεται κρατεῖν τε καὶ ἐνεργεῖν, καὶ νόμον κοινὸν καὶ θέσπισμα τὴν παροῦσαν γραφὴν ἐκτίθεται²⁸».

Ὅσα γράφει ἐν τῇ νεαρᾷ αὐτοῦ φαίνεται λέγων μετὰ πολλῆς θλίψεως ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, καίτοι δὲ διαβλέπονται μομφαὶ τινες οἰονεὶ κατὰ τοῦ κλήρου, ἀλλ' ἦσαν παράπανα δίκαια πάντα. «Ἴδου γὰρ κινδυνεύουσιν αἱ ψυχαὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐπεὶ κεφαλὴ ἐστὶ τῶν ὀρθοδόξων ὁ ἱερατικὸς σύλλογος· καὶ καλῶς μὲν ἔχοντος αὐτοῦ, ὅλον τὸ σῶμα καὶ πάντα τὰ μέλη αὐτοῦ πρὸς ἀξίαν ἄγονται· τούτου δὲ πάλιν νοσήσαντος, καὶ τὸ σῶμα πᾶν πρὸς παντελεῖ ὀλεθρον ἀφορᾷ. Ἴδου τοίνυν κινδυνεύει ὁ χριστιανισμὸς, τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἐπὶ τὸ ἐλαττον καθεκάστην ὑποχωρούσης, καὶ Θεὸς παροργίζεται». Συνιστᾷ δὲ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων τήρησιν καὶ τὴν πάντων τῶν μοναχῶν ἐπάνοδον εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ μοναχικοῦ βίου· καὶ παρατηρεῖ ὁ εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ ὅτι ἡ κοσμικὴ ἐξουσία «οὐ παρεισάγει καινόν τι ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς καὶ ἱερατικοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τὰ τοῖς θείοις ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἱεροῖς πα-

28. Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων, τόμου Ε' σελ. 291—304.

τράσιν ὀρισθέντα τε καὶ κανονισθέντα, ἀμελεία δὲ παραθεωρηθέντα καὶ ἤδη σχεδὸν τελείως ἀγνοηθέντα, ἀνανεοῦσά τε καὶ κρατύνουσα».

Ἐνταῦθα ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ τὸ μὲν αὐτῇ προσιδιάζον, ὡς ἑνόμιζε, δίκαιον ἀπαιτεῖ ἐν τῷ ζητήματι τοῦ προβιδιασμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν εἰς τιμὴν μητροπόλεως, εἰς δὲ τὸν κληρὸν ἀναγνωρίζει τὰ κατὰ τοὺς κανόνας εἰς αὐτὸν ἀνήκοντα, συνιστῶσα μάλιστα πιστὴν τήρησιν τῶν ἱερῶν θεσμῶν. Διὰ τοῦτο, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1081, πατριαρχοῦντος Εὐστρατίου τοῦ Γαριδᾶ, νέον ἀπελύθη θέσπισμα τοῦ Κομνηνοῦ Ἀλεξίου, διατάττον ἐν πολλῇ συνέσει καὶ δικαίως «ΜΗΤΕ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ, ΜΗΤΕ ΚΛΗΡΙΚΟΝ, ΜΗΤΕ ΜΟΝΑΧΟΝ, χάριν χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς αἰτίας, ΠΑΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚῷ ἢ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚῷ ΕΝΑΓΕΣΘΑΙ ΑΡΧΟΝΤΙ, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπίσκοποις, ἢ μητροπολίταις, ἢ πατριάρχαις». Εἰ δὲ ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν ὀρθόδοξον αὐτοκράτορα τὸ δικαίωμα τοῦ τέμνειν τὴν ἀμφιβολίαν ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τῶν διαδίκων «ὁ μὲν τῆς κοσμικῆς φαίνεται καταστάσεως, ὁ δὲ τῷ θεῷ κλήρῳ» συνηριθμεῖτο, ἀλλ' ὅμως «ἡ περικοπὴ τοῦ τοιούτου χρυσοβούλλου, ἡ διοριζομένη προσδέχεσθαι πάντας τοὺς ἐλκομένους εἰς οἰονδηποτοῦν δικαστήριον καὶ ζητοῦντας τοῦ βασιλικοῦ βήματος τὴν ἀκρόασιν, ἐσχόλασεν ἀπὸ μεταγενεστέρας προστάξεως τοῦ αὐτοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, κατὰ μῆνα μᾶιον ἀπολυθείσης, ἰνδικτικῶνος τρίτης» ὅπλα δὴ²⁹ τοῦ ἔτους 1095.

29. Juris Orientalis Libri tres· τύποις Ἑρρίκου Στεφάνου· 1573, σελ. 2. Νομοκανὼν Φωτίου, τίτ. Θ', κεφ. α'. Κομνηνοῦ χρυσοβούλλον τυπικόν· αἰὲν μὲν γένηται πταῖσμα παρὰ δύο ἱερομένων

Τὸ δικαίον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ δι' ὀλίγων ἐκτίθεται ἐν ἰδίᾳ διατριβῇ³⁰, καὶ κατὰ τοῦτο εἶδει ἵνα πολιτεύεται τὸ Κράτος πρὸς τὴν ἱερὰν ἀρχὴν. Ἐν τούτοις προσβολή τις ἐγένετο τοῦ δικαίου καὶ κατόπιν. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου, λόγου χάριν, Λουκάτου Χρυσοβέργου, Μελέτιος ὁ ἠγούμενος τῆς τοῦ Παντεπόπτου μονῆς, ἐναχθεὶς ἐνώπιον τῆς ἱερᾶς Συνόδου, μετήγαγεν εἰς κοσμικὸν δικαστήριον τὴν ὑπόθεσιν, δι' ἣν ἐνεκαλεῖτο, παραβαίνων μὲν ἱεροῦς κανόνας, ἀλλὰ συνηθείᾳ τινὶ συμμορφούμενος· καὶ ὁ μὲν Λουκάς «ὕβριοπαθήσας ἐπὶ τῷ γεγονότι»—διότι παρεβιάζετο κεκτημένον δικαίον—«πολλὴν ἔθετο σπουδὴν διορθώσασθαι τὸ γινόμενον. Ἦκουσε δὲ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστῶν, ὡς ἡ βασιλικὴ ἐξουσία πάντα δύναται ποιεῖν· καὶ ὡς περ ἡδύνατο πρωτοτύπως δοῦναι πολιτικὸν δικαστὴν χάριν τοῦ δικάσαι ἐπίσκοπον, ἢ ἕτερον ἱερωμένον ἐναγόμενον, οὕτω καὶ κατὰ μετᾶθεσιν τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον μεταγάγη κατὰ νόμιμον παρατήρησιν εἰς πολιτικόν». Παρατηρεῖ δ' ὁ τῶν κανόνων ἐρμηνευτὴς Θεόδωρος ὁ Βαλ-

ἡ κληρικοπαροίκων, ἵνα κωνοίζωνται καὶ σωφρονίζωνται παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν ἢ τοῦ ἐπισκόπου, κατὰ τὸν ἱερὸν κανόνα. Ἡ χρέματα ἀπαιτῶνται, ἢ καὶ κολάζωνται· εἰ δὲ τὸ ἐν μέρος τῶν κοσμικῶν ἐστὶν, ἵνα κρίνωνται παρ' ἀμφοτέρων, τοῦ τε ἀρχιερέως καὶ τοῦ κατὰ χώραν πράκτορος· καὶ εἰ μὲν τὸ πταίσμα παρὰ τοῦ ἱερέως εὐρίσκεται, ἵνα ἀποστέλληται παρὰ τοῦ πράκτορος εἰς τὸν ἀρχιερέα καὶ παρ' ἐκείνου κωνοίζηται καὶ σωφρονίζηται· εἰ δὲ ἐκ τοῦ κοσμικοῦ γένηται, ἵνα σωφρονίζηται παρὰ τοῦ κατὰ χώραν πράκτορος. Τὰ μὲντοι ψυχικὰ ἅπαντα καὶ αὐτὰ δὴ τὰ συνεικένια παρὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων ὀφείλουσι κρίνεσθαι καὶ ἐκθιβάζεσθαι. Ταῦτα τῷ 1086.

30. Βραχέτα Σημείωσις περὶ ἐκκλησιαστ. δικαίων· σελ. 18-24.

σαμῶν³¹ ὅτι, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ἔπρεπε ἵνα καθαιρεθῆ ὁ ἠγούμενος Μελέτιος τῆς τοῦ Παντεπόπου μονῆς· ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐγράφη ὁ Βαλσαμῶν, δῆλα δὴ μετὰ τὰ 1180³², αἱ τῶν κανόνων διατάξεις περὶ δίκης ἱερωμένων οὐ μετ' εὐλαδειας ἐτηροῦντο· «Σήμερον δὲ παρορῶνται ταῦτα³³ δι' ἣν αἰτίαν οὐ γινώσκω· πολλοὶ γὰρ οὐ μόνον λαϊκοί, ἀλλὰ καὶ ἱερωμένοι ἔλκουσιν εἰς πολιτικὰ δικαστήρια ἐπισκόπους κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς, μηδὲ πρόσταξιν βασιλικὴν περὶ τούτου πορισάμενοι καὶ οὐτε οἱ ἐλκύσαντες αὐτοὺς ἱερωμένοι ἐβλάθησαν ὅπως δῆποτε, οὐδὲ οἱ ἐναγόμενοι μοναχοὶ ἢ κληρικοὶ εἰς δικαστήριον ἐκκλησιαστικὸν καὶ παραιτησάμενοι τοῦτο, πολιτικὴν δὲ ζητήσαντες κατεξέτασιν, ἐτιμωρήθησαν κατὰ τι, ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἐλκυσθέντες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ εἰς κοσμικὸν δικαστήριον καὶ καταδεξάμενοι εἰς τοῦτο δικάσασθαι³⁴».

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ΡΚΓ' νεαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α',

31. ἐρμηνεῖα εἰς τὸν ΙΔ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ.

32. Mortreuil Histoire de Droit Byzantin et de Droit Romain. ἐν Παρισίοις, 1847, τόμου Α' σελ. 241 κ. ἐξῆς, ἐπὶ πατριάρχου Θεοδοσίου (1178—1183). Ἄλλ' ὁ Βαλσαμῶν προσφωνεῖ τὴν τοῦ Νομοκανόνος συγγραφὴν, ἣ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἐρμηνεῖαν αὐτοῦ τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Γεωργίῳ Ξιφιλίνῳ (1192—1199). Σύνταγμα Ράλλη καὶ Ποτλῆ, τόμου Α' σελ. 3—4.

33. ἐρμηνεῖα εἰς τὸν ΙΕ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ· βλ. καὶ τὸν ΡΔ' κανόνα τῆς αὐτῆς καὶ τὸν Θ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι.

34. παραβλ. καὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ νεαρὰν ἀπὸ μηνὸς Ἰουλίου 1166 σαφηνίζουσαν τὴν νεαρὰν περὶ τριῶν παραγγελμάτων τεσσαρτεκονθημέρων, ὡς ἐφαρμοζομένην ἐπὶ ἱερωμένων, προκειμένης ὑποθέσεως ἐγκληματικῆς ἢ χρηματικῆς. Juris Orientalis Libri tres, σελ. 114, καὶ Βαλσαμῶνος ἐρμηνεῖαν εἰς ΙΘ' Καρθαγένης.

καὶ ἡ νεαρὰ Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου³⁵ οὐδαμῶς ἦν θεμιτὸν ἵνα περιπέσωσιν εἰς ἀχρηστίαν, οὐδὲ οἱ νόμοι τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, καθ' οὓς, «**τῶν προνομίων τῶν πεφιλοτιμημένων τῇ τε καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ**» — Κωνσταντινουπόλεως — «καὶ ταῖς λοιπαῖς, καὶ τοῖς ὀσιωτάτοις αὐτῶν προέδροις, κληρικοῖς τε καὶ μοναχοῖς, καὶ ἑτέρως πως ἱερωμένοις προσώποις, **τὴν ἰδίαν ἐχόντων ἰσχύν**», ἐκωλύετο «πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄρχοντα παραπέμπειν ἐπίσκοπον εἰς δίκην, ἢ τὴν αὐτοῦ κρίσιν ἀναψηλαφᾶν» — ἐπειδὴ, κατὰ τοὺς νόμους τούτους «οὐδένα τῶν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τελούντων βαθμοῖς ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἀπλῶς τινὰ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, ἐκόντα ἢ ἄκοντα, κριτηρίοις κοσμικοῖς ἀνεχόμεθα παρίστασθαι» — ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ πατριαρχικὸν κριτήριο «ἐκκλήτω οὐχ ὑπόκειται, οὐδὲ ἀναψηλαφᾶται ὑφ' ἑτέρου, ὡς ἀρχὴ καὶ αὐτὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κριτηρίων³⁶», διὰ τοῦτο ἢ κατάχρησις, περὶ ἧς ὁ Βαλσαμὸν γράφει, ἐπολεμήθη, ὡς φρονῶ, ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, δυναμένης ἵνα ἐπικαλῆται τὴν ἰσχὺν τῶν αὐτοκρατορικῶν νόμων τούτων. Τὰ μετὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα πατριαρχικὰ πρακτικά³⁷ μαρτυροῦσι σαφῶς ὅτι ἀνεμποδίστως ἐξησκέϊτο τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ διαδικασίᾳ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν αὐτῶν ἐτι μόλις δ' ἀμυδρῶς φαίνεται δικαίωμά τι τῆς κοσμικῆς ἀρ-

35. βλέπε τὴν νεαρὰν ἐν τόμῳ Ε' Συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων, σελ. 225 — 229.

36. Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον· κεφ. Ζ τοῦ Δ.

37. βλ. τοὺς δύο πρώτους μάλιστα τόμους τῆς ἐκδόσεως Miklosich καὶ Mueller, ἐν Βιέννῃ, 1860 καὶ 1862.

χῆς, τοῦ αὐτοκράτορος ἰδίᾳ, δυναμένου ἵνα ζητήσῃ τὴν ἀναψηλάφησιν ὑποθέσεώς τινος, ὡς ἐγένετο κατὰ τὴν δίκην τοῦ περὶ τὰς ἐκφράσεις ἀνευλαθοῦς καὶ βωμολόχου πρωτοπαπᾶ τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν (1383) Κωνσταντίνου τοῦ Καβάσιλα³⁸.

Ἐκ τοῦ κλήρου δ' ἐν γένει καὶ δικαστὰς ἐλάμβανον ὡς μέλη μεγάλων καὶ μικρῶν δικαστηρίων οἱ αὐτοκράτορες, καὶ γινώσκουμεν ὅτι καὶ ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβυτέρους, ἴσως δὲ καὶ διακόνους, συνηρίθμυσεν ἐν τῷ μεγάλῳ δικαστηρίῳ τοῦ 1296 Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ἐπιβαλὼν «ἀδωροδοκίῳ καὶ ἀπροσωπολήπτως τὰς κρίσεις ἐκφέρειν ἀπ' αὐτῆς τῆς αὐτοῦ μητρὸς καὶ δεσποίνης ἄχρι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τυχόντα», καὶ κατοχυρώσας τὸ τῆς κρίσεως ἀμερόληπτον δι' ὄρκου, ὃν ὤμωσαν οἱ συγκλητικοὶ μόνον³⁹. Ἡ τῶν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμῶν ἀνάγνωσις πρὸ τοῦ 1330 καὶ κατόπι διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἐξελέγοντο (ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐννοεῖται) μέλη τοῦ μικτοῦ τούτου ἀνωτάτου αὐτοκρατορικοῦ δικαστηρίου, ὡς ὁ μητροπολίτης Ἄπρω (Ἰωσήφ ἴσως) πρὸ τοῦ 1340, οὗ μάλιστα ὁ γαμβρὸς ἐπ' ἀνεψιᾷ Μιχαὴλ ὁ Καβάσιλας (ὁ

38. Miklosich καὶ Mueller τόμου Β' σελ. 56· ὁ παπᾶς Κωνσταντῖνος ἤρξατο καὶ αὐθις ἐνοχλεῖν ταῖς θείαις καὶ βασιλικαῖς ἀκοαῖς τοίνυν ἐπικαμφθεὶς ὁ κραταῖος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς, καὶ συμπαθέστερον ἐπιβλήψας ἐπ' αὐτὸν, μηνυτὰς ἐπέμψε πρὸς τὸν παναγιώτατον ἡμῶν δεσπότην, τὸν οἰκουμένικὸν πατριάρχην, καὶ τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, τὸν τε περιπόθητον θεῖον τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ κύριον Κωνσταντῖνον τὸν Ἀσάνην, καὶ τὸν οἰκετὸν τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ κύριον Ἀλέξιον τὸν Καβαλλάρων, ἀξιούοντας ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου, εἰπερ ἐν δυνατόν γενέσθαι τινα συμπάθειαν εἰς αὐτόν».

39. Παχυμέρους, τόμου Β' σελ. 237.

κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1342 χειροτονηθεὶς ἱερεὺς) ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ δικαστηρίου τούτου⁴⁰. τοιοῦτος ἦν Μακάριος ὁ Νικομηδείας τῷ 1393, καὶ πολὺ πιθανῶς ὁ κατὰ τὸ 1400 διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἰωάννης ὁ Συρόπουλος⁴¹, ἔτι δὲ καὶ Μακάριος ὁ μητροπολίτης Φιλαδελφείας ὁ Χρυσοκέφαλος, ἀκμάσας ἀμφὶ τὸ μέσον τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος καθολικὸς δὲ κριτὴς τιτλοφορούμενος ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὁμιλίαις αὐτοῦ.

Πρέπει 'να σημειωθῇ νῦν ὅτι, μετὰ τὴν ἀποστολὴν καὶ σημασίαν τοῦ ὑπερτάτου τούτου αὐτοκρατορικοῦ δικαστηρίου, ὅπερ ἠδύνατο 'να δικάσῃ καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τὴν μητέρα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπετρέπετο 'να δικάζῃ τοῦτο ὑποθέσεις ὑπαγομένας εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, ὡς ἐδείχθη τῷ 1330 κατὰ τινὰ ὑπόθεσιν⁴².

Οὕτω δεικνύεται καὶ πάλιν ὁ πρὸς τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας σεβασμὸς τοῦ Κράτους, ὅπερ μάλιστα κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1079 καὶ ἕτερον προνόμιον ἐχορήγησε τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως τὸ τρίς τοῦ ἔτους, ἥτοι κατὰ τετραμηνίαν, ὑπενθυμίζειν εἰς τὸν αὐτοκράτορα περὶ τῶν ὑπερορίων, ὥστε ἢ 'ν' ἀπολύωνται, συμπληρώσαντες ἤδη τὴν τοιαύτην ποινὴν, ἢ 'να συντομεύηται τῆς ὑπερορίας ὁ χρόνος⁴³.

40. Miklosich καὶ Mueller, τόμου Α' πελ. 226.

41. τοῦ αὐτοῦ τόμου σελ. 169 καὶ 424.

42. Miklosich καὶ Mueller, Α' σελ. 153· ἀπόρριπται τοῖς καθολικοῖς τῶν ρωμαίων κριταῖς, καὶ κρίσιν πάλιν ἐξαιτεῖται· ὅτι (γρηγορ. δτε) δὲ ἀνῆλθῆναι τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι ἐκκλησιαστικὴν εἶναι τὴν ὑπόθεσιν, συνοδικῶς ἐκεῖθεν μᾶλλον ἐπιτέτραπται κριθῆναι· Ἡ δ' ὑπόθεσις ἐξεδικάσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου.

43. Νεαραί· ἔκδοσις, Ζέπου σελ. 254. Τὸ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου πατριαρχικοῦ προνομίου χρυσόβουλλον ἀπέλυσεν ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὁ Βοτανιάτης.

Ἐνῶ δ' ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας ἀνεγνωρίζετο, τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς οὐδεμίαν διατυπούσης αὐθάδη ἀξίωσιν ἐπεμβάσεως, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ προβιδασμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν εἰς μητροπόλεις ἢ ἀρχὴν αὐτὴν ἐπέμενε, ἀφοῦ πόρρωθὲν ποῦ καὶ ἐμμέσως εὗρισκεν ἐν τῷ ΙΖ' κανόνι τῆς Δ' ἐν Χαλκιδόνι Συνόδου στηριζόμενον τὸ προνόμιον αὐτῆς τοῦτο.

Ἀπὸ τοῦ 1087, τὸ ζήτημα τοῦτο πολλακίς ἀπασχόλησε τὴν Ἐκκλησίαν. Γινώσκουμεν τὸ κατὰ ἀπρίλιον τοῦ 1193 χρυσόβουλλον Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, καθ' ὃ ἐκρίθη διαφυλαττομένη ἡ κανονικὴ εὐθύτης καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀκρίβεια ἐδὴν ἐπὶ ταῖς, ἐπινεύσει αὐτοκρατορικῇ, προβιδαζομέναις ἐπισκοπαῖς εἰς μητροπόλεις αἱ ψῆφοι τῶν μητροπολιτῶν τούτων γίνονται ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως⁴⁴, τοῦ αὐτοκράτορος κεκτημένου τὸ δίκαιον τοῦ προβιδασμοῦ τούτου. Τοῦτο σαφῶς ἐδήλου κατὰ νοέμβριον τοῦ 1318⁴⁵ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ἐν προστάξει περὶ τοῦ μητροπολίτου Ἀπρωῦ «ἀγνοεῖν οἶμαι τῶν ἀπάντων οὐδένα ἐν καὶ τοῦτο ὧν κέκτηται ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς προνομίῳν, τὸ, οὐς ἂν βούληται τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων μείζοσιν ἀξίαις τιμᾶν καὶ ἀπὸ ταπει-

44 Βαλασαμῶνος ἐρμηνεία εἰς ΙΒ' κανόνα τῆς Καρθαγέντης. *Juris Orientalis* σελ. 119. Νεαραὶ ἐκδόσεις. Ζέπου· σελ. 316.

45. Miklosich καὶ Mueller *Acta· τόμου Α' σελ. 89*, καθ' ἃ χρονοθετεῖται ἡ πράξις τῷ 1318, ἐνῶ ἐν ἐκδόσει νεαρῶν τίθεται τῷ 1304 καὶ οὕτως ἐσφαλμένως· ὁ γὰρ νοέμβριος τῆς Β' ἰνδικτιῶνος συγχρονεῖ τῷ 1303, οὐχὶ τῷ 1304.

νοτέρων πρὸς ὑψηλοτέρους προσιβάειν θρόνους διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς αἰδέσιμον καὶ σεβάσιμον» Ὁ δὲ πατριάρχης Ἰωάννης ΙΓ' ὁ Γλυκῦς, ἀποδεξάμενος τὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μητροπολίτου Ἄπρω γενομένην τιμὴν, αὐτὸς ἀναγνωρίζει μετὰ τῆς συνόδου αὐτοῦ τὸ δίκαιον τοῦτο τῇ αὐτοκρατορικῇ ἐξουσίᾳ, ἐπὶ τῷ ὑπὸ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου γενομένῳ προσιδασμῷ τῆς ὑπὸ τὸν Ναυπάκτου τέως ὑποτελούσης ἐπισκοπῆς Ἰωαννίνων εἰς μητρόπολιν. Ἰδοῦ τι ἀποφαίνεται ἡ Ἐκκλησία: «Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις προνομίοις, ἅπερ ἡ βασιλικὴ περιωπὴ κέκτηται, καὶ τοῦτ' ἔχει, ὡς ἂν βούληται δηλονότι τῶν ἐκκλησιῶν τιμᾶν καὶ ἀπὸ ἐλάττονος προσιβάειν εἰς κρεῖττον ἀξίωμα⁴⁶». Τοῦ τοιοῦτου δικαιώματος ἀντέχεται, καὶ τι ὑποδιακρύπτει σαφῶς ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία καὶ τῷ 1324, κατὰ τὸν προσιδασμὸν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Βρούσεως εἰς μητρόπολιν, καὶ τῷ 1329, κατὰ τὴν προαγωγὴν τῆς (ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Σερρών) ἐπισκοπῆς Ζιχνῶν εἰς μητρόπολιν⁴⁷, ὅτε ὁ πατριάρχης Ἡσαΐας, προεδρεύων τῆς συνόδου αὐτοῦ συναποτελουμένης ἐξ ἀρχιεπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν δέκα καὶ ὀκτῶ, διεκήρυττεν ὅτι «βασιλικὸν ἄρα καὶ τοῦτο προνόμιον· τὸ τὰς εἰς ἐπισκοπὰς τελούσας τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑφ' ἧς τὸ πρότερον ἐτύγχανον ὑποκείμεναι ἀποσπᾶν καὶ τιμῆς ἀξιούν μείζονος». Ἄλλ' ὁ πατριάρχης Ἡσαΐας, ἀφαιρέσαντος τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοκράτορος ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Φιλίππων τὴν ἐπισκοπὴν Νικοπόλεως καὶ ὑποτάξαντος τῇ μητροπόλει Σερρών, πρὸς ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἀπόσπασιν τῆς ἐπισκοπῆς Ζιχνῶν, ἀναγνωρίζει τῷ «κρα-

46. Miklosich καὶ Mueller Acta: A' τόμου σελ. 94—95.

47. αὐτόθι, σελ. 131 καὶ 147 καὶ 148.

ταιῷ καὶ ἀγίῳ αὐτοκράτορι» τὸ δίκαιον καὶ «ἐξουσίαν ἐκ Θεοῦ τοῦ προστιθέναί καὶ ἀφαιρεῖν, ἐνθα τοῦτο λυσιτελεῖν οἶδε».

Ἄλλὰ, καθὼς ἐν τῷ προτάγματι περὶ τοῦ μητροπολίτου Ἄπρω, οὕτω καὶ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ περὶ τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας (1293) ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ λαβὼν οὕτως ἢ ἄλλως τὸ δικαίωμα τοῦ προβιδάζειν ἐπισκοπὰς καὶ ἀρχιεπισκοπὰς εἰς μητροπόλεις, ἰδιοποιήσατο ἑαυτῷ καὶ δικαίωμα τοῦ νέμειν τὸν τίτλον «τὸν τόπον ἐπέχοντος»· εἰς τὸν Ἄπρω τὸν τοῦ «τόπον ἐπέχοντος τοῦ Εὐχαΐτων»· εἰς τὸν Μονεμβασίας τὸν τοῦ «τόπον ἐπέχοντος τοῦ Σίδης»⁴⁸ κλπ.

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἡ Ἐκκλησία συνεβίβαζεν ὀπωσδήποτε τὴν πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀρχὴν διαφορὰν· ἀλλ' ἐν ἑτέροις ζητήμασιν ἀρκούντως ἀντέστη, οὐχὶ ἦτταν παθοῦσα. Ἐν ἐκ τῶν ζητημάτων ἦν ἡ ἐξανάγκασις τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἐκδοσιν ἐπιτιμίου κατὰ τῶν μελετώντων συνωμοσίαν κατὰ τῆς ζωῆς τῶν βασιλέων. Ἰσως ἡ καινοπρεπὴς ἀξίωσις αὕτη τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου τοῦ Στουδίτου, τόμου συνοδικοῦ κατὰ ἰούλιον τοῦ 1026 ἐκδοθέντος καὶ ἀναθεματίζοντος καὶ πάντας ἐκείνους, ὅσοι ἤθελον δημιουργήσει στάσιν κατὰ τῶν βασιλέων καὶ τοὺς βοηθοῦντας αὐτοῖς. Ἡ αὕτη θλιθερὰ καὶ ἀντιχριστιανικὴ ἀξίωσις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ἐπανελήφθη ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, χάριν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου, ἐπὶ πατριάρχου Μιχαὴλ Γ' τοῦ Ἀγχιάλου· καὶ πάλιν, γενομένης ἀθάδεστέρας τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἀνεφάνη

48. Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων τόμου Ε' σελ. 333—340.

ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου⁴⁹, χάριν Ἀνδρονίκου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Προχωρούσης δ' ἐπὶ πλέον τῆς κακοθείας, ἀπήτησεν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Ἀνδρόνικος, τὸν τοῦ πατρὸς ἦδη θρόνον διαδεξάμενος, τὸν αὐτὸν πατριαρχικῶς καὶ συνοδικῶς κεκυρωμένον ἀφορισμὸν κατὰ τῶν μελετησόντων καὶ ἐπιχειρησόντων κατὰ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ στάσιν. Ἄλλ' ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Β', εἰς ὃν ἐπέδειξεν ὁ Ἀνδρόνικος τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ γενομένην πρᾶξιν, καὶ οἱ μητροπολίται δὲ τῆς συνόδου πάντες ἀντέστησαν εἰς τὴν ἀξίωσιν, τὴν «οὐ καινόν τι καὶ ξένον» ἔχουσαν⁵⁰, κατ' αὐτὰς τὰς τοῦ Ἀνδρονίκου λέξεις· ἔλθε δ' οὐ τῷ καὶ ἡ καταπληκτικὴ συνέχεια τῶν ἀξιώσεων, ἃς ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ διετύπου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πολὺ συνεχῶς.

§

Συμπλήρωμα ὅμως τῆς ἱστορίας τῶν τότε σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Κράτους πρέπει 'να σημειωθῇ ὅτι, τότε (τῷ 1295) ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ἐκδικῶν τάχα τὴν ἰδίαν τιμὴν, καὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν ιστοριογράφον «παροξυνθεὶς ἐφ' οἷς ἀξίων ἀπετύγγανεν..... ἀπρεπὲς καὶ ἄλλως τὸ κατὰ συνήθειαν πραιτόμενον διακρίνων», ἀπηγόρευσε τὴν ὑπὸ τῶν χειροτονουμένων προσφορὰν δώρων τοῖς τε χειροτονοῦσι καὶ τοῖς ἀξιωματοῦσι, τοῖς ἔχουσι δῆλον οὔν

49. Ἀρμενοπούλου σελ. 822 ἐκδόσεως Ἀημιβαχίου. Πατριαρχικοὶ Πίνακες· σελ. 318 καὶ 367—368. Φιλοθέου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατροπὴ τῶν ἀναγεγραμμένων παρα τῷ Ἀρμενοπούλῳ ἀναθεματισμῶν ἐν τόμῳ Ε' Συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων, σελ. 127—128.

50. Γεωργίου Παχυμέρους τόμου Β' σελ. 197—198. Βόννης.

ὀφθήκρια τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, διέταξε δὲ ἵνα διανεμῶνται κηρία μόνον, ἅπερ ἐπρεπε ἵνα κρατῶσιν οὗτοι κατὰ τὴν χειροτονίαν. Καίτοι δὲ τὸ τῶν τοιούτων δώρων ἔθιμον ἦν παλαιόν, ἀπετέλουν δὲ τὰ διδόμενα τοῖς κληρικοῖς χρηματικὰ δῶρα (τοῖς ἀξιοματικοῖς τῆς Μ. Ἐκκλησίας) πόρον ζωῆς, ἢ νεαρὰ τοῦ Ἀνδρονίκου, σιμωνιακῆν πῶς εὐρίσκοντος τὴν τοιαύτην φιλοδωρίαν, ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἐκτὸς τοῦ Σμύρνης καὶ τοῦ Περγᾶμου διαμαρτυρηθέντων⁵¹. Ἀπεδείχθη δὲ μετὰ δώδεκα μόλις ἔτη ὅτι, καὶ οἱ ἐνιστάμενοι εἶχον δίκαιον, ὡς δεικνύει ἡ ὑλικὴ τῶν τότε κληρικῶν ἀξιοματικῶν κακοδαιμονία.

Δηλοῦται λοιπὸν ἐνταῦθα ὅτι, ὅπου ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ κατενόει τὴν ἀτοπίαν, ἢ τὸ ἀντιχριστιανικὸν καὶ ἀκανόνιστον τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῆς, ὑπεχώρει εἰς τὰς δικαίας ἐνστάσεις τῆς Ἐκκλησίας· αὐτὴ δ' ἐνέδιδεν ἀφ' ἑτέρου εἰς ἀξιώσεις τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, ἐχούσας τύπον τινὰ σεβασμοῦ δῆθεν πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας.

Τοιαῦτά τινα παραδείγματα σεβασμοῦ τοῦ Κράτους πρὸς τὸ κανονικὸν πολίτευμα δυνάμεθα ἵν' ἀνεύρωμεν.

Κυριώτερόν ἐστιν ἡ περιφρούρησις τῶν περιουσιῶν τῶν ἱερῶν ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων, μετὰ τὴν γνωστὴν ἀπόπειραν Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ (περὶ ἧς ἐν σελίδι 23 τοῦ βιβλίου τούτου ἐγράφησαν λέξεις τινές). Ἀκριβῶς, ἡ μαρτυρία τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Κομ-

⁵¹ Παχυμέρης· Β' τόμου σελ. 199—200· βλέπε καὶ σελ. 643, ὅπου κεῖται ἡ ἀμαρτυρία τῶν κληρικῶν, ἧς ἰδὲ ἐν τῇ 49 κ' ἐξ. σελίδι τοῦ παρόντος βιβλίου μέρη τινά.

ννου λίαν ἐπαρκῶς διδάσκει ἡμᾶς ὅτι, τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχόντων τινές, «ἅμα τῷ ἀποβιῶναι τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀφαιροῦνται πάντα τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ ἐπισκοπεῖω, εἴτε εἶδη εἰσὶ τινα καὶ πράγματα, ἢ πολλάκις χρήματα εὐρεθεῖεν, τῶν μὴ ἐφειμένων αὐτοῖς κατατολμῶντες⁵²». Ἐμποδίζει δ' αὐτοκράτωρ τὴν ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀρχόντων, μετὰ τὸν τῶν ἀρχιερέων θάνατον, ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῆς ἱεράς ἐπισκοπῆς ἢ μητροπόλεως εἰδῶν οἰωνοῦντες, ἢ νομισμάτων, ἢ ζῶων καὶ οὐ μόνον ἀπὸ τῆς καθεδρικῆς πόλεως καὶ τῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἀνηκόντων αὐτῇ προαστείων, ἢ, καθὼς σήμερον λέγομεν, ἐπαύλεων, ἢ χωρίων, ἢ ἀγρῶν, ἢ μοναστηρίων· ἐμποδίζει δὲ καὶ τὴν εἴσοδον αὐτὴν τῶν τοιούτων ἀρχόντων εἰς αὐτάς, ἀπειλῶν βαρείας ποινάς· καὶ καθορίζει σαφῶς «εἴ τι παρὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς»—ἐννοεῖται καὶ ἐπισκοπῆς καὶ μητροπόλεως—χρεωστεῖται τῷ δημοσίῳ, μετακλήτους γίνεσθαι τοὺς κληρικούς· καὶ εἰ πρόδηλον καὶ ἀναμφίβολον τὸ παρὰ τοῦ δημοσίου ἐπιζητούμενον ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς Ἐκκλησίας φανεῖν, τοὺς κληρικούς τοῦτο διδόναι πρὸς τὸ δημόσιον ἀπὸ τῶν τῆς Ἐκκλησίας προσόδων».

Ἄλλ' ἢ κακοῦθεια τῶν κατὰ τόπους ἀρχόντων ἦκιστα περιεστάλη ἀπὸ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἐξηκολούθουν δ' οὗτοι ταῦτά πράττοντες ποῦ μὲν πρὸ τῆς ἐκφορᾶς τῶν θνησκόντων ἀρχιερέων, ποῦ δὲ μετὰ τὴν ἐκφορᾶν ὅθεν κατὰ σελτέμβριον τοῦ (1150 ἢ) 1165 Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ἀπηγόρευσε τὴν τοιαύτην πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἀσέβειαν, τὰς μὲν τῶν

52. Σύνταγμα κανόνων· τόμου Ε' σελ. 305 - 306. Ἔτος ἐκδόσεως ὃδ σημειοῦται, συμπίπτει ἐν ἀπριλίῳ τοῦ 1124 ἢ 1139.

ἀρχιερέων διαθήκας σεβόμενος, ἐπὶ δὲ τῶν ἀδιαθέτως ἀποθνησκόντων διατάξας «πάντα συντελεῖσθαι κατὰ τὸ τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ νόμοις δοκοῦν⁵³». Οὕτως ἐφάνη τιθέμενον τέρμα τι εἰς τὰς ἀντικανονικὰς ἐπεμβάσεις ἐν ἱεραῖς περιουσίαις, εἴτε τῶν ἀρχιερέων, εἴτε τῶν ἱερῶν ἐπισκοπῶν, τῶν μητροπόλεων, καὶ τῶν μονῶν.

Τὴν τάσιν τῶν κοσμικῶν κατὰ τόπους ἀρχόντων πρὸς ἀρπαγὴν ἱερῶν περιουσιῶν ὑπὲρ τοῦ Κρίτου ἐμπόδισε καὶ ὁ ἐν ἀγίοις αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης, διατάξας, τῷ 1228 κατὰ δεκέμβριον, 'να μὴ ἀφαιρῶσιν οἱ κατ' ἐπαρχίας ἀρχοντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἐπισκοπῶν καὶ μητροπόλεων, μετὰ θάνατον τῶν ἀρχιερέων, τὰ ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ οἴκῳ εὕρισκόμενα, ἀλλὰ 'να παραλαμβάνη ταῦτα ὁ τῆς ἐπισκοπῆς ἢ μητροπόλεως οἰκονόμος ἐνώπιον παντὸς τοῦ κλήρου «ὥστε ἀνελλιπῶς καὶ θεοφιλῶς γίνεσθαι πᾶσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν τε καὶ κατάστασιν, μέχρις ἂν ἕτερος ἐνδημήσῃ ἀρχιερεὺς⁵⁴».

Ἐπισημαίνουσα τὴν βασιλικὴν ὄργην καὶ τὰς ἀπὸ Θεοῦ ποινὰς Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ἐξέδωκε πρόσταγμα, κατὰ ἰούλιον τοῦ 1342, τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοκράτορσι Βατάτζη καὶ Κομνηνοῖς ἐπαναλαμβάνων, διότι ἀπὸ γράμματος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας ἔμαθεν ὅτι ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς παροικίαις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐκείνης ἐξηκολούθουν τὰ αὐτὰ ἀσεβῆ τολμήματα οἱ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι, φυλακίζοντες μάλιστα καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ θανόντος ἀρχιερέως⁵⁵.

53. Βαλαζμῶνος ἱερμηνεῖα εἰς ΔΕ' Πενθέκτης.

54. Σύνταγμα κανόνων Ε' σελ. 324—325.

55. Νεαράϊ, ἐκδόσ. Ζέπου σελ. 337—338.

Ἐν τῷ προστάγματι τούτῳ ὁ Ἀνδρόνικος, ἀναθέρων τὴν διαμαρτυρίαν, οὕτως εἶπεῖν, τοῦ τῆς Βουλγαρίας ἀρχιεπισκόπου καὶ βεβαιῶν ὅτι τὸ πρόσταγμα τοῦ δειμνήστου Βατάτζη ἐξεδόθη μετὰ ὑπόμνησιν ἢ ἀπαιτήσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι διεμαρτύρητο ἢ Ἐκκλησία πρὸς τὸ Κράτος ἐναντίον τῶν τὰ δίκαια αὐτῆς ἐπηρεαζόντων καὶ ἀρπαζόντων κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, καὶ ἡ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἀπόφασις ἐξεδίετο σύμφωνος πρὸς τοὺς ἱεροὺς θεσμοὺς, ἀναγνωρίζουσα τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως ἱερῶν ἀφιερωμάτων.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου λοιπὸν ὑφίσταντο διαφοραὶ, ἐκρηγνύμεναι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἕνεκα τῆς ἀνοχῆς τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας· καὶ φαίνεται ὅτι αἱ κοσμικαὶ αὐταὶ ἀξιώσεις, ἐνισχυθεῖσαι διὰ Νικηφόρου τοῦ Φωκά, διήρκεσαν ἐπὶ τριακόσια σχεδὸν ἔτη.

Σχετίζεται πρὸς τὸν περὶ τούτου λόγον βεβαίως ἡ ἀφήγησις ἢ σύντομος, ὅτι, κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1148, Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ἐπεκύρωσε τὰ δίκαια πάντα τῆς τε μεγάλης ἐκκλησίας (Ἁγίας Σοφίας) καὶ τῶν ἱερῶν μονῶν καὶ τῶν κατὰ μέρος Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν, ἐνῶ πρὸ ἐξήκοντα ἐξ ἑτῶν Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, τῷ 1082, κατὰ αὐγουστον, διὰ χουσοβούλλου διέταττεν ὅπως ἐπιστραφῶσι πάλιν εἰς τὰς ἐκκλησίας ὅσα ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀφηρέθησαν, χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους, ἱερὰ οκεύη, ὀρίσας ἵνα τοῦτο πραγματοποιηθῆ «μετὰ τὴν τῆς κοσμικῆς καταιγίδος κατάπτωσιν καὶ τὴν τῆς βασιλείας εἰς τὸ κρεῖττον ἀποκατάστασιν», ὡς ἴδιον χρέος ἀναδεξάμενος αὐτὰ καὶ ὀφειλέτην ἑαυτὸν ταῖς ἀγίαις Ἐκκλησίαις ἀνακηρύττων⁵⁶. Τὸν τοῦ βασιλέως τούτου σεβα-

56. Σύνταγμα τῶν ἱερῶν κανόνων· τόμου Ε' 281—284. Πατριαρχικοὶ Πίνακες· σελ. 336.

σμὸν πρὸς τὰς ἱερὰς περιουσίας ἠκολούθησαν βεβαίως καὶ οἱ μετ' αὐτὸν, μὴ θέλοντες ὑπὲρ τῶν τοῦ Κράτους ἀναγκῶν ἵνα λιθώσιν ἱερὰ κτήματα, ἢ τῇ συγκαταθέσει τῆς Ἐκκλησίας. Δέον ἵνα σημειωθῇ ὅτι, ὅτε, κατὰ νοέμβριον τοῦ 1367, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, θέλων ἵνα ἐγκαταστήσῃ στρατιώτας ἐν τοῖς ἐξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι Σηλυβρίας χωρίοις, ἐζήτησεν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ χωρία Οἰκονομεῖο καὶ Πασπαρᾶ δι' ἓν ἔτος, πρόθυμος ἵνα χορηγήσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἴσων τῇ ἀξίᾳ αὐτῶν πρόσσοδον εἴπερ ἤθελε ἵνα κρατήσῃ αὐτὰ ἐπέκεινα τοῦ ἔτους, ἢ Σύνοδος ἠρνήθη, μὴ ἔχουσα ἐξουσίαν εἰς τοιαύτην παραχώρησιν, προστιθεῖσα ἀξιοπρεπῶς· «κεκώλυται γὰρ καὶ τοῦτο παρὰ τῶν ἱερῶν κανόνων, διακελευομένων μὴ δίδοσθαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας κτήματά τινα τῶν δυνατῶν, μὴ τοι γε βασιλεῖ»⁵⁷.

Ὁ διαρκὴς πόλεμος τῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, ὁ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων αὐτῆς, ἀπὸ τῶν πρώτων αἰῶνων φαίνεται γινόμενος, πρῶτον μὲν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ πίστεως ἐν γένει, κατὰ εἰδωλολατρῶν αὐτοκρατόρων.—δεύτερον, ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Α' μέχρι Γρατιανοῦ καὶ Θεοδοσίου Α', κατὰ τῆς ἀξιώσεως τοῦ Κράτους ὅπως ἀποφασίζωσιν οἱ βασιλεῖς ἐπὶ πάντων τῶν τῆς Ἐκκλησίας ζητημάτων καὶ τοῦ δόγματος αὐτοῦ, καθὼς «τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Θεοῦ καθεστημένοι οἰονεὶ ἐπίσκοποι»· καίτοι τάσις τις τοιαύτη τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐξεδηλώθη οὐχὶ συστηματικῶς ἐπὶ

57. Miklosich καὶ Mueller, Α' σελ. 508.

τινων αυτοκρατορων· τρίτον, ἐπὶ εἰκονομαχιῶν, ὑπὲρ τῆς δογματικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως καὶ κατὰ τῆς αὐθάδους ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τῆς παρ' ἡμῖν παιδεύσεως· τέταρτον, εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ Θεοῦ διδαχθέντος δικαίου τῆς τῶν κληρικῶν (καὶ λαϊκῶν ἂν θέλῃτε) διαδικασίας παρὰ δικαστηρίοις καὶ δικασταῖς κληρικοῖς· καὶ πέμπτον, ὑπὲρ διαφυλάξεως τῆς ἱερᾶς περιουσίας.

Ἡ Ἐκκλησία, κερδαίνουσα ἐν πᾶσι τούτοις καὶ μετὰ μακρὸν ἀγῶνα, καὶ αἱματηρὸν ἐνίοτε, νικηφόρος ἐξερχομένη, οὐδὲ τὰ σήμερον παρ' ἡμῖν ἐπουσιῶδη νομιζόμενα παρέλιπεν ἀνυπεράσπιστα, ὡς τὸ ζήτημα τοῦ προβιθασμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν εἰς μητροπόλεις—τὸ τοῦ διορισμοῦ τοῦ οἰκονόμου καὶ σκευοφύλακος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, καὶ εἴ τι ἕτερον—φρονῶ δ' ὅτι καὶ τελευταῖον ἔτι, ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, πάντως ἐξενίκησεν ἡ συνήθεια τῶν τοῖς κληρικοῖς, ἀξιωματικοῖς τοῦ Πατριαρχείου, διδομένων δώρων. Κλείω τὸν λόγον περὶ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ βυζαντινῶν ἀγῶνος διὰ τῆς διαμαρτυρίας τῶν τότε ἱερωμένων ἢ μοναχῶν ἀξιωματικῶν τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, παρατιθεὶς ἐξ αὐτῆς ἀποσπάσματα τινὰ χρήσιμα· «Ἄνωθεν ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία» —γράφουσι— «παναγιώτατε δέσποτα καὶ οἰκουμενικὴ πατριάρχα, οὓς⁵⁸ εὔρε θεσμοὺς καὶ τάξεις, ταύτας ἐφύλαττε μέχρι σοῦ· καὶ οἱ κατὰ καιρὸν πατριαρχευσάντες καὶ εἰς ἕκαστος τῶν τοῦ κλήρου

58. ἐμὴ διόρθωσις, ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ἐντύπῳ (Παχυμ. Β' 643) κειμένου οὗχ. ὁ κακῶς κεῖται, καὶ ὅπερ καὶ ὁ λατῖνος μεταφράστης ἀφήκεν ἀδιόρθωτον.

τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας κατὰ τὸ στοιχοῦν τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ χρόνου βαθμὸν εὐρισκόν· ἡμεῖς δὲ μικρολογίαν καταγνωσθῆμεν καὶ βαρυκάρδιοι ὀνειδισθῆμεν, ὅτι ἀφέντες τὰ μείζω ζητεῖν ζητοῦμεν τὰ ἐλάττω καὶ οὐδὲν εἰς ψυχὴν χρῆσιμεύοντα. **Οὐ ζητοῦμεν ἡμέτερα**, δέσποτα, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. **Αὕτη ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου**, ἦν ἡμεῖς εἰς τὸ ἀκριδῆς εἰδότες, ταύτη ἐνεγνῆράσαμεν Καὶ οἱ κατὰ καιροὺς τῆς Ἐκκλησίας προστατοῦντες τοὺς τοῦ κλήρου μέλη αὐτῶν ἐλογίζοντο. Νῦν δὲ, ἀλλὰ τί; Ἄλλ' ἔχει τις προβάλλεσθαι τὴν τοῦ καιροῦ δυσκολίαν, ὡς πολλάκις ἡ ἀγιωσύνη σου. Ἄλλὰ μετὰ πάντων τῶν ρωμαίων καὶ ἡμεῖς· καὶ ὡς ἕκαστος ἐτυχεν ἔχων, οὕτω καὶ ἡμεῖς. Ἄλλὰ μόνοι ἡμεῖς δυστυχούμεν· καὶ οὐχ ὅτι ἀπορεῖ ἡ Ἐκκλησία· ἀλλὰ καὶ εὐπορεῖ, ὅσον οἶδαμεν· ἀλλ' ὅτι ἀπαιτούμενοι κατὰ κυριακᾶς καὶ ἑορτᾶς ἀπαντᾶν μεθ' ἱματισμῶν, ἡμεῖς καὶ καθ' ἐκάστην σχολάζομεν καὶ οὐχ' ἀμαρτάνομεν εἰς τοῦτο. Ἄλλ' ὅμως καὶ εἰς τοῦτο ἀπολογούμεθα· οἶδαμεν γὰρ τοὺς μεγίστους ἀνδρας ἐκείνους τοὺς πρὸ ἡμῶν, ὧν καὶ τοὺς τόπους ἡμεῖς ἐφθάσαμεν, ὅτι ναοὺς ἔχοντες οἴκοι καὶ ἱερεῖς τὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτῶν ἐξετέλουν, ἐσχόλαζον δὲ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶχεν ἕκαστος δυνάμεώς τε καὶ προαιρέσεως· αἱ δὲ ὑπηρεσίαι ἐκείνων αἱ τῶν ὀφθικίων ἐκείνων ἦσαν ἐνέργειαι τοῦ μὲν, ὡς οἰκονόμου, τοῦ δὲ, ὡς σακελλαρίου, τοῦ δ' ὡς χαρτοφύλακος, καὶ σκευοφύλακος ἄλλου, καὶ καθεξῆς τῶν λοιπῶν· ξένο οὔν, εἰ, ἐκείνων ἀφαιρεθέντες, τὰ μὴ προσήκοντα ἀπαιτούμεθα καὶ ἡ αἰτία οὐκ ἀφ' ἡμῶν. Ἐπειδὴ ἐπέστη ἡ ἀγιωσύνη σου, ὥσπερ ἂν μὴ εἶχεν ἡ Ἐκκλησία κλήρον, οὕτως ἤρξω πρὸς

ἡμᾶς διατίθεσθαι, μὴ ἤφροντιζῶν ἡμῶν τὸ σύνολον, μίτε μείζονος, μίτε ἐλάττονος· καὶ πρὸς τοιαύτην ἀκυβερνησίαν τὰ πολλὰ τῆς προσεδρείας κατημελήσαμεν, ὅτι οὐκ ὀφθήκιον ἐνηργεῖτο, οὐδὲ ἄλλο τι, ἢ πρόσδοδος, ἢ τιμὴ, ἢ ζωὴ ἐκεῖθεν ἐφαίνετο. Διὰ τοῦτο προσεδράμομεν εἰς τὸν κοινὸν εὐεργέτην ἡμῶν τὸν βασιλέα τὸν ἅγιον Καὶ ὀπόθεν ἐνεποδίσθη ἡ ἀπεκεῖθεν εὐεργεσία ὁ Θεὸς οἶδεν.
'Ἡμεῖς δὲ πλέον οὐκ ἔχομεν λέγειν πρὸς τὴν σὴν ἀγιότητα, εἰμὴ ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγεννήθημεν καὶ ἐτράφημεν καὶ ἐγηράσαμεν, καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πύλιν μενοῦμεν, καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν δουλεύσομεν τὸ δὲ τῶν προσόδων τῶν ὀφθηκίων ἡμῶν στερεῖσθαι καὶ ἀπὸ λοιμοῦ ἀποθνήσκειν, ποῖος κανὼν τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ποία τῶν πατέρων πράξις δίδωσιν;».

Θέλομεν ἰδεῖ μετὰ πεντακόσια πεντήκοντα σχεδὸν ἔτη διαμαρτυρίαν κληρικῶν πρὸς πατριάρχην περὶ ἀθετήσεως προνομίων.

Καθ' ὅλον τὸν μακρὸν ἀνταγωνισμὸν Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, ἐκείνη πρῶτον μὲν ἔγραψε τὴν λέξιν «προνόμια» ἐν ἐκκλησιαστικῷ γράμματι κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1028, ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου τοῦ Στουδίτου· πρῶτον δ' ἐν ἐπισήμῳ γράμματι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὴν λέξιν ἔγραψεν ἡ Ἐκκλησία τῷ 1084, ἐπὶ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ, κατὰ τὴν πρῶτην περὶ προνομίων ρῆξιν Ἐκκλησίας καὶ Κράτους.

Ἔσα δ' ἐκέκτητο δίκαια ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει, ταῦτα διετῆρει ἡ Ἐκκλησία καὶ εἰς ἑτέρας ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐπικρατείας καὶ εἰς χώρας ὑποκειμένας

εις σουλτάνους και ἐμίρηδες και καλίφας⁵⁹ ἀπὸ τῆς Ἡ' ἑκατονταετηρίδος ἄχρις ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μωάμεθ Β' ὁ Πορθητῆς εὔρε καθεστῶς ἑκατοντάδων ἐτῶν ἀναγνωρισθὲν και δεκτὸν γενόμενον ὑπὸ τούρκων ἡγεμόνων προγενεστέρων αὐτοῦ. Τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου καθεστῶτος συνίστα διὰ τῶν βερατιῶν τὸ Κράτος εἰς πάντα τοὺς κατ' ἐπαρχίας ἀνωτέρους ὑπαλλήλους και τοὺς τοπάρχας, παρ' οἷς ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς, χρήσιμος διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς αὐτοκρατορίας θεωρούμενος, κἂν βλέπωμεν αὐτὸν εἰς θέσιν δούλου καταβιβαζόμενον, ἀπελάμβανε δῖπθεν ἐλευθερίαν τινὰ κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Γινώσκομεν παραδείγματα, καθ' ἃ εἰς ἐπέμβασιν ἀρχοντός τινος μουσουλμάνου πρὸς ἐκδίασμὸν ἀποφάσεώς τινος ἀντικανονικῆς ἢ Ἐκκλησίας ἀνθίστατο, και τὸ Κράτος ἐσέβετο τὴν τοιαύτην νομοταγὴν τῆς διοικήσεως Ἐκκλησίας ἀντίστασιν. Ἴσως ἐπέφερεν ἐνίστε κακώσεις πολλὰς, ὄχι μίαν, κατὰ τῶν ἀνθισταμένων εἰς ἔκνομα διατάγματα τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς κληρικῶν· ἀλλὰ τὴν ὄργην ἐδείκνυε κατὰ προσώπων, ὄχι κατὰ θεσμῶν ἱερῶν. Οὐδεὶς δύναται ἴν' ἀνακαλύψῃ οἷανδήποτε τάσιν ἢ ἀπόφασιν πρὸς συστηματικὴν κατάργησιν ἱερῶν προνομίων ἐπὶ τετρακόσια σχεδὸν ἔτη ἀπὸ τῆς ἀλώσεως. Ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ ποῦ μὲν ἦν τυραννικὴ, ποῦ δὲ καί ποτε ἡλία, ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος τῶν σουλτάνων και σεῖχουλισλαμῶν και τῶν κατὰ τόπους ἡγεμόνων και τιμαριούχων και τῶν ὑπουργῶν τοῦ Κρά-

59. ταῦτα κατ' ἕκτασιν ἐκτίθενται ἐν «Βραχίᾳ Σημειώσεσι περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων» σελ. 40—50.

τους, ὧν γινώσκομέν τινας καὶ κατὰ τὴν ΙΣΤ' καὶ κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα διαπρέψαντας ἐπὶ συνέσει πολιτικῇ. Μετὰ δὲ τὸ μέσον τῆς ΙΖ', ὅτε, κατόπι τοῦ Παναγιώτου Νικουσίου τοῦ Μαμωνᾶ, Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος διεδέξατο τὴν θέσιν ἐκείνου, καθὼς μεγάλου διερμηνέως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, πολλοὶ δὲ τῶν ἐπιφανῶν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ περινοίᾳ ἑλλήνων ἀνέβησαν διαδοχικῶς τοὺς ἡγεμονικοὺς θρόνους Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, καὶ κατέλαβον οὐ μόνον τὴν θέσιν τοῦ Μ. διερμηνέως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο ἐκείνων ἡγεμονιῶν, εἶτα δὲ καὶ τὴν τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου, βεβαίως συνετέλουν οὗτοι πάντες εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαίων, ἀφοῦ καὶ πρὸς ἴδιον ὑλικὸν ὄφελος καὶ συμφέρον ἔπρεπε ἵνα τηρηθῶσι τὰ συμφέροντα καὶ τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας ἀμείωτα καὶ ἀνεπηρέαστα. Ἐπῆλθον δὲ, μετὰ τὸν Νικουσίον, τὰ μετὰ τὴν ἐν Κάρλοβιτς συνθήκην, καθ' ἣν καλῶς ἐξεπροσώπει τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὁ Μαυροκορδάτος, ἐπῆλθον, κατόπιν τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, αἱ νίκαι τοῦ μεγάλου Πέτρου τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν ἰδιαδόχων τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ κατόπι τοσούτων ἀγώνων καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς συνθηκῶν, ἀπὸ τῆς τοῦ Κάρλοβιτς καὶ μέχρι τῆς τοῦ Κιουτσουκ Κανναρτζῆ, καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος, αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις καὶ ἡ Ρωσσία ἐδείχθησαν προστάτιδες τῶν δικαίων τῶν χριστιαν. ἔθνων, ἐπανελημμένως ἀπαιτήσασαι τὴν ἐλευθερίαν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας τῶν χριστιανῶν⁶⁰.

60. ἀνάγνωθι ἀποσπάσματα τινὰ συνθηκῶν (1673—1800—τῶν παλαιωτέρων) ἐν Βραχείᾳ Σημειώσει περὶ ἐκκλησιαστ. δικαίων. Α' ἐκδόσεως σελ. 78—86, Β' σελ. 54—62.

§

Ἐν ἡμέραις στυγναῖς, ἡ ἀνάπτυξις, ἡ ἀνάγνωσις, ἡ ἐπίδειξις ἐνὸς φερμανίου καὶ ἐνὸς βερατίου ἀφώπλιζε τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἄρχοντας ἐν τῇ ὀρμῇ αὐτῶν πρὸς παρακώλυσιν τῆς δημοσίας τῶν χριστιανῶν λατρείας, ἢ πρὸς ἀρπαγὴν δικαιώματός τινος τοῦ κλήρου. Ζητήματα ὅμως προνομιακὰ δυσκολώτατον ἢ μᾶλλον ἀδύνατον ἦν ἵνα γεννηθῶσι κατὰ τοὺς δυσχεμεροὺς καιροὺς, τοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ κατόπιν αὐτῆς καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν τῶν πατέρων ἡμῶν. Βεβαίως ὑπόθεσις σπουδαιοτάτη διὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἦν ἡ ἀρπαγὴ ναῶν καὶ μεταβολὴ αὐτῶν εἰς τεμένη μωαμεθανικά. Ἄλλ' εἰς τὸ βεράτιον τὸ παραχωρούμενον εἰς τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς ὑπῆρχε σαφῆς ἡ διάταξις ὅτι, οὐδεὶς δύναται ἵνα ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν χριστιανῶν ναοὺς καὶ μοναστήρια (ὧν εἰσι κάτοχοι) ἀνευ ἱεροῦ ὄρισμοῦ⁶¹, δῆλον οὖν ἀνευ χάτι-σερίφ· καὶ ἀφου ἐν τοῖς βερατίοις ἀνεγράφετο τοιοῦτος ὅρος, οὐδεμίᾳ βεβαίως ἡμετέρα διαμαρτυρία ἦν δυνατὸν ἵνα ἀπευθυνθῇ πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν· μετεβάλλοντο δ' εἰς τζαμιά ναοὶ κομψοὶ τε καὶ ἄκομψοι, ἐκτὸς ἐκείνων, οἵπερ ἢ ἐκείκτιντο σουλτανικὴν ἱερὰν διαταγὴν ἵνα μένωσιν εἰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν, ὡς ὁ τῆς Θεοτόκου Μαγουλιωτίσσης, ἐν Μουχλίφ, ἢ ἐκείντο εἰς ἕτερα μέρη, ὅπου ἐκ δύο, ἢ τριῶν, ἢ περισσοτέρων, εἰς ἡ δύο μετεβλήθησαν εἰς δζαμιά· οὕτως ἔμμενον εἰς τὴν κατοχὴν ἡμῶν ἐπὶ πολὺ τινες σώζοντες τὸ σχῆμα τὸ παλαιὸν,

61. βλ. τὰ ἐμὰ Ἐπίσημα Τουρκικὰ Γράμματα ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν δίκαια ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1910, σελ. 11, 20, 69, 79, 89, κατὰ βεράτια τῶν ἐτῶν 1604, 1662, 1740, 1754 καὶ 1901.

ὡς ὁ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Ψαμαθία, ὁ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Κανάδα ἐν Ξυλοπόρτη. Τελευταῖαι δ' ἀρπαγαί ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένοντο τῷ 1704, ἡ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῶν Παλαιολόγων, ἴσως οὐ μακρὰν τοῦ Φαναρίου κειμένου, καὶ ἡ τοῦ παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ καὶ τῇ πύλῃ τοῦ Φαναρίου ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πύργου, οὗς ἀμφοτέρους ἤρπασεν ὁ ἀνισόρροπος βεζίρης Ἀχμέτ Καλαπλής· ἐκτὸς ἂν βεβαιωθῇ, ὅτι καὶ ἕτερον ναὸν ἤρπασαν ἀφ' ἡμῶν μετὰ τὰ μέσα τῆς III' ἑκατονταετηρίδος, τὸν παρὰ τῷ Σαλαμ-τομβροῦκ καὶ Ἐδίνε-καπὶ ναὸν τῆς Θεοτόκου τὸν ἐν Ἀραμπατζῆ-Μενδάν.

Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς καὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Α' τοῦ ἀπὸ Σοφίας συνεταράχθημεν ἐργασθέντες πολὺ ὑπὲρ τῆς πατρίου θρησκείας ἡμῶν καὶ μάλιστα πολὺ συντόνως, ἀπεγνωσμένοι ἀγῶνα κροτήσαντες ὑπὲρ διατηρήσεως τῶν ναῶν ἡμῶν, καὶ τυχόντες, θεῖα μοῖρα, σουλτανικοῦ ὀρισμοῦ βεβαιουήσαντες τὴν ἐπὶ τῶν ναῶν κατοχὴν, ἐπράξαμεν τοῦτο διότι φανατικοὶ τινες μωαμεθανοὶ παρεκίνουν τὴν τότε σουλτανικὴν κυβέρνησιν ἕν ἀφαιρέσει πάντας τοὺς ἔτι διατελοῦντας εἰς τὴν κατοχὴν ἡμῶν ναοῦς. Προκειμένου ἕν ἀφαιρεθῶσιν εἰς ἡ δύο ναοὶ, οὐδὲν ἠδυνάμεθα ἕν ἀντείπωμεν, γινώσκοντες τὸν ἐν τοῖς βερατιοῖς ὄρον· ἀλλ' ἀφηροῦντο πάντες, καὶ ἀγνωστον πόσοι ἠθέλον περισωθῆ ναοὶ καὶ, τὸ κυριώτερον, πόσοι χριστιανοί.

§

Εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς θείας ἡμῶν λατρείας καὶ τὴν τῶν ἱερῶν μυστηρίων παρετηρεῖτο πάντοτε ὁ δουλικὸς καὶ ταπεινὸς χαρακτήρ, ὃν ἐπέβαλλον, ὃν ἐξήγουν οἱ τότε χρόνοι· ἡ ἐμπέδωσις δὲ τῆς ἐπὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐπιρροῆς τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπό-

λεως και τῆς ἐκ τούτου ἰσχύος αὐτοῦ οὐδεμίαν ἀπάν-
τα δυσκολίαν, οὔτε πρόσκομμί τι ἐκ μέρους τῆς κο-
σμηκῆς ἀρχῆς, τῆς ἀλλοθρήσκου και ἑτεροφύλου· ἐν ἣ
περιπτώσει ἐσκεπτόμεθά τι κοινῶς περὶ τῶν κοινῶν
ἡμῶν πραγμάτων ὠφέλιμον, και συντελοῦν εἰς εἰσα-
γωγὴν τάξεως, και ἀπεφασίζομεν αὐτὸ, οἶον περὶ τρό-
που ἐκλογῆς πατριάρχου, περὶ συμμετοχῆς ἐνεργοῦ
τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, περὶ
ἐξελέγξεως και εὐθύνης τῶν διαχειριζομένων ἱερὰς
περιουσίας, περὶ τῶν νοσοκομείων, και περὶ τυπογρα-
φείων, και περὶ σχολείων, ἢ τουρκικῆ κυβέρνησις τῶν
τότε χρόνων ἐπεκύρου πάντα.

Και ἐπρότιτομεν αὐτὰ και ἐπεκυροῦμεν, ἐνισχύοντες
τὴν Ἐκκλησίαν ἐν ἡμέραις τόσῳ στυγναῖς. Τῶν δὲ
στυγνῶν ἐκείνων ἡμερῶν ἐπικρατουσῶν, τοιαύτην
ἐκέκτητο δικαιοδοσίαν ἡ Ἐκκλησία, ὥστε 'να δικάζῃ
ἐν τῷ συνοδικῷ δικαστηρίῳ οὐ μόνον κληρικούς ἔχον-
τας πρὸς ἀλλήλους διαφορὰν τινα, ἀλλὰ και λαϊκούς
πρὸς κληρικούς διαφερομένους, και λαϊκούς ἔχοντας
διαφορὰς μετὰ λαϊκῶν, και μωαμεθανούς ἐνάγοντας
χριστιανούς· τοῦτο μαρτυρεῖται περὶ τῶν χρόνων τοῦ
πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Χαντζερῆ, τοῦτο βεβαιῶ
γινόμενον μέχρις αὐτοῦ τοῦ τέλους τῆς Ἡ' ἑκατονταε-
τηρίδος (1798) ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ὁ ἰπὸ Σμύρ-
νης⁶², δὴλά γε δὴ ἱστορεῖται γινόμενον ἐν διαστήματι
τριάντα σχεδὸν ἐτῶν. Καὶ τοσούτῳ λογικὸν ἐθεω-
ρεῖτο τὸ πρᾶγμα, τοσούτῳ δ' ἰσχυρὸν τὸ δίκαιον τοῦ-
το, ὥστε 'να ἐπεκταθῇ και εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἐν Σέρ-
ραις, ἐπὶ παραδείγματι, γινώσκομεν⁶³ ὅτι, ἀπὸ τοῦ

62. Βραχέτα Σημείωσις· σελ. 160—161.

63. Ἰωάννου Φιλῆμονος Δοκίμιον περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστά-
σεως· τόμου Γ' σελ. 430, ἐν Ἀθήναις.

1810 μέχρι τοῦ 1820, ἀποφάσει τοῦ τοπάρχου Ἰσμαήλ βέη, τῇ συνηθείᾳ καὶ τῷ δικαίῳ βεβαίως ἀκολουθοῦντος, αἰμεταξὺν χριστιανῶν γινόμεναι παρὰ τῷ καθῆ δίκαι, ἀφαιρεθεῖσαι δικαίως ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ, ἀνετέθησαν τῷ μητροπολίτῃ, ὅστις σὺν δικασταῖς ἐμπόροις ἐδίκαζε καὶ τὰς ἐμπορικὰς διαφορὰς⁶⁴. Αἱ δὲ ὀημογεροντῖαι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν, μάλιστα δ' αἱ τῶν ἑλληνικῶν νήσων, πᾶσαν ἐκδικάζουσαι διαφορὰν μεταξὺ χριστιανῶν, εἰργάζοντο πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῶν βυζαντινῶν νόμων καὶ τῶν κατὰ τόπους ἐθίμων. Αἱ τῶν τοιούτων δικαστηρίων ἀποφάσεις ἦσαν ἀείποτε σεβασταὶ παρὰ τῇ κοσμικῇ ἀρχῇ, καίπερ ἀλλοθρησκῶν, διότι ἦσαν, οὕτως εἰπεῖν, προεπικεκυρωμένα, καὶ προαποδεκταὶ ὑπ' αὐτῆς⁶⁵. Τοῦτου δ' ἔνεκεν εὐδοοῦται καὶ ὁ ἀχτιναμὲς ὁ φερόμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ σουλτάνου Ἰβραήμ⁶⁶.

Τῶν ἐθίμων τούτων τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει οὐδέποτε ἐπισήμως ἐγένετο πρὸ τοῦ 1869 προσβολή τις, οὔτε μετὰ ταῦτα μείωσις τις ἢ κατάργησις, ἕως πρὸ ὀλίγου. Καὶ ἦσαν αἱ πρὸ ἡμῶν ἐποχὰὶ στυνγαί· καὶ κατὰ τὰς στυνγάς ἐκείνας ἡμέρας, ἢ ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους τὰς πρὸς μείωσιν ἢ κατάργησιν τινῶν δικαίων καὶ κυρίως πρὸς

64. τοιαύτας διαφορὰς ἐδίκαζε μέχρις αὐτῶν τῶν ἀρχῶν τῆς 10' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἡ σύνοδος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ αἰῶνων!

65. Miklosich καὶ Mueller Acta graeca medii aevi, τόμου Γ' σ. 283, ἐν διαγγέλματι τοῦ 1431 πρὸς τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις.

66. Ἐπίσημα τουρκικὰ γράμματα περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαίων ἐκιδόντος Μ. Γ. Γεδεών· ἴδε τὸν ἀχτιναμὲν ἐν σελ. 101, ἴδις δὲ σελ. 103 καὶ σελ. 109, στίχους 3—5 ἐν φερμανίῳ τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β' περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐν Αἰγαίῳ Πελάγει Σποράδων νήσων.

ἐξασθένεισιν καὶ κατάργησιν τῆς ἰσχύος καὶ τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας ἐν γένει, μάλιστα δὲ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐγένετο κατὰ πρῶτον λαθραίως, μικρῶ πρὸ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀλήστου μνήμης σουλτάνου Μαχμουτ Β' τοῦ κληθέντος ἀναμορφωτοῦ.

Ἀνάμιξιν τινα τοῦ Κράτους, ἀδλαδῆ σχεδὸν, εἰς ὑπόθεσιν ἐκκλησιαστικὴν, οὐδένα κανονικὸν αὐστηρῶς χαρακτῆρα φέρουσαν, προεκάλεσαν, ἀτυχῶς, δέκα σχεδὸν ἔτη πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, αἱ ἀντεγκλήσεις καὶ ἔριδες ἡμῶν, καὶ ἡ ἔλεεινὴ προστριβὴ λαοῦ καὶ κλήρου, διαρκῶς ὑπάρχουσα παρ' ἡμῖν· τοσοῦτον δ' ἦσαν ἐξημμένα τότε τὰ πάθη λαϊκῶν καὶ κληρικῶν, ὥστε ἄνα ζητήσωσι, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους 1843, οἱ λαϊκοὶ προύχοντες καὶ λογάδες τοῦ ἐλληνικοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἔθνους τὴν σύστασιν ἐπιτροπείας διαρκοῦς ἐκ λαϊκῶν «ἐπὶ τῶν ἐπαρχιακῶν ὑποθέσεων» τῆς Ἐκκλησίας· οὗ ἔνεκα, κατ' ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, διορίσθη ἐπιτροπεία πρὸς σύσκεψιν, ἐκ τεσσάρων ἀρχιερέων καὶ τεσσάρων λαϊκῶν, ἧτις πρὸ τοῦ σκέψασθαί τι διελύθη. Διὸ ἡ ὑπόθεσις ἀννεχέθη τῷ τουρκικῷ ὑπουργείῳ τῆς δικαιοσύνης, ὅπερ ἀπεφάνθη, κατὰ Σεπτέμβριον, εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν κληρὸν⁶⁷. Ἀλλ' ἡ τῶν παθῶν ἐξαψις ἦν εἰς τοσοῦτον βαθμὸν προκεχωρημένη, ὥστε ἄνα κατορθωθῆ, κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ πατριάρχου Μελετίου (θανόντος τῇ 28 νοεμβρίου 1845), ἄνα μὴ συνοδεύσωσιν αὐτῇ οἱ συνοδικοὶ μητροπολιταὶ⁶⁸, ἄνα προεδρεύσῃ δὲ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τῆς ἐκλεξαμένης πατριάρχην τὸν μητροπο-

67. Ἀνάμειξια Σύμυνης· φύλλα τῆς 30 ἀπριλίου καὶ τῆς 1 ὁκτωβρίου 1843, ἀριθμ. 236 καὶ 258.

68 τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος φύλλον τῆς 8 δεκεμβρίου 1845.

λίτην Ἐφέσου Ἄνθιμον ΣΤ' τὸν Κουταλιανὸν ὁ τότε πρῶτος διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Φουὰτ⁶⁹, ὁ κατόπι πολυμήχανος πρωθυπουργὸς τῆς Τουρκίας.

Τῶν ἐρίδων καὶ τῶν ἡμετέρων προστριβῶν κλήρου καὶ λαοῦ συμπέρασμα θρήνων ἄξιον ἦν ὅτι, τῇ 18 ἀπριλίου 1845, παυθέντος τοῦ φιλογενεστάτου πατριάρχου Γερμανοῦ Δ' τοῦ ἀπὸ Δέρκων, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἡμῶν ἐμφανῶς τε καὶ κρύφα ραδιοουργούντων, διώρισε τοποτηρητὴν τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων Ἰωακείμ, τὸν κατόπι πατριάρχην ἀπέκλεισε δὲ συγχρόνως τοῦ διναιώματος τῆς διὰ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὑποψηφιότητος πάντας τοὺς σχολάζοντας (πρώην) πατριάρχας καὶ τινὰς τῶν συνοδικῶν γερόντων⁷⁰, ἐνῶ ἐθάνημεν πρόθυμοι τότε ἵνα γράψωμεν, δυστυχῶς, ἐν ὑπομνήματι πατριαρχικῆς ἐκλογῆς⁷¹, οὐδε νὸς βιάζοντος ἡμᾶς, ὅτι ὁ Μελέτιος ἐψηφίζετο πατριάρχης «οὐ μόνον ἐπὶ στηριγμῶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ κοινῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ὡφέλεια, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ βασιλείου Κράτους διὰ τῆς εὐλικρινοῦς ἐνδομύχου ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ ὑψηλὰ νεύματα». Καὶ ἐν τούτοις, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐτολμήσαμεν τότε ἵνα συστήσωμεν ζήτημα προνομιακόν, ἐνῶ προφανῆς ἦν ἡ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης εἰς σημεῖόν τι τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐπέμβασις, ὅσον ἂν ἐπουσιώδης κριθῇ.

Ἐτεραί τινες ἐπέμβασεις ἤρξαντο συγχρόνως σχεδόν ἢ περὶ ἀπολύσεως τῶν ἐλλήνων διδασκάλων, λόγου χάριν, τῶν ἐχόντων οὐχὶ τὴν τουρκικὴν, ἀλλὰ ξένην ὑπηκοότητα, παρ' ἀγνωρισθείσης τῆς ἐκκλησια-

69. Ἀμάλθεια τῆς 8 δεκεμβρίου.

70. Ἀμάλθεια τῆς 28 ἀπριλίου 1845.

71. βλῆτε τὸ ὑπόμνημα ἐν σ' Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ· τόμου Γ' σελ. 360.

στικῆς φροντίδος περὶ ἐκκαθαρίσεως, οὕτως εἶπεῖν, τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος ἀπὸ τῶν παρεισδυσάντων διεφθαρμένων διδασκάλων. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Ἐκκλησία, κατὰ καθῆκον, ἀπήτησεν ἀπὸ πολλῶν κοινοτήτων τὴν ἀποβολὴν διδασκάλων θρησκευτικῶς διαφθαρέντων ὑπὸ τῶν ἀγγλικανικῶν προπαγανδῶν· ἀπὸ δὲ τοῦ 1839 σφοδρότερον ἀπεδίωκεν ἐκ τῶν σχολείων τοὺς μαθητὰς τοῦ Θεοφίλου Καίρη τοῦ κατὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ οὐχὶ ὑπὲρ αὐτῆς διδάσκοντος.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὑπεισελοθούσα ταύτην, ἀπήτησε τὴν ἀποδίωξιν ἀπὸ τοῦ Κράτους πάντων τῶν ἑλλήνων διδασκάλων, τῶν ἐξ Ἄνδρου, ὅπου ἡ σχολὴ τοῦ Καίρου, καὶ τῶν ἐξ ἑτέρων μερῶν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος προερχομένων, πλατύνουσα τὴν ἐκκλησιαστικὴν φροντίδα καὶ τὸ λίαν ἐπαινετὸν μέτρον τῆς Ἐκκλησίας, ἀδίκως καὶ ἐπιδολῶς τῇ ἔθνικῇ παιδείῳσει, γενικεύουσα. Διεφώτισθη ὁμοῦς ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου χωρὶς συντάξεως ὑπομνημάτων καὶ διαμαρτυριῶν, καὶ οὔτε κατόπιν ἠθέλησε ἂν ἀνακινήσῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Οὕτως ἡρεμία καὶ κατόπιν ἐπῆλθεν, ὅτε πρόθυμος ἐδείχθη μετ' ὀλίγον χρόνον ἂν προκαλέσῃ ζήτημα περὶ διαθηκῶν τῶν χριστιανῶν, ἐφ' οὗ διατάξεις ὑπῆρχον ἐν τοῖς βερατίοις, ὡς ὁ ἀναγνώστης ἡμῶν δύναται ἂν μάθῃ ἐκ τῆς προεκδοθείσης συλλογῆς «Ἐπισίμων τουρκικῶν γραμμάτων ἀναφερομένων εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν δίκαια»⁷².

Καὶ ἐν τούτοις ὑφίστατο, δυστυχῶς, διάστασις τις παρ' ἡμῖν μετὰ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν· καὶ τῆς δια-

72. βλέπε ἐν εὐρετηρίῳ λέξεις «χριστιανῶν ἐν διαθήκαις μαρτυρίας» καὶ «διαθηκῶν κῦρος».

στάσεως εκείνης και τῶν ἐρίδων και τῶν ἐπιζημιῶν ἀντεγκλήσεων ἐπῆλθεν ἀποτέλεσμα, κατὰ τοὺς τότε χρόνους ζητούμενον, ἢ κατὰ τὸ 1848, μετὰ τὴν παύσιν, νομίζω, τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ ΣΤ', σύστασις πολυμελοῦς ἐπιτροπείας ἐξ ἀρχιερέων και λαϊκῶν προυχόντων και λογάδων, πρὸς σύνταξιν εἰδους τινος ἐθνικῶν Κανονισμῶν, δι' ὧν τὰ μὲν ἐθνικὰ πράγματα δῆθεν καλλίτερον και δῆθεν ὠφελίμως ἤθελον διοικηθῆ, πᾶσα δ' ἴφορμὴ καταχρήσεων ἡδύνατο ἵνα προληφθῆ τοιοῦτοτρόπως. Ἀπέτυχε και ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη· και ἐπῆλθεν ἡ ἐν τῷ χάτι-χουμαϊοῦν τοῦ 1856, μετὰ τὴν ἐν Παρισίοις συνθήκην, αὐτοκρατορικὴ σύστασις, ὅπως συντάξωσι πάντα τὰ ἐν τῷ Κράτει χριστιανικὰ ἔθνη, ὡς και τὸ Ἰσραηλιτικόν, κανονισμοὺς τῆς τῶν κοινῶν αὐτῶν πραγμάτων διοικήσεως.

Ὁ πρὸς τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας σεβασμὸς ἔδει ἵνα τεθῆ βᾶσις πάσης ἐργασίας, ἀφοῦ τὸν πρὸς ταῦτα σεβασμὸν τῷ 1853 συνίστα πᾶσιν ὁ σουλτάνος Μεδζήτ διὰ τοῦ πρὸς τὸν πατριάρχην Γερμανὸν Δ' τὸν ἀπὸ Δέρκων διατάγματος⁷³, σαφῶς δηλῶν ὅτι συνέβησαν καταχρήσεις τινές, ὡς πρὸς τὴν διαφύλαξιν τῶν ἡμετέρων δικαίων και προνομίων, προσελθοῦσαι «βαθμυπδὸν ἐξ ἀμελείας», καθὼς αὐτολεξεὶ γράφει τὸ διάταγμα, πάντα σχεδὸν λεπτομερῶς ἀπαριθμοῦν τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας και τῶν χριστιανικῶν ἔθνῶν, ἀποσταλὲν δ' εἰς ἡμᾶς τέσσαρας σχεδὸν μῆνας μετὰ τὴν περιθρύλλητον ἀφίξιν τοῦ ρώσσου ναυάρχου πρίγκη-

73. ἀνάγνωθι τοῦτο ἐν σελίδι 114—116 τῶν «Γραμμάτων περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαίων» ὅπου, κατὰ παραδρομὴν, ἐτέθη ἔτος τὸ 1852, ὡς κίτται ἐσφαλμένως ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» σελ. 749 τοῦ Γ' τόμου.

πος Μεντζικώφ, διατυπώσαντος αξιώσεις έντόνους περί τών δικαίων τών χριστιανών τῆς Ἀνατολῆς.

Μετά τὰ θλιβερά γεγονότα τοῦ 1843, τοῦ 1845 καί 1848, εὐνόητον ὄτι, τὸ θαυμάσιον διάταγμα τοῦ ἀλυσμονήτου σουλτάνου Μετζήτ ἐμελλε 'να κινήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ χριστινικά ἔθνη πρὸς ἐκφρασίαν εὐγνωμοσύνης. Συνέλευσις ὄντως ἔθνικῇ συνῆλθεν ἐν τῷ Πατριαρχείῳ κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν, 31, τοῦ μαΐου τοῦ ἔτους 1853, ἡ δὲ συνέλευσις αὕτη συντάξασα χαριστήριον γράμμα ὑπέβαλεν εἰς τὸν Μετζήτ, εὐγνωμοσύνης ὀφειλομένης αὐτὸ τεκμηρίον γραπτὸν ἐπιδίδουσα· ἔγραφε δὲ ταῦτα⁷⁴.

«Τὸ προσφάτως ἐκδοθὲν ὑψηλὸν βασιλικὸν φερμάιον κεκοσμημένον ἄνωθεν μὲ ὑψηλὸν βασιλικὸν ἱραδὲν, δι' οὗ ὁ μεγαλειότατος καὶ εὐσπλαγχνικότατος ἡμῶν ἀναξ νύδόκησε νὰ ἐπικυρώσῃ ἐκ νέου πάντα τὰ κεχορηγημένα ἀνέκαθεν παρὰ τῶν προκατόχων τῆς Α. Μ. προνόμια καὶ μουσααδέδες, ἐπ' ὀφελείᾳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ θρησκευτικῶν πραγμάτων τοῦ ταπεινοῦ ἡμῶν ἔθνους, συγκληθέντων ἐπὶ τούτῳ σήμερον ἀπάντων τῶν εὕρισκομένων ἐν Βασιλευούσῃ μητροπολιτῶν, τῶν προκρίτων, καὶ ὄλων τῶν ἰσνάφ-πασίδων, ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Πατριαρχείῳ εἰς ἐπήκοον πάντων, καὶ διατρανωθεῖσαι ἐγένοντο καταληπταὶ αἱ διαλαμβανόμεναι ἐν αὐτῷ εὐεργετικαὶ εὐνοιαὶ, αἵτινες πραγματικῶς ἀποδεικνύουσι τὰς φιλανθρώπους διαθέσεις καὶ τὴν πατρικὴν κηδεμονίαν, τὴν ὁποίαν

74. τὸ ἔθνικὸν εὐχαριστικὸν γράμμα, ἐν χειρογράφῳ τῶν τότε χρόνων ἀποσωθὲν, ἀπεστάλη μοι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου 1910 ὑπὸ τοῦ ἐν Χώρῃ τῶν Γανωχωρῶν πανοσιωτάτου κ. Διονυσίου Καλαφάτη, ἱερωτοῦ καὶ ἡγουμένου τῆς αὐτόθι κητορικῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

ἔχει ὁ μεγαλειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς ἀνέσεως τῶν πιστῶν αὐτοῦ ὑπνκόων. Μία τοιαύτη εὐμενεστάτη πράξις, προστιθεμένη εἰς ὅσα μέχρι τοῦδε εὐεργετήματα ἀπλάυσε τὸ ταπεινὸν ἡμῶν ἔθνος ἀπὸ αὐθορμήτου εὐσπλαγχνίας τοῦ βασιλείου Κράτους του, δικαίως πρέπει νὰ ζωογονήσῃ ἐτι μᾶλλον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς γενικῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ βασιλεῖον Κράτος, ὥστε, μετὰ πληρεστάτης εὐπειθείας ἐκτελοῦντες τὰ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν χρέη τῆς πιστῆς ὑπνκοῦς, νὰ παρακαλῶμεν τὸν Ἐπίστον ὑπὲρ τῶν πολυτίμων ἡμερῶν τοῦ κραταιοτάτου καὶ εὐμενεστάτου ἡμῶν ἀνακτος σουλτάν Μεδζιτ ἔφέν ἡμας, καθὼς καὶ σήμερον, ἐν τῷ συγκροτηθέντι ἔθνικῷ μετζλησιφ⁷⁵, ὑψώσαντες πρὸς τὸν Θεὸν τὰς χεῖράς μας, μετ' ἔγκαρδίου κατανύξεως εὐχήθημεν, ὅπως ἡθεῖα χάρις περιφρουροῖν καὶ περιέποι τὴν Α(ὐτοῦ) Μεγαλειότητα) ἐν ἀκμαίᾳ δόξῃ καὶ ἰσχύϊ, καὶ διαωνίζοι τὸ βασίλειον αὐτοῦ Κράτος λάμπον ὡς ἄστρον μεσουρανίζον· διαφυλάττοι δὲ καὶ ἐνισχύοι καὶ τοὺς πολυχρόνιους ἡμῶν αὐθέντας, διὰ συνεργείας τῶν ὁποίων ἀξιούμεθα νὰ βλέπωμεν ἡμέρας ἀγαθὰς, καὶ ἐτι αἰσιωτέρας ἐλπίζομεν εἰς τὸν σαγιὲ τῆς Α. Μ. Ἐφ' ᾧ καὶ παρακαλοῦμεν δουλικῶς ἵνα κατατεθῶσιν εἰς τὸ βασίλειον αὐτοῦ ὑποπόδιον αἱ φωναὶ τῆς κοινῆς εὐγνωμοσύνης, τὴν ὁποῖαν περιέχει τὸ παρὸν δουλικὸν ἡμῶν παγγενὲς φροζουχάλιον.

75, πρὸς σουλτάνον γράφοντες ὁμολογοῦσιν οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ ἀγγελλοῦσιν ὅτι, συνεκάλεσαν ἔθνοσυνέλευσιν (ἔθνικὸν μετζλήσιον), οἷα συνεκαλοῦντο τότε πολὺ συνεχῶς καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ 1879, χωρὶς προηγουμένης κυβερνητικῆς ἀδείας.

Ἐγράφη ἐν τῷ Πατριαρχείῳ⁷⁶ ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐγῶν,
μαΐου λα' ».

Ἀφῆθην κατόπιν ἐλεύθεροι δῆθεν ἵνα συντάξωμεν
τὰ ἐθνικά ἡμῶν πράγματα κατὰ τρόπον ὠφέλιμον ἡμῖν
καὶ συντελοῦντα πρὸς σωτηρίαν κεκτημένων δικαίων·
ἀλλ' ἀφελθέντες ἐλεύθεροι, δοῦλοι διετελοῦμεν τῶν
παθῶν ἡμῶν· προστριβῶν δὲ καὶ ἀντεγκλήσεων ἦσαν
ἀποτελέσματα αἱ πολλαὶ συζητήσεις καὶ πράξεις, αἱ
ὑπονομεύσασαι δίκαια καὶ προνόμια καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν
χριστιανικῶν ἔθνῶν δῆλα δὴ τῶν ὑπὸ τὸν πατριάρχην
Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου.
Λυποῦμαι διότι ποιοῦμαι σύντομον μνησίαν τῶν ἐν τῇ
τότε συνελεύσει πεπραγμένων, ὡς ἐπίσης ἐν βραχύ-
τητι λόγου μιμησκομαι καὶ τῶν πέντε μητροπολιτῶν
ἐκείνων, οἱ προεῖδον τὴν ἐν τῇ συντάξει τῶν ἐθνικῶν
Κανονισμῶν κυφορουμένην προσβολὴν τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ προνομίων.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐθνικῆς ἐκείνης συνελεύ-
σεως, ἥς ἡ πρώτη συνεδρίασις ἐγένετο τῇ 3 Ὀκτωβρίου
1858, ἐγενόμεθα κάτοχοι τῶν « Ὀδηγιῶν » τῆς τουρ-
κικῆς κυβερνήσεως περὶ τοῦ προσωρινοῦ εἰδικοῦ
συμβουλίου, εἶτ' οὖν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ
τῶν ἔργων αὐτῆς. Καὶ ὀρίζουσι μὲν αἱ Ὀδηγίαι ἵνα
« μηδεμίαν ἐπενεχθῆ ἐπίρεια εἰς τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνη-
τα κτήματα τῶν ἐπαρχιῶν »—ἐπισκοπῶν δῆλὰ δὴ καὶ
μητροπόλεων—ὀρίζουσιν, ἀποφαινόμεναι σαφῶς, ὅτι
« ἐπειδὴ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ κανόνες

76. τὸ σταλὲν ὑπὸ τοῦ φίλου πατρὸς κ. Διονυσίου Καλαφάτη χει-
ρόγραφον περιέχει καὶ μετάφρασιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου, το-
σοῦτω πολλὰς ἔχον γραφῆς διαφορὰς πρὸς τὸ ἐκδομένον, ὥστε ἵνα
ἐπιβάλληται ἡ ἑκδοσις καὶ τούτου.

τοῦ ἔθνους καὶ τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν θρησκείαν (ἀπὸ) εἶναι ὅλως πνευματικὰ πράγματα, εἰς αὐτὰ οὐδεμία θέλει γίνεσθαι ἐπεμβασίς» (ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς δὴλα δὴ συνελεύσεως)—ἀλλ' ἀπαιτοῦσι, δυστυχῶς, ἵνα κατασκευάσῃ ἢ συνέλευσις αὐτὴν τινὰ καὶ δίκαιον τρόπον ἐξασφαλίζοντα καὶ τὴν κυβέρνησιν καὶ τὸ ἔθνος» ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἥτις «θέλει γίνεσθαι κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας». Ἀπαιτοῦσιν αἱ Ὀδηγίαι, παραχόρδως, σύστασιν μικτοῦ συμβουλίου παρ' ἡμῖν «ἐκ πνευματικῶν ἀρχηγῶν, ἐκ μελῶν ἐπιλέκτων κοσμικῶν, καθὼς καὶ ἐκ μελῶν διωρισμένων παρὰ τῆς ὑψηλῆς Κυβερνήσεως». Συνιστῶσι δὲ καὶ ἵνα «προσδιορισθῇ ὁ τρόπος τοῦ συγκροτεῖσθαι καὶ σχηματίζεσθαι τὴν ἱερὰν σύνοδον συμφώνως τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς κανόσι καὶ τῇ θρησκευτικῇ τάξει».—Προηγουμένως δὲ, διὰ τοῦ ἀπὸ 27 αὐγούστου 1858 γράμματος τοῦ πρωθυπουργοῦ (Μεχμέτ Ἐμὴν) Ἀαλῆ πασᾶ συνιστᾶτο ἡμῖν ἡ ἐκλογὴ ἑπτὰ κληρικῶν μελῶν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐκ τῶν ἰκανωτέρων μητροπολιτῶν· ἀλλ' ἀπεκλείοντο καὶ πάλιν οἱ λεγόμενοι «γέροντες», οἱ ἑπτὰ πρότεροι δὴλον οὖν μετὰ τὸν πρωτόθρονον Καισαρείας μητροπολίται, οἱ καὶ δικαίωμα κεκτημένοι ἵνα ὡς μόνημα σχεδὸν τῆς ἱερᾶς συνόδου μέλη.

Οὐδαμῶς ἄπορον ὅτι οὐδεμία διαμαρτυρία ἢ ἐνστάσις ἀπηνυθύνθη πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ἀπέναντι τῶν λαθραίων τούτων ἐπεμβάσεων τῶν ἐπὶ καταλύσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ τῶν ἄλλων προνομίων. Ἀλλ' ἐγίνοντο πᾶσαι αὐταὶ αἱ προτροπαὶ καὶ ἀξιώσεις καὶ «Ὀδηγίαι» ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ σουλτάνου Μεδζήτ, καὶ τὸν ἀγαθὸν τοῦτον ἀνακτα τολμηρῶς ἀπ' ἄμβωνος ἐκκηρύξαμεν, ἐν ἐπισήμῳ καὶ πανηγυρικῇ τελετῇ, μονονουχὶ σωτῆρα τῆς Ἐκκ-
Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ Φάσεις ἐκκλησ. Ζητήματος 5

κλήσιας!! Ὅτε, τῆ 26 σελτεμβρίου 1853, κατὰ τὴν 3 νυκτερινὴν ὥραν (ἐννέα μείον τετάρτου, εὐρωπαϊστί, πρὸ τοῦ μεσονυκτίου) ἐγκαθιδρύετο τὸ δεύτερον ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναφ̄ ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθιμος ΣΤ' ὁ Κουταλιανός, ὁ τότε προσφῶνῶν αὐτὸν ἐπ' ἄμβωνος—«τὸν ὁποῖον ἢ ἐπιείκεια τῶν κελευσάντων, καὶ ἀνάξιον ὄντα, ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ἐρμηνεῖα τῶν αἰσθημάτων τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ»—ὁ ἐρμηνεὺς αὐτὸς τῶν αἰσθημάτων τοῦ οὐδεμῖαν ἐντολὴν ἐπὶ τούτῳ χορηγήσαντος ὀρθοδόξου λαοῦ ἐτόλμα ἵνα βεβαιώσῃ ὅτι «ἡ πατρικὴ εὐμένεια τοῦ μεγαλειοτάτου καὶ εὐσπλαγχνικωτάτου ἡμῶν ἀνακτος σουлтὰν Ἀπτοῦλ Μεδζήτ κυρίου ἡμῶν, ἀφ' ἧς ἀπονάει ἐκάστοτε εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀθέσφατος ἐπομβρία ἀγαθοδωριῶν καὶ χαρίτων, καὶ ἥτις θεόθεν ὠρισμένη παιδαγωγός μὲν καὶ σωφρονιστῆς τῶν παρεκτροπῶν ἡμῶν ὅσαι φέρουσι εἰς τὴν πολυκερμάτιστον ἑτεροφροσύνην καὶ διχόνοϊαν, ἐπὶ ζημίᾳ τῶν τε ἐπιγείων καὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, φύλαξ δὲ καὶ φρουρός τῶν ἀδιαφιλονεικίτων τοῦ ἔθνους ἡμῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλήσιας, καθὼς καὶ ἑναγχος ἐνώπιον τοῦ κόσμου παντός ἀνεκήρυξε⁷⁷, θέλει διευκολύνει τὴν ἐκτέλεσιν πάσης ἀγαθῆς σου βουλής καὶ προαιρέσεως⁷⁸». Οὐδεμῖαν λοιπὸν ἐπετρέ-

77. αὐ ἐρμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων ἔννοεῖ τὸ πρὸς τὸν πατριάρχην Γερμανὸν διάταγμα τοῦ μαΐου τοῦ 1853, ὅπερ δέον ἵνα μὴ λησμονώμεν ὅτι ἀπελύθη τέσσαρας μῆνας πρὸ τῶν ρωσικῶν ἐπισήμων ἀπειτήσεων τῶν ἐρμηνευθειῶν διὰ τοῦ Μεντζικῶφ, μεγάλου βεζίρου ὄντος τοῦ Μουσταφᾶ Νηηλῆ τοῦ ἐπιλεγομένου μὲν Γκιρητλῆ (κρητός), ὄντος δὲ ἀλβανοῦ.

78. βλέπε σελ. 7 καὶ 11 τοῦ «Προσφωνήματος εἰς τὸν οἰκουμηνικὸν πατριάρχην Ἀνθιμον Ε' (λαῖθος ἀντὶ ΣΤ') τὸν ἐκ τῆς νήσου Κούτα-

πετο ἵνα ἔχωμεν ἀμφιβολίαν ὅτι καὶ διὰ τῶν «Ὀδηγιῶν» τοῦ 1858 ἢ «ἀθέσφατος ἐπομβρία τῶν ἀγαθοδωριῶν καὶ χαρίτων» ἔργον ἐξετέλει φύλακος καὶ φρουροῦ τῶν ἀδιαφιλονεικίτων τοῦ ἔθνους ἡμῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας.

Οὕτω, κατὰ θεϊαν παραχώρησιν, ὁ κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαιῶν πόλεμος διεξήγετο λαθραίως, ἡμῶν μὴ προβλεπόντων τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἔθνικὴν ἡμῶν συμφορὰν. Τούναντίον μάλιστα, προθύμως εἶχον οἱ κορυφαῖοι τῆς ἔθνικῆς συνελύσεως εἰς τὴν κατίργησιν τῶν προνομίων τῶν μητροπολιτῶν καὶ τοῦ πατριάρχου, καθὼς καὶ τῶν δικαιῶν τοῦ λαοῦ, καθὼς ἄρθρα τινὰ τῶν «Γενικῶν Κανονισμῶν» πολὺ σαφῶς δεικνύουσι.

Τοῦ λαοῦ δίκαιον ἦν ἡ ἐκλογὴ τοῦ οἴκουμενικοῦ πατριάρχου. Ἐπὶ αἰῶνας, ὄχι τέσσαρας, ἀλλὰ δεκατέσσαρας σχεδὸν, οἱ πρόκριτοι μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου, μάλιστα δὲ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει «καθευρεθέντων» ἀρχιερέων, ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, ἐξέλεγον τὸν πατριάρχη, τῶν λεγομένων παρ' ἡμῖν «κανονικῶν ψήφων» γινομένων ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων, διότι μέχρι τέλους σχεδὸν τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ πατριάρχης ἐλαμβάνετο ἐκ τῆς τάξεως τῶν μοναχῶν, τῶν πρεσβυτέρων, ἢ τῶν διακόνων· καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἐξ ἐπαρχίας τινὸς εἰς τὸν πατριαρχί-

λης..... ἐκφωνήεντος ὑπὸ τοῦ ἱεροδιδασκάλου Καλλινίκου Θωμάδου κλπ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1853. Συντάκτην δὲ τῶν ὑπὸ λεκτικὴν ἔποψιν λαμπρῶν προσφωνήσεων καὶ λόγων τοῦ Καλλινίκου τούτου περιθρυλλοῦντες ἐγίνωσκον οἱ ἐν Φαναρίῳ τὸν ἀείμνηστον Ἕλληνα Ταυταλίδην, εἰς ὃν ἐπέγραφον καὶ τὸν ἐπικηδεῖον εἰς τὸν μακαρίτην πατριάρχη Κωνσταντῖον Α' λόγον τοῦ Νικηφόρου Γλυκᾶ.

κὸν θρόνον μετετίθετο, ψῆφοι κανονικὰ βεβαίως ἦσαν περιτταί, συνελπῶς δ' ἐξέλεγον οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ ὁ κληρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ μέλη τῆς συγκλήτου, καθὼς διδάσκει τὸ «μιτατόριον» τὸ ἐπὶ τῇ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μεταθέσει τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου Γερμανοῦ, ἢ «κιτατώριον μεταθεσίμου». Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ βυζαντινῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀλώσεως καὶ μέχρις ἱκανοῦ χρονικοῦ διαστήματος, τὴν ἐθνικὴν πρὸς ἐκλογὴν πατριάρχου συνέλευσιν ἀπετέλουν, πρὸς τοῖς ἀρχιερεῦσιν, οἱ πρόκριτοι τοῦ ἔθνους καὶ οἱ λαϊκοὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ Πατριαρχείου· ἀλλὰ μέχρι τοῦ 1858, ὅτε συνῆλθεν ἡ νομοθετικὴ συνέλευσις ἡμῶν, τὴν πρὸς ἐκλογὴν πατριάρχου συνέλευσιν ἀπετέλουν οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ λαϊκοὶ ἀξιωματικοὶ, οἱ ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ, οἱ πρόων ἡγεμόνες Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, οἱ τῶν δύο τούτων ἡγεμονίων ἀντιπρόσωποι (καπικεχαγιάδες) καὶ οἱ κατὰ καιροὺς τιμηθέντες δι' ἀξιώματων ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν κρατῶν τούτων, ἔτι δὲ, κυρίως, οἱ πρωτομαγίστρος ἢ προεστῶτες τῶν συντεχνιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως ἡ συνέλευσις ἦν δυνατὸν 'ν' ἀποτελεσθῆ ἐξ 150—200 προσώπων, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ὑπὲρ τὰς ἑβδομήκοντα ἠριθμοῦντο αἱ συντεχνίαι (corporations) αὗται· πολλαὶ δ' ὑπῆρχον ἐμπορικαὶ ἐταιρίαι, ὧν οἱ ἰδρυταὶ εἶχον βεράτια, κυροῦντα πρὸς νομίαν τινὰς, ὧν ἀπῆλθον· ἔπρεπε δὲ καὶ οὗτοι 'να συναριθμηθῶσιν ἐν τοιαύταις ἐκλογικαῖς συνελεύσεσιν.

Ἀπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ 1858 περιωρίσθη ὁ τῶν μελῶν ἀριθμὸς, καὶ εἰς εἴκοσιν ὀκτώ μὲν ἐπαρχίας ἐδόθη τὸ προνόμιον 'να στέλλωσιν ἀντιπροσώπους ἐν τῇ ἐκλογικῇ συνελεύσει, εἰς δέκα δὲ μόνας συντεχνίας. Οὕτω κατηγοεῖτο βαθμηδὸν ἡ ἰσχὺς, ἡ ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων ἐπιρροὴ καὶ ἡ παρὰ τῇ κυβερνή-

σει σημασία τῶν συντεχνιῶν. Καὶ εἶχον αὐται σημασίαν τοιαύτην, ὥστε ἵνα βλέπωσιν οἱ τότε χρόνοι σπαινίως ἀπορριπτομένην ἀναφορὰν τοῦ λαοῦ φέρουσαν τὰς σφραγίδας τῶν συντεχνιῶν.

Οὐδὲ περιωρίσθη μέχρι τοῦ σημείου τούτου ἡ περιστολὴ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς σημασίας τοῦ λαοῦ ὡς πρὸς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ τῶν πατριαρχῶν ἐκλογαὶ ἐγίνοντο οὐχὶ καθὼς σήμερον· διότι συνήρχοντο οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ὃν περιελάμβανον αἱ πολλαὶ καὶ πολύανδροι συντεχνίαι, καὶ μετὰ τῶν προκρίτων καὶ τῶν ἀρχιερέων ἐξελέγον ἐν μιᾷ συνεδρίᾳ τὸν πατριάρχην· καὶ ἦν ὀριστικὴ ἡ ἐκλογή. Ἀναδειχθέντος δὲ πατριάρχου, εἰ μὲν ἐτύγχανε μητροπολίτης οὗτος καὶ παρῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἢ γενικῇ συνελεύσει (ἔθνικῷ μετζλησίῳ), ὁ πρῶτος τῶν παρόντων ἀρχιερέων ἠσπάζετο τὴν δεξιὰν τοῦ ἐκλεγέντος· εἰ δὲ ἐκ τῶν ἀπόντων (μητροπολιτῶν, ἢ σχολαζόντων πατριαρχῶν), ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ πρῶτος τῶν ἀρχιερέων ἠσπάζετο τὴν χεῖρα τοῦ προτείναντος τὸ ὄνομα τοῦ ἐκλεγέντος. Ἐνίοτε παρευρίσκετο καὶ ὁ Ἱεροσολύμων, καὶ τότε ἠσπάζοντο τὴν δεξιὰν ἐκείνου, εἴπερ ἐβλεπον αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ἐκλεγέντος συνηγορήσαντα, καθὼς ἐγένετο τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1835, κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Γρηγορίου ΣΤ', τέως Σερρῶν μητροπολίτου, ὡς καὶ τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1855, ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ζ' τοῦ τέως Ἀμασείας.

Τὸν οὕτως ἐκλεγέντα παρελάμβανον μετὰ ταῦτα καὶ συνώδευον ἀρχιερεῖς καὶ προύχοντες παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζίρη (μέχρι τοῦ 1657 παρὰ τῷ σουλτάνῳ), καὶ μετὰ τὴν κυβερνητικὴν ἐπικύρωσιν ἤρχοντο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον· γινομένης δὲ τῆς ἐγκαθιδρύσεως, ὑπεγράφετο τὸ τῆς ἐκλογῆς ὑπόμνημα.

Τὴν μεγάλην τῆς τοῦ λαοῦ δυνάμεως σημασίαν κατήργει τοιοῦτοτρόπως ἡ κυβέρνησις ἐμψυχοῦσα ἢ καὶ ὑποβάλλουσα τὰς τοιαύτας ἰδέας τοῦ περιορισμοῦ τῆς τοῦ λαοῦ δυνάμεως ταύτης, ἢν ἴσως ἦν δυνατὸν ἄνα χρησιμοποιοῦσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν νῦν μὲν οἱ λεγόμενοι «γέροντες» ἦτοι οἱ μετὰ τὸν πρωτόθρονον (Καισαρεῖας) ἐπὶ τὰ πρῶτοι μνηστοπολίται, ἄλλοτε δ' οἱ προύχοντες καὶ λογάδες τοῦ ἔθνους, ὡς τελευταῖον (τῷ 1835), κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ', ὁ τότε μέγας λογοθέτης Νικόλαος ὁ Ἀριστάρχης, συνεργὸν ἔχων τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Ἀθανάσιον, καὶ κατορθώσας οὕτω ἄνα δοθῆ τῇ Ἐκκλησίᾳ πατριάρχης ἀξιωματιμώμενος διὰ τὴν θερμὴν αὐτοῦ εὐσέβειαν.

§

Ἄφου δ' ἐψηφίσθησαν τὰ περὶ ἐκλογῆς πατριάρχου ἄρθρα τῶν Κανονισμῶν, διὰ τῶν κατόπιν ἄρθρων ἢ τότε νομοθετικῆ συνέλευσις ἀφήρσεν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς τοῦ ψηφισομένου νέου ἀρχιερέως· διότι μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου, τρεῖς μὲν ὑποψηφίους ἐξέλεγεν ἡ σύνοδος, ἕνα δ' ἐξ αὐτῶν ὄριζεν ὁ πατριάρχης, μεθ' ὃ ἐγίνοντο ἐν τῷ ναῷ αἱ κανονικαὶ ψηφίαι, ἀναδεικνυμένου ἐκείνου, ὃν ὄρισεν ἦδη ὁ πατριάρχης, συνφθὰ τῷ πνεύματι τῶν ἱερῶν κανόνων, καὶ συμφώνως τῇ τε ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας πράξει τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτοκρατορικῇ νεαρᾷ· διὰ τοῦτο δὲ εἰς πάντα τὰ παλαιὰ «ὑπομνήματα ψήφων» τὸ πρῶτον ἀναγραφόμενον ἐκ τῶν τριῶν ὑποψηφίων ὄνομα δηλοῖ τὸν ἦδη ἐκλελεγμένον. Ἀκριβῶς δὲ μία αἰτία τῆς ἀντιστάσεως τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ Β' κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν Κανονισμῶν ἦν καὶ ἡ τοιοῦτότροπος ἐκλογὴ τῶν ἀρχιερέων—καθὼς δευτέραν αἰτίαν ἐθεώρει τὸν τῆς ἱερᾶς Συνόδου σχηματισμὸν.

Αὐτὸς οὗτος ἐλεγέ μοι ταῦτα, συνιστῶν, ἐάν ποτε γράψω περὶ τούτων, 'να μὴ παραδράμω τὰς ὀρθὰς αὐτοῦ γνώμας ταύτας· διότι τοὺς συνοδικοὺς ἀρχιερεῖς ὁ πατριάρχης προσεκάλει, καθὸ συμβούλους αὐτοῦ, διότι αὐτὸς ἦν ὑπεύθυνος ἐπὶ πάσῃ ἰποφάσει τῆς ἱερᾶς Συνόδου. Ἐν τούτοις ἡ ἔθνικὴ συνέλευσις ὄρισεν ἄλλως, αὐτὴ δὲ κατήργησε καὶ τὸν «γεροντισμὸν», τὸ προνόμιον δὴλὰ δὴ τῶν ἐπτὰ πρώτων(μετὰ τὸν Καισαρείας)ἀρχιερέων 'να θεωρῶνται μόνιμα μέλη τῆς ἱερᾶς Συνόδου, καίτοι βλέπομεν αὐτοὺς πολὺ σπανίως ἐπικαλουμένους αὐτὸ, γινώσκομεν δ' ὅτι καὶ τετράκις ἐντὸς εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ἀπεπέμφθησαν ἀπὸ τῆς συνόδου, ἐπὶ τῶν πατριαρχῶν Ἀγαθαγγέλου τοῦ ἀπὸ Χαλκιδόνο, Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου, Ἀνθίμου τοῦ ἀπὸ Ἐφέσου καὶ Ἀνθίμου τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας.

Κατὰ τῶν τοιούτων ἐργασιῶν τῆς ἔθνικῆς συνελεύσεως ἀντενήργουν κρύφα τε καὶ ἐμφανῶς οἱ συνοδικοὶ γέροντες Ἐφέσου Παΐσιος, Ἡρακλείας Πανάρετος, Κυζίκου Ἰωακείμ, Νικομηδείας Διονύσιος καὶ Χαλκιδόνο Γεράσιμος. Τούτους ἀπέπεμψεν ἡ συνέλευσις ἐκ τε τῆς Συνόδου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὐτὴ κατασκευάσασα τὴν ἀποπομπὴν κατὰ συνεννόησιν μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ὑποθαλαπούσης τὴν τῶν λαϊκῶν καταφορὰν κατὰ τοῦ κλήρου καὶ συνδουλιζούσης τὴν φλόγα τῶν ἀντεγκλήσεων. Ἄλλ' οἱ αείμνηστοι καὶ πολύπειροι «γέροντες» ἐπέδωκαν τῇ 17 ἰουλίου 1859, πρὸ τῆς ἐκ Κωνσ(τ)πόλεως ἀναχωρήσεως αὐτῶν, διαμαρτύρησιν, εὐχαρίστως ἀναγινωσκόμενν, ἐν ἧ, ἐκ τῆς ἐξώσεως αὐτῶν ἀφορμὴν λαμβάνοντες, ἐχαρακτῆριζον αὐτὴν «προφανῆ διάλυσιν καὶ κατάργησιν τῆς Συνόδου, καὶ ἀθέτησιν τῶν προνομίων

καὶ δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας⁷⁹), προέβλεπον δὲ τὴν προπαρασκευαζομένην τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους συμφορὰν, εἰς ἣν, ἀτυχῶς, συνετέλεσεν ἡ πολλὴ τῶν λαϊκῶν κατὰ τοῦ κλήρου καὶ κατὰ τῶν «γερόντων» καταφορά. Ταύτην δ' ἀνεργίριζεν ὁ πρωθυπουργὸς Ἀαλῆς, οὗ, κατὰ πολλὴν ἔλλειψιν πολιτικῆς περικοσίας, ὄργανον ἐγένετο ὁ κατὰ τὰ ἄλλα φρόνιμος ἀνὴρ Κωνσταντῖνος Ἀδοσίδης, δι' οὗ καὶ ὑπέβαλλεν, ὡς περιεθρυλλεῖτο τότε, τὴν κατὰ τῶν τέως ἰσχυόντων κληρικῶν ἀντίδρασιν. Προεῖδον τὴν ἐπικειμένην συμφορὰν καὶ ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Κύριλλος, χρηστός χαρακτήρ ἀλλ' ἀτολμος, προεῖδον οἱ πολυπύριροι Νικόλαος Ἀριστάρχης καὶ Ἰωάννης Ψυχάρης, ἀποχωρήσαντες ἐκ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἐξ ἧς ἀπεσύρθησαν καὶ τρεῖς ἀντιπρόσωποι βούλγαροι.

Ἄλλὰ πάντες οἱ μείναντες ἦσαν ἐξηγριωμένοι κατὰ τῶν «γερόντων». Εἰς τὴν Ἀνασκευὴν τῆς διαμαρτυρήσεως, ἦν ἐπεκύρωσαν οἱ λαϊκοὶ σύνοδοι τῆς συνελεύσεως, οἱ διατεινόμενοι ὅτι «οὐδεὶς φόβος περὶ ἐνδεχομένης ἀκυρώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ἡμῶν προνομίων», κατηγόρουσιν μὲν τῶν τότε «γερόντων» ἀρχιερέων, «ἐνστερνισαμένων τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ τὸ ἀτομικὸν αὐτῶν συμφέρον ὡς ἀλάνθαστον ὀδηγὸν τῶν πράξεων αὐτῶν», ἀπεφαίνοντο δὲ ἀνευθριάστως ὅτι «ἴσως ἐν ἄλλοις καιροῖς ὑπῆρξε λυσιτελεῖς ἡ ἱεραρχικὴ αὕτη ἀριστοκρατία· ἀλλ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς

79. πεντάκις ἀναφέρουσι τὸ τοιοῦτον ἐν σελ. 4—6 τῆς Διαμαρτυρίας αὐτῶν· βλέπε τὸ φυλλάδιον Ἀνασκευὴν τῆς Διαμαρτυρήσεως τῶν πέντε συνοδικῶν» γραφίσαν ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ μετὰ ταῦτα μητροπολίτου Χίου (καὶ Ἡρακλείας) καὶ ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως, καθαρπητομένη καὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν θανόντων ἀρχιερέων ἐπισημώματα καὶ λίαν ἀνευλαδῶς.

χρόνοις ὁ Γερωντισμὸς κατέστη ἀφόρητος..... ἀναθιβά-
ζων καὶ καταθιβάζων (πατριάρχας) αὐτεξουσίως καὶ
αὐθαιρέτως, ἀνυψῶν τοὺς «ἐκ δικέλλης καὶ κόπης»
(κατὰ τὴν φράσιν τοῦ θείου Γρηγορίου) εἰς θρόνους
ἐπισκοπικοὺς, εἰσάγων τὸ φπατριαστικὸν πνεῦμα ἐν τῇ
τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ». Καὶ ταῦτα ἔγραψεν ἱερεὺς,
δυστυχῶς, ὁ κατόπι Χίου Γρηγόριος, ἐνῶ ὁ πολυμα-
θὴς ἰατρὸς Στέφανος Καραθεοδωρῆς, ἀγορεύων ἐν τῇ
συνελεύσει τῇ 30 ἰανουαρίου 1859, ἐκήρυττεν ὅτι «οὐ-
χὶ οἱ ἐναρετώτεροι καὶ οἱ τὰς χεῖρας ἀπὸ σφετερισμῶν
καθαρευούσας ἔχοντες ὑπεδύοντο ἢ καὶ ἠδύναντο ὑ-
ποδύεσθαι τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα», τοῦ προθιβάζεσθαι⁸⁰
δῆλον οὖν εἰς ἐπαρχίαν «γεροντικὴν».

Ἰπὸ τοιούτων ἰδεῶν καὶ ὀρμῶν ἀτιθάσσω ἐνεπνε-
οντο, δυστυχῶς, οἱ τότε λογάδες, καὶ τούτων τὴν κατὰ
τῶν πρωτευόντων ἐν ἱεράρχαις ἀγανάκτησιν, τότε
δικαίαν νομιζομένην, ὑπέβαλλεν ὁ πρωθυπουργὸς
καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς μένων καὶ ἀποσυρθεὶς αὐτῆς.

‡

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐφάνη πρόθυμος τῷ 1866
ἔνα ἐκδῶ τὴν ἀπαιτουμένην αὐτοκρατορικὴν ἐπίνευ-
σιν πρὸς σύνταξιν νέων Κανονισμῶν, οὓς ἠρξάμεθα
συζητοῦντες ἀπὸ τοῦ 1870—1877, ὅτε μάλιστα λαμ-
πρῶς καὶ δικαίως καθωρίσαμεν ἄρθρα θαυμάσια περὶ
συνελεύσεως ἐθνικῆς καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πα-
τριάρχου. Ἐπίσης ἐνέκρινεν ὁ Ἄαλις τὸ δοθὲν ὑπὸ
συνελεύσεως ἐθνικῆς τῷ πατριάρχῳ Γρηγορίῳ ΣΤ',
τῷ 1867, οἰκίωμα τοῦ σχηματίσαι μὲν τὸ Ἐθνικὸν
Συμβούλιον ἐκ δώδεκα λαϊκῶν μελῶν, καλεῖν δ' ἐν τῇ
ἱερᾷ συνόδῳ ἕξ κατὰ διετίαν ἀρχιερεῖς, οὐχὶ κατὰ τοὺς
«Γενικοὺς» ὀνομασθέντας Κανονισμοὺς, ἀλλ' οὓς ἦθε-

80. Ἀνασκευὴ διαμαρτυρήσεως· σελ. 22, 35, 38, 47.

λε, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, οὕτως εἶπεῖν, ὡς ἐγκρίνουσα ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν ἡ ἀγιωτάτη διοικοῦσα ρωσικὴ σύνοδος.

Δυστυχῶς ἦν ἤδη ἀρξαμένη ἡ λαθραία τε καὶ ἐμφανὴς ὑπονόμευσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαίων. Ἡ δύναμις τοῦ λαοῦ, διὰ τῶν συντεχνιῶν ἐκφαινομένη, ἔβαινε ἤδη πρὸς ἐκμηδένισιν. Ἡ πανίσχυρος «γεροντία», εἰς ἣν οἱ πολέμιοι τῆς Ἐκκλησίας ἀπέδιδον τὸν πρὸ τοῦ 1821 συνασπισμὸν πολλῶν πρὸς ἐξέγερσιν τῶν ἐλλήνων, κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ὁ πατριάρχης, ὃν οἱ λογάδες τῆς συνελεύσεως ἐζήτουν δῆθεν ἵνα καταστήσωσιν ἰσόδιον ἀπαλλάσσοντες ἀπὸ τῆς ἐπιρροίας τῶν ἐπτὰ πανισχύρων «γερόντων», οὐδέποτε ἐφαίνετο δυνάμενος ἵνα τύχη τῆς ἰσοδιότητος. Εἰς ἐπιμετρον δὲ, τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀδυνάτου παρ' ἡμέραν καθισταμένης, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὑπέβαλε τὰς ἀπαιτήσεις τῶν βουλγάρων, κατέστησεν αὐτοὺς ἀθάδεστᾶτους διώκτας τῶν ἐλλήνων κληρικῶν, καὶ κατὰ τὸ 1870 διὰ τοῦ Ἀαλῆ ἐξέδωκε καὶ τὸ φερμάνιον περὶ βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας!!

Ἐνῶ δὲ τῷ 1861, καθαιρέσαντος τοῦ Πατριαρχείου βουλγάρους τινὰς ἀρχιερεῖς ἀποστατήσαντας, ἔδει ἵνα μείνωσιν οὗτοι ὑπερόριοι, ἡ Ἰ. Πύλη κατὰ σελτέμδριον τοῦ 1864 ἐπανήγαγεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὑπερορίας. Δυστυχῶς δὲ τότε, καθῆκον ἔχων ὁ πατριάρχης (ἦν δὲ Σωφρόνιος ὁ ἀπὸ Ἀμασείας) ἵνα διαμαρτυρηθῆ κατὰ τῆς καταργήσεως ἐνὸς σπουδαίου δικαιώματος, ἀγνοῶ τί ἐπραξε. Διότι βεβαίως ἐγίνωσκεν ὅτι πάντα τὰ πατριαρχικὰ βεράτια διατάττουσι ἵνα μὴ ἀναμιγνύηται τις ἐὰν ὁ πατριάρχης τιμωρήσῃ τινὰ τῶν ἀρχιερέων, ἐπισκόπων, ἡγουμένων, ἱερέων καὶ καλογραιῶν, ἕνεκα θρησκευτικῶν παραπτωμάτων. Ἐνῶ δὲ διὰ τοῦ φερμανίου τῆς Ἐξαρχίας ἀπεσπῶντο ἐπισκοπαὶ καὶ

μυτροπόλεις ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ Πατριαρχείου, νέας Ἐκκλησίας αὐτοκεφάλου σχηματιζομένης, οὐδὲ λέξιν εἰπομεν περὶ παραβιάσεως φανερᾶς τοῦ πατριαρχικοῦ βερατίου, ὅπερ ἀπαγορεύει 'ν' ἀποσπασθῆ μία ἢ πολλαὶ μυτροπόλεις ἀπὸ τῶν ἀνηκουσῶν πάλοι ταῖς ἀρχιεπισκοπαῖς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου. Διότι μετὰ τὴν πρώτην ἡμῶν ἀνοχὴν ἦν ἐπόμενον 'να ἐπέλθῃ νέα προσβολή, ἀφοῦ Σωφρόνιος καὶ Γρηγόριος ἐσιώπησαν εἰς παραβιάσεις σαφῶν διατάξεων τῶν βερατίων, ἀμφοτέροι δὲ ἔζων πλησιέστερον τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων καὶ τοῦ χάτι-χουμαῖου τοῦ 1856, ἢ ἡμεῖς.

§

Διὰ τοῦ φερμανίου τοῦ 1870 ὄχι προνόμια καὶ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' αὐτὴ ἢ ὑπόστασις αὐτῆς προσεβάλλετο. Κυβέρνησις ἀλλόθρησκος ἐδημιούργει νέαν Ἐκκλησίαν, ἔργον οἰκουμενικῆς ἢ τοῦλάχιστον ἐκτάκτου συνόδου μεγάλης σφητεριζομένη. Καὶ ἐνῶ τότε ἔπρεπεν ἡ Ἐκκλησία 'ν' ἀντισταθῆ κατὰ τῆς παραβιάσεως καὶ καταπατήσεως τοῦ αὐτονόμου πολιτεύματος αὐτῆς, μόνος ὁ τότε μυτροπολίτης Τορνόδου Γρηγόριος ὁ λέσβιος ἦν προτείνας τὸ κλείσιμον τοῦ Πατριαρχείου. Γρηγόριος ὁ ΣΤ' σὺν τῇ συνόδῳ αὐτοῦ ἦνοιξε συζήτησιν μακρὰν μετὰ τοῦ βεζιρου'Ααλῆ, ἀπὸ τῆς 24 μαρτίου, παραταθεῖσαν μέχρι τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1870, ἐπιμένων αὐθις εἰς τὴν παλαιὰν αὐτοῦ πρότασιν περὶ συγκλήσεως οἰκουμενικῆς συνόδου χάριν τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ἀλλ' αὐτὸ ὁ Ἀαλῆς ἐκήρυττεν ὅτι «μὲ τὰς βάσεις τῆς θρησκείας οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν»: ἠρνεῖτο δὲ συναίνεσιν τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς πρὸς σύγκλησιν γενικῆς συνόδου, δῆλον οὖν οἰκουμενικῆς, «ἥτις ἀπὸ τοσοῦτων [ἠῖδη αἰώνων καὶ ἐπὶ πολὺ μεγαλειτέρων ἔτι ἀντικειμένων οὐ συνῆλθε»,

καθὼς ἔγραφε πρὸς τὸν πατριάρχην τῆ 29 αὐγούστου. Ἐπειδὴ δὲ ἐμάνθανεν ἀπὸ πατριαρχικῶν τακτριῶν ὅτι, πολλαὶ καταχρήσεις ἀντικανονικῶν χαρακτηῖρα φέρουσαι ἐγίνοντο συνεχῶς ἐκ μέρους τῶν βουλγάρων, ἐζήτησε ἵνα ὀρισθῶσιν αὐταί, ὑπέσχετο δὲ «νὰ ἐνεργήσῃ δραστηρίως τὴν ἐξάλειψιν καὶ διόρθωσιν αὐτῶν».

Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὥρισε τὰς ἀκανονίστους τῶν βουλγάρων ἀναρτῶν κληρικῶν πράξεις Ἀνήγγειλε ταύτας τῆ Υ. Πύλη λεπτομερῶς. Ἀλλ' ἔμεινεν ἐπὶ πολὺν προσδοκῶν «τὴν ἐξάλειψιν καὶ διόρθωσιν αὐτῶν».

Καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου, 1870, παρῆλθον ἔτη τεσσαράκοντα. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀναμένει μέχρι σήμερον «τὴν ἐξάλειψιν καὶ διόρθωσιν αὐτῶν».

§

Παρῆλθον ἄλλα ἕξ ἔτη μετὰ τὸ φερμάνιον. Ἡ κατ' Ἀνατολὴν ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἡ ἐν τῷ τουρκικῷ Κράτει ἠναγκάσθη ἵνα ὑπομείνῃ τὴν ἀπώλειαν ἐτέρου σπουδαιοτάτου προνομίου, τοῦ συζητεῖν δῆλον οὖν καὶ ἀνταποκρίνεσθαι μετὰ τοῦ τουρκικοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ὀρισθέντος ἀντ' ἐκείνου τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην. Οὐδεμία διαμαρτυρία διετυπώθη κατὰ τοῦ δικαιώματος, ὅπερ τέσσαρες τουλάχιστον ἑκατονταετηρίδες ἐκύρωσαν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἵνα θεωρῶσιν αὐτὴν ἀρχὴν οἰοεὶ διεθνῆ.

§

Μέχρι τοῦ 1883 παρῆλθον ἄλλα ἑπτὰ ἔτη. Καὶ ἔκτοτε ἡ Ἐκκλησία δραστηριώτερον ἐπελήφθη τῆς ὑπερασπίσεως καὶ τοῦ στηριγμοῦ τῶν δικαίων αὐτῆς καὶ προνομίων, ἡ δὲ μεταξὺ κοσμικῆς καὶ πνευματικῆς ἐξουσίας ἔρις ὠξύνθη πολὺ μετὰ ἑπτὰ ἔτη = 1890.

Ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1908, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἡ ἀποδοκιμασία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ ἡ πρὸς κατάργησιν τάσις οὐδαμῶς ἠλαττώθη, ὑποστηριζομένη ὑπὸ μωαμεθανῶν μόνον δημοσιογράφων, ἐνῶ οὔτε ἀρμένιοι, οὔτε βούλγαροι, οὔτε χριστιανοὶ ἑτέρου δόγματος, οὔτε αὐτοὶ οἱ ἰσραηλῖται ἐγκρίνουσιν, οὐδὲ κατὰ διάνοιαν, οἰανδήποτε μεταβολὴν ἢ ἀλλοίωσιν προνομίων ἡμετέρων, χορηγηθέντων καὶ εἰς πάντας τοὺς. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀνθίσταται εἰς τὴν ἀθέτησιν τῶν δικαίων αὐτῆς· διότι ἀπὸ τῆς θείας αὐτῆς συστάσεως ὑπὲρ τῶν δικαίων καὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἠγωνίζετο, καὶ θέλει ἀνθίστασθαι μέχρι συντελείας τῶν αἰῶνων, πιστεύουσα ὅτι, τὰ δίκαια ταῦτα παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Θεανθρώπου· καὶ, διὰ τοῦ αἵματος τοσοῦτων μαρτύρων τῆς πίστεως στηριχθέντα, διεδόθησαν διὰ τῶν ἱερῶν διδασκάλων καὶ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων· καὶ ἀπύλωσαν πολλοῦ σεβασμοῦ μὲν ἐκ μέρους τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων, πολλῆς δ' ὑπολήψεως ἐκ μέρους σουλτάνων, ἑμιρῶν καὶ καλιφῶν. Ἡ Ἐκκλησία ἀπέδειξεν ὅτι πάση ἐννάμει ἐννοεῖ ἵνα διαφυλάξῃ τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην, ἣν ὁ Θεάνθρωπος καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ παρέδωκαν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν καὶ τοὺς πιστοὺς ἐν γένει.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

'Επήρεια κατὰ τῆς πίστεως	σελ. 5— 7 καὶ 17
'Αξιώσεις τῶν πρώτων χριστιανῶν αὐτοκρατόρων	» 7—12 καὶ 17
Συμφωνία δικαίων 'Εκκλησίας καὶ Κράτους	» 12—16 καὶ 18
Χαρακτήρ τῆς εἰκονομαχίας	» 19 καὶ 20
'Επεμβάσεις ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ τρεῖς, ἡ νίκη τῆς 'Εκκλησίας	» 22—24
'Η λέξις Προνομία τὸ πρῶτον ἐν ἐκκλῆσ. γράμματι	» 24
'Επεμβάσεις ἐπὶ 'Αλεξίου Στουδίτου καὶ Κη- ρουλαρίου	» 26
Πρώτη περὶ προνομίων ρῆξις 'Εκκλησίας καὶ Κράτους	» 26—32
'Αλεξίου Κομνηνοῦ νεκρᾶ (δικαίαι περὶ κλήρου)	» 33
Δίκη κληρικῶν (δικαστήριον μικτὸν)	» 34—38—40
'Επισκοπῶν προβιβασιμὸς εἰς μητροπόλεις	» 40—42
Κράτους ἀξιώσεις αἰτοποὶ (1026-1295) νίκη τοῦ κλήρου	43—44
'Επεμβάσεις εἰς ἱερὰς περιουσίας νίκη τοῦ κλήρου	» 44—48
'Ανακεφαλαίωσις δικαιώματα πατρ. ὀφφικιάλων	» 48—51
'Αποψις τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν	» 52—56
Κλήρου δικαστ. δικαιοδοσία εὐρυτάτη	» 56—57
Πρῶται κατὰ προνομίων προσβολαὶ καὶ ἐπεμβάσεις	» 58—61
'Εθνοσυνελεύσεις (1847, 1853) ἄνευ ἀδείας	» 61—63
'Η μετὰ τὴν ἐν Παρισίαις συνθήκην λαθραία προσβολή	» 64
'Οδηγίαι τοῦ 1858, κυβερνητ. σημασία αὐτῶν	» 65—67
'Επήρεια κατὰ τῶν δικαίων τοῦ λαοῦ, ἀπογύμωνσις τῆς ἰσχύος τῆς Μ. 'Εκκλησίας	» 67—70
'Ιωακείμ Κοκκώδη (τοῦ ἀπὸ Κυζίκου) πατριάρ- χου ἀντίστασις κατὰ τῶν ἐθνικῶν Κανονισμῶν (ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ψηφιζομένων ἀρχιερέων, ἐν τῷ σχηματισμῷ τῆς ἱερᾶς Συνόδου)	» 70—76
Ἐντέτε συνοδικοὶ προβλέποντες κατάργησιν προ- νομίων	» 71—73
Βουλγαρικὸν ζήτημα· προσβολὴ ἐκκλ. δικαίων	» 74—76
1883, 1890, 1908 (·)	» 77—78
Συνδρομητῶν ἀναγραφὴ	» 79 καὶ ἐξῆς.

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ

Ἀπὸ σελίδος 129—136 τῆς συλλογῆς «Ἐπισήμων τουρκικῶν γραμμάτων ἀναφερομένων εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά ἡμῶν δίκαια», ἐξέδωκα, κατὰ καθήκον, τὰ ὀνόματα ἐκείνων ἐκ τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι μέχρις ἀρχῶν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ὅτε τοῦ βιβλίου συνεπληρώθη ἡ τύποις ἔκδοσις, ἔσπευσαν ὀλίγοι μὲν ἔν' ἀποστείλωσι τὰς συνδρομὰς αὐτῶν εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου, οἱ πλείστοι δὲ ἔν' ἀναγγείλωσιν ὅτι προθύμως ἐνεγράφησαν ἐν ταῖς „Ἀγγελίαις“, ὄντες ἔτι προθυμότεροι ἢ να καταβάλωσι τὸ ἀντίτιμον.

Ἀρξαμένης τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ παρόντος φυλλαδίου, τοῦ ἐξελθόντος τὰς „Φάσεις τοῦ παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος“, ἀπεστάλησάν τινες συνδρομαὶ τῶν ἐν Νοτίᾳ Ἀφρικῇ ἐλληνικῶν κοινοτήτων, καὶ μία ἐκ Λονδίνου Ὀλίγοι δὲ κοινότητες ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ ἐπέστρεψαν τὰς σταλείσας αὐταῖς Ἀγγελίας, ὡς καὶ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Κράτους ἀπήντησάν μοι ἕως ἐξέως ὀκτωβρίου, ὅτε συνεπληρώθη ἡ τύποις ἔκδοσις καὶ τοῦ παρόντος φυλλαδίου.

ΠΡΟΚΑΤΕΒΑΛΟΝ ΤΟ ΑΝΤΙΤΙΜΟΝ

τῆς ὅλης συλλογῆς

οἱ τῶν τριῶν τούτων πόλεων

ΓΙΩΧΑΝΝΕΣΒΟΥΓΙΓ

(Νοτίας Ἀφρικῆς)

Ὁ προϊστάμενος τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος ἀρχιμανθρῆτης κ. Νικόδημος Σαρίκας—Δ. Τσιτσίας. Κ. Σακελλαρίδης. Δ. Παγιαύλας. Th. Mentis. Ἀθανάσιος Σ. Μισυρλῆς (ἐν Ἀλμυρῷ Θεσσαλίας). Θωμᾶς Οἰκονομίδης (εἰς τὰ τεύχη Κωνσταντινουπόλεως). Α. Πόρτας. Μ. Βίγος. Α. Καψόπουλος. Michallas et Cie Κωνστ. Ε. Παπασταθόπουλος Ἐπαμεινώνδας Καραπλῆς. Ε. Ν. Σακελλαρίδης. Κωνστ. Μιχαλόπουλος. Ἀναστ. Τρουποτσιάδης. Ν. Τσατσούρος. Γεωργ. Ν. Λαμπρινάκος Ἰωάννης Θεοδοριάκος. Γ. Μποῦρδος. Θεμ. Ἀντωνόπουλος. Ἀθανάσιος Πουρνάρας. Μ. Α. Βαγιάς.

ΚΕΗΠΤΑΟΥΝ

(Νοτίας Ἀφρικῆς)

Ὁ προϊστάμενος τῆς ἑλλην. κοινότητος ἀρχιμ. Ν. Μαυροκορδάτος, διδάκτωρ θεολογίας καὶ φιλοσοφίας, δι' ἐαυτὸν καὶ τοὺς προκρίτους καὶ λογαδᾶς τῆς κοινότητος 15.

ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος, πρσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίῳ 5.

ΒΕΛΛΑΣ

Ὁ μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσας κ. Σπυρίδων δι' ἐαυτὸν καὶ τὸν κλῆρον τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ἀντίτυπα 20.

ΒΗΡΥΤΤΟΥ

Ὁ μητροπολίτης Βηρυττοῦ κ. Γεράσιμος 2. — Ὁ πρωτοσύγκελλος κ. Μακάριος. Ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰγνάτιος. Γ. Δ. Πλατανίστης. Ὁθων Ταταράκης, Μιχαὴλ Ταταράκης, Γ. Μ. Σκρινῆς. Εὐαγ. Καρπασίτης. Κωνστ. Χρηστίδης. Ἰωάννης Παπαγεωργίου. Β. Σακκαρίδης. Ἠλίας Παπαδόπουλος Δ. Ι. Σεγκάκης. Δρ Νικόλαος Βασιλειάδης, ὀφθαλμοῦατρος καὶ λαρυγγῶατρος τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου. Α. Ε. Ἀναστασιάδης. Ἀντ. Μπέλλος Σοφοκλῆς Χιλιαδᾶς. Γεώργιος Κόκκος. Παναγ. Αγγελόπουλος. Νικόλαος Ταχτζόγλου. Ἀνδρέας Θ. Γερζῆς. Γεώργιος Βασιλείου, ξενοδόχος (Κολόμβου).

ΣΗΜ. Ἐτέρων εἰκοσιεπτὰ φιλιζόφων δυνδρομητῶν τὰ ὄνόματα ἀναγράφονται ἐν τέλει τῆς «Βραχείας Σημειώσεως περὶ τῶν ἐκκλῆσ. ἡμῶν δικαίων».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ

(ἐπιστασίφ φιλοτίμῳ Γ. Κ. Σαββοπούλου)

Λωοδόχου Πηγῆς. Ὁ ἐπίσκοπος, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιος. Οἰκονόμος παπῆ Δημήτριος. Κυριακὸς ἱερεὺς Κρητικόπουλος. Ἀρχιμ. Κ. Κλωνάρης. Ἰωάννης Ζαννῆς, ἱερεὺς Διάκονος Γρηγόριος Βυζάντιος. Μιχαὴλ Χατζηθαθανασίου. Εὐσέβιος Ν. Κεραπτσόγλου. Διάκονος Χριστόδουλος Παπαϊωάννου. Θεόδωρος Γαϊτανάκης α' ἱεροψάλτης Γεώργιος Κ. Σαββόπουλος, ταμίας Βαλουκλή. Νίκηρ Α. Δεϊρμεντζόγλου. Ἀγιλλεύς Μαυρομαμάκης ἀρχιτέκτων (Νοσοκομείου) — Ἀρχιμ. Μακάριος Μαρινάκης (Γηροκομείου). Δρ Ἀνδρέας Ν. Παπακωνσταντίνου, ἱατρός (Γηροκομείου).

Ἰ Θ. ἐκ Διαμασκοῦ 29.

Ἀγάπιος Γουλάμης, διάκονος, ἐκ Βηρυτοῦ.

Ἀρχιμανδρίτης Νικόδημος Τσέκας, ἐπίτροπος ἐν Κωνσταντινῶν πόλει τῆς ἱερέας μονῆς Σινᾶ 5.

Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή. Ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς μητροπολίτης Σάρδεων Μιχαὴλ 2. Β. Α. Μυστακίδης. Μ. Αὐθεντόπουλος. Ν. Γ. Βούρος. Δ. Μ. Σάρρος. Ἀθ. Ἰωάννου. Ι. Γ. Ἀρβαντιάκης. Πρ. Ἀναστασιάδης (καθηγηταὶ τῆς σχολῆς).

Πατριαρχ. Μουσικὴ σχολή. — Οἱ διδάσκαλοι αὐτῆς: Ὁ πρωτοψάλτης τῆς Μ. Ἐκκλησίας Ἰάκωβος Ι. Ναυπλιώτης 2. Ὁ λαμπαδάριος τῆς Μ. Ἐκκλησίας Κωνσταντίνος Κ. Κλάβδας 2. Πολυχρόνης Γ. Παχειδης. Δημήτριος Π. Μπαλαμπάνης (ὁ καὶ τῆς ἐγγραφῆς ἐπιμεληθεὶς αὐτῶν τε καὶ τῶν κατωτέρω)

Ἀρχιμ. Θεόφιλος Λαμπρίδης προϊστάμενος Ἁγίου Μηνᾶ. Ἀρχιμ. Νεόφυτος Λαμπαδάριος, διδάκτωρ τῆς θεολογίας, προϊστάμενος Ἁγίου Κωνσταντίνου (Ψαμαθία). Οἰκονόμος παπᾶ Θεόδωρος Μουρούζης (αὐτόθι). Διάκονος Προκόπιος Μέλας κρής. Ὁ πρῶτος δομῆστικός τῆς Μ. Ἐκκλησίας Δημήτριος Φωκαεύς. Ὁ β' δομῆστικός Κωνστ. Πρίγγος 2. Σύγκελλος Ἀνθιμος Ἀθανασιάδης (προϊστάμενος Θείας Ἀναλήψεως Ψαμαθία). Σπυρ. Ἀθανασιάδης. Χαρ. Κ. Βλαστής, διευθυντὴς τῆς ἀστυκῆς σχολῆς Ἀγ. Κωνσταντίνου (Ψαμαθία). Δ. Α. Καφαλαμπόνης, καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς ἐν τῷ Ἔθν. Ἰωακείμω παρθενωγαίῳ. Βασίλειος Κυριακίδης Α' ἱεροψάλτης Ἁγίου Γεωργίου Κυπαρισσᾶ. Θ. Α. Βογιατζόγλου ἱεροψάλτης καὶ διδάσκαλος Γεώργιος Σ. Μπολιτάκης, διευθυντὴς τῆς ἀστυκῆς σχολῆς Ἐξω-Κιονίου. Παναγιώτης Α. Βοναφακίδης, ἔμπορος. Μενέλαος Ἥλ. Ταρλίδης, διευθυντὴς τῆς πατριαρχ. ἀστυκῆς σχολῆς Μαρσαλῆ. Πρωθιερεὺς Ἀντώνιος Κοτζαμανάκης, προϊστάμενος Ἁγίου Γεωργίου Ποτηρᾶ.

Νικ. Ἀντ. Σκαρπαθιώτης, δερματέμπορος (ὁ καὶ τῆς ἐγγραφῆς τῶν ἐφεξῆς ὀνομάτων ἐπιμεληθεὶς). Μᾶνος Π. Μιχαηλίδης, γραμματεὺς. Νικόλαος Σιμητσόπουλος, χρυσαφῆς. Ἀλεξάνδρος Α. Ἀλεξανδρίδης, ὁπάλληλος. Σταῦρος Ζακουμόπουλος, δερματέμπορος. Θεοκλῆς Ἀνθούλης. Σ. Α. Ταστζιόγλου, φοντοποιός. Βασίλειος Γ. Ζαχαριάδης τζαφανιστής. Ἰωάννης Θ. Ἀθανασιάδης, χρυσαφῆς. Ἀθ. Παπαδόπουλος, ράπτης. Α. Π. Γουναρόπουλος, ἐκ Ραιδεστοῦ, καπνοκόπτης ἐν τῷ Μονοκώλιῳ. Λάζαρος Β. Βελάκας, δερματέμπορος. Ἰωάννης Κυριακίδης Σωκράτης Κ. Κωνσταντινίδης, ἱεροψάλτης. Γ. Ἀλεξιάδης, εἰσπράκτωρ. Λεων. Ἀλεξανδρίδης, ἐμποροῦπάλληλος. Κ. Ἀδαμαντί-

δης, χρυσοχός. Δημ. Μιχαήλ, ράπτης. Κωνστ. Νικολαΐδης, υπάλληλος. Σπύρος Ζαπέτης, βυρσοδέψης. Σκουλῆς Δημητρίου, ταπάκης. Δ. Πασιάδης, τζαμπεριστής. Μιχ. Τσίτου, παντοπώλης. Χρήστος Βασιάδης, λιμπορός. Ἐρῳίλος Τσόλας, φαρμακοποιός.

Ἐν Βελιγραδίῳ. Ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος ἀρχιμαν. Νίκη· φόρος Βαλτάτος. Ὁ ἐφημέριος Παπᾶ Χουρμούζιος. Ἱεροδ. Τιμόθεος, ἐκ Πλατάνου Γανοχώρων. Λαμπρινῆ Α. Ἰωαννίδου, ἐκ Μεγρῶν. Παναγιωτίτζα, διδασκάλισσα. Καλλιόπη, διδασκάλισσα. Θεμιστοκλῆς Εὐσταθίου. Γεώργιος Ἀναγνωστόπουλος. Δημήτριος Θεοδώρου Κάλφας. Χρῆστος Σταυρίδης. Ε. Α. Μαστοράκης. Θεόδωρος Κ. Παλάτος. Δ. Βλαδιανός Β' ψάλτης. Ἀλέξανδρος Δ. Συληβριανός. Ν. Μαυῆδης, χῆτος. Μιχαήλ Χρ. Μπίσσης, ἡπειρώτης. Λουκᾶς Γιανακόπουλος. Θεοδόσιος Κοσόλιας, ἐκ τοῦ χωρίου Περιστάσεως. Ἰωάννης Λεωνίδου, ὑποδιευθυντῆς τῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων. Ἀντώνιος Ἀρονίδης. Πέτρος Σταυρίδης. Αἰζαρος κηπουρός. Ἰωσήφ κηπουρός. Στέφανος Ζηνόπουλος. Ἰωάννης Ζηνόπουλος. Φραντζέσκος, γραμματεὺς ἔθν. Φιλανθρ. Καταστημάτων. Σωκράτης, καφεψός. Δημήτριος Χ. Ζιβίδης. Βασίλειος Ζιβίδης. Κωνσταντῖνος Δημόπουλος. Θεόδωρος Γ. Χάμλατζης. Γεώργιος Δ. Χάμλατζης, μικτάρης. Δημήτριος Κ. Βελιγραδηνός. Εὐφημία Χατζοπούλου, μακεδῶν. Μιχαήλ Βιτάλης. Γεώργιος Νεοκλέους, κουρεύς. Ἀνδρέας Γεωργίου, ἡπειρώτης. Γεώργιος Μιλτιάδου, ἐκ Μεγάλου Τσιχμετζέ. Θωμᾶς Ἀγγελίδης, κηπουρός. Εὐστράτιος Βυρσοδέψης. Γεώργιος Χαραλάμπου Βλαδίμηρος Δημητρίου, ἀρτοποιός, ἐκ Δεβρῶν. Σταῦρος παντοπώλης. Γεώργιος κηπουρός. Δημήτριος καφεψός. Νικόλαος καφεψός. Λεωνίδας Δ. Ἀλεξίδης, διευθυντῆς τῆς ἀστευκῆς σχολῆς. (Ἐνεργόφροναν πάντες ἐπιμελεῖα καὶ πόνοῦ τοῦ πανοῦ προῖδταιμένου).

Ἐν Ἐδίονε-καπί. Δημήτριος Μπότσης, ἰατρός. Ἰωάννης Τ. Καλφόπουλος, ἀρχιτέκτων. Γρηγόριος Ν. Καραῆχος (κάπηλος). Εὐστάθιος Χ. Μαρκόπουλος, ἀκτουάρης (ἡπειρώτης). Πέτρος Παπαδόπουλος παντοπώλης (ἡπειρώτης). Ἀθανάσιος Φ. Βονίκογλου, καπνοπώλης. Δημήτριος Ἐλευθερίου (ἀπὸ χωρίου Ἐη Γεώργη). Δημήτριος Ἀν. Γενιδοουῖας, παντοπώλης (ὁ καὶ τῆς ἐγγραφῆς συνδρομητῶν ἐπιμεληθεῖς).

Ἐν Ποτηρᾷ. Γεώργιος Ν. Νάντσιος. Νικόλαος Τσοῦρκας. Ἀλκιβιάδης Ζαχαριάδης. Νικόλαος Ὀφθαλμίδης. Ἀναστ. Μπίρδας. Μηνᾶς Γ. Πατρικίος. Πανταζῆς Ν. Πανταζίδης. Μιλτιάδης Κ. Τζώνης (ὁ καὶ τῆς ἐγγραφῆς συνδρομητῶν ἐπιμεληθεῖς).

Ἐν Ξυλοπόρτη. Ὁ προϊστάμενος. Ἅγιου Δημητρίου ἀρχιμ.
Ἀντώνιος Φωτιάδης 2. Ὁ προϊστάμενος Σαλματομβρουκίου ἀρχιμ. Σε-
ραφείμ Κρασσᾶς. Ὁ προϊστάμενος Ταξιαρχῶν ἐν Παλατῶν Δημήτριος
Οἰκονόμος. Ἀδελφότης αὐτῆς Ἁγία Βαρβάρα Ζυλο πόρτης 2. Ἰωάν-
νης Δ. Τερλιζίδης. Κωνστ. Μιχαηλίδης. Ἀντώνιος Μουστάκας. Ἐ-
λευθ. Τσιρικόπουλος. Ἀποστ. Ροδάκογλους, Μιχ. Βουμβουράκης. Θεό-
δωρος Μητακῆς Πέτρος Μπέκας, Σταμάτιος Χατζόπουλος (ὁ καλ
τῆς ἐγγραφῆς συνδρομητῶν ἐπιμεληθεὶς).

Ἐν Διπλοκιοινίῳ Ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος Εὐγένιος Κω-
σταρίδης, διδάκτωρ τῆς θεολογίας 2. Ὁ ἐφημέριος (Διπλοκιοινίου) Ἀμ-
βρόσιος Γεωργιάδης. Ὁ πνευματικὸς (αὐτόθι) Μακάριος. Χρυσάνθος
Μανῆας, διάκονος. Γρηγόριος Ἀράπογλους.

Ἐν Νεοχωρίῳ (Βοσπόρου). Ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος Ἅ-
γίου Νικολάου Μεγακλῆς Οἰκονομίδης. Ὁ ἐφημέριος Ἀντώνιος Σακ-
κελάριος. Θεόδωρος Πατικόπουλος διάκονος, ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας.
Λυσίμαχος Π. Μαυρίδης Θεόκριτος Σταυρίδης, ἰατρός. Σπυρίδων Νι-
κολαΐδης. Κ. Λογοθέτης δικηγόρος. Γεώργιος Ἴσογλους. Στέφ. Γ. Κού-
σης. Κωνστ. Χρ. Σάββος Στ. 1. Ἀναστασιάδης. Ἰωάννης Π. Καμπά-
νης. Σπυρίδων Θεοδωρίδης. Ὀδυσσεὺς Γ. Οἰκονόμου. Δημήτριος Κο-
τσιόνης. Μιχ. Ἀνδρεάδης. Κωνσταντῖνος Ἄθαν. Μανῆνης. Γεώργιος
Τσελιάτης. Ἄθανάσιος Κ. Τσίμπης. Ζήσος Χ. Βάτσος. Χαρίλ. Ν.
Πολοδίνης, κρεπωλῆς. Δημήτριος Β. Τσόγκας. Σπυρίδων Π. Ἐ-
ξαρχος, ἀρτοποιῆς. Ἰωάνν. Α. Ἀλεξανδρίδης. Βασίλειος Θεοδωρίδης.
Δημήτριος Βασιλειάδης. Ἀντώνιος Δημητρίου. Θεόδ. Μυλωνᾶς. Φί-
λιππος Ν. Βιρβίλης (ὁ φιλοπόνως ἐπιμεληθεὶς τῆς ἐγγραφῆς συνδρο-
μητῶν).

Ἐν Γαλατῶν. Ἀντ. Καλβοκορέσης 2. Μ. Ἰωαννίδης. Στέφανος
Θ. Τζικαλιώτης. Κ. Σ. Ἀραβανόπουλος. Γεωργ. Ἀποστολίδης. Χρύ-
σανθος Θωμαΐδης. Α. Ν. Δημόπουλος. Χ. Καραγκιζῆς. Π. Γιαδα-
κιάρογλους. Βλαδίμηρος Μιρμίρογλους 2. Δ. Στυλιανίδης. Πέτρος Π.
Βεγλερῆς Κ. Π. Γιάζης. Βασίλειος Διαμαντίδης. Γεώργιος Ἐλευθε-
ριάδης (φρατῆρ τῆς νομικῆς). Ἀπόστολος Ζαμπέλης. Ἰωάννης Πλα-
κωτάρης. Ἀπόστολος Ἀναστασιάδης.

Δημήτριος Γ. Δίγκας, βουλευτῆς Σερρών.

Μερόπη Α. Μαλλῆ. Σουλτάνη Γεωργιάδου. Θωμᾶς Ἀνωσιᾶδης.
ἁνώνομος (εἶς) Μηνᾶς Ἀβρααμίδης. Ἀπόστολος Γ. Παναγιώτογλους.

άνωνύμως . . . Β. Παπαδάκης. Σέργιος Δ. Αδάς. Σταυρος Τεπέρογλου. 3 ἕτεροι άνωνύμως έγγραφήτες.

Ἐν Γαλατῇ (ἐνορία Χριστοῦ). Ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντίας Ἰωάννης, προϊστάμενος. Νικόλαος Α. Βαφίας. Δημήτριος Α. Βαχαρόπουλος. Ε. Βακῆλης.

Ἐν Ἀγίῳ Νικολάῳ (Γαλατῇ) Ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος Τιμόθεος Σοφιανός. Ὁ ἐφημέριος Θεοδόσιος Ἱερομόναχος. Ὁ πνευματικὸς Κωνσταντῖνος Ἀναστασιάδης. Ὁ διάκονος Γεώργιος Βεζιρογλου Ὁ α' ἐπιστάτης καὶ γραμματεὺς τοῦ ἱεροῦ καὶ Διονύσιος Διονυσιάτης.

Σμαρῶ Σ. Βαλεντῆ (ἐν Πόρτ=Σαήτ). Φώτιος Ζαριφόπουλος, δικηγόρος. Κωνστ. Μιτάκος, δικηγόρος. Νικόλαος Σ. Εὐτυχίδης.

Ἐν Γαλατῇ. Ἀδελφοὶ Χριστοδουλίδη. Π. Σεφριάδης. Νικόλαος Καραμάνογλου

Ἰ. Ἀγγελίδης. Πολύβιος Λεονταρίδης. Ἰάκωβος Κ. Γεντσαρόπουλος. Παναγιώτης Ι. Συκιώτης. Γεώργιος Χατζῆ Γεωργίου. Κ. Φωτιάδης, ἰατρός Ι Α. Καραγιαννίδης. Ν. Γ. Βαλσαμάκης. Ἀριστοκλῆς Θ. Σανταλιζίδης (ὁ ἐπιμεληθεὶς τῆς ἐγγραφῆς αὐτῶν).

Ἀργύριος Ἀργυρίου. Φωκίων Π. Καραμβάλης. Μιχαήλ Κ. Βελισσάριος Ἀνδρέας Καλλιπολίτης. Γεώργιος Κ. Τζιθανόπουλος. Ἀθανάσιος Μ. Ἀζιώτης. Βασίλειος Α. Σκαρλάτος. Γεώργιος Πεπαρίδης. Γεώργιος Βιτούλιας Βασίλειος Χατζῆ Γιαννάκης. Προκόπιος Π. Ταπαλῆς. Κωνστ. Δ. Τηνιακός. Βασίλειος Ε. Μωραΐτης. Υἱοὶ Εὐστρατίου Ταλιάνη Χρῆστος Δ. Χρηστόπουλος. Ἀδελφοὶ Α. Ἀμπατζῆ. Νικόλαος Κ. Νικολαΐδης (ὁ καὶ τῆς ἐγγραφῆς αὐτῶν ἐπιμεληθεὶς).

Βασίλειος Ι. Δοπτόγλου. Χαρίλαος Ι. Τσιρκόγλου. Βασίλειος Ι. Κετζετζόγλου. Ἰωακείμ Παπαδόπουλος. Σωκράτης Ε. Ξανθόπουλος ἐξ Ἀπολλωνιάδος. Ἰωάννης Π. Οἰκονομίδης. Κωνσταντῖνος Δοπτόγλου (ὁ καὶ τῆς ἐγγραφῆς αὐτῶν ἐπιμεληθεὶς).

Ἐν Ξηροκρήνη.— Ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος σακεκλίῶν Ἰωάννης Κωσταρίδης. Ἰωάννης Κουρτέσης, ἱεροψάλτης Ξηροκρήνης. Κωνσταντῖνος Ι Πετρόπουλος διδάσκαλος Ξηροκρήνης. Κων. Α. Μαρκελῆς. Ἀλέξανδρος Μ. Πρίγγος. Χρῆστος Βλαχόπουλος. Νικόλαος Δρημαρόπουλος.

Ἐν Βεδικίῳ (Βοσπόρου). Πρεσβύτερος Δημήτριος Βαϊντικός. Αουίζος Ἠλιοῦ. Νηλεὺς Καμαράδος. Β. Σωτηρακόπουλος.

Ἐν Βλάγκῳ. Ὁ προϊστάμενος τῆς ἐνορίας ἐπίσκοπος Μυρέων κ. Ἀθανάσιος 6.

Ἰωάννης Δ. Χαλκούσης. Βασίλ. Σαραφόπουλος. Ὁδ. Δημητριάδης. Κωνσταντῖνος Σιμούδης. Γεώργιος Ν. Ἀνδριώτης. Δημήτρ. Ν. Λαθούρης. Χαράλ. Σαραφόπουλος (ὁ τῆς ἐγγραφῆς αὐτῶν ἐπιμεληθεὶς).

Ἐν Κοντοσκαλίῳ (ἐνορία Ἑλπίδος). Ἀρχιμ. Ἀντώνιος Ζ. Ἀντιωνῆς, διδάκτωρ τῆς θεολογίας, προϊστάμενος. Γραφεῖον Ἑλπίδος. Ἀνδρέας Κωνσταντινίδης, ἐφημέριος. Γερμανὸς Κουμουδάκης, διάκονος.

(ἐνορία Ἁγίας Κυριακῆς) Ὁ ἱερατ. προϊστάμενος ἀρχιμαν. Χρυσόστομος Παπαθεοδώρου, διδάσκαλος τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας β. Πρόδρομος Μ. Μαγίδης. Γεώργιος Π. Σαγκούρογλου. Ι. Α. Σουγ. γουρλόγλου. Β. Βασιλειάδης. Χαράλ. Μανακίδης.

Ἐν Μακροχωρίῳ. Ὁ προϊστάμενος ἀρχιμ. Σωκράτης Σταυριδῆς. Οἰκονόμος Χατζῆ παπὰ Νικόλαος (ὁ τῆς ἐγγραφῆς τῶν ἐν Μακροχωρίῳ συνδρομητῶν ἐπιμεληθεὶς). Ἀντώνιος Α. Καλφόπουλος. Χαράλαμπος Φωτιάδης. Κωνσταντῖνος Λεονταρίδης. Ἰωάννης Δ. Ἀλιανάκης. Νικόλαος Παπαδακίηλ. C. Calforoulos Βασιλείος Κ. Μαυόπουλος. Θεόφιλος Κοντόπουλος. Γεώργ. Δ. Μανωλῆς.

Ἐν Παντειχιῳ Ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος ἀρχιμ. Παρθένιος Β. Νικόλαος Κ. Καλλιάρκος (ἡπειρώτης). Χουρμούζιος Δικμαντίδης. Γ. Λογοθέτης. Νικήτας χατζῆ Ἀναστασίου. Παναγιώτης Κ. Καλλιάρκος (ἡπειρώτης). Γεράσιμος Θ. Λευκάδης (ἐκ Τήνου) Κυριακὸς Β. Τζανόπουλος, διευθυντῆς τῆς σχολῆς (ὁ καὶ τῆς ἐγγραφῆς συνδρομητῶν ἐπιμεληθεὶς).

Χάδεμοι. — Ὁ προϊστάμενος Ἁγίας Παρασκευῆς ἀρχιμ. κ. Μακάριος Σκλαβούδης καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς ἐνορίας 10.

ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΣ

Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ πατριαρχικὴ μονὴ τῶν Ἱδύρων 32.

Ἡ ἱερὰ βασιλικὴ καὶ πατριαρχικὴ μονὴ τοῦ Παντοκράτορος 2 Ἀρχιμ. Στέφανος. Προηγούμενος Θεόκλητος. Προηγούμενος Γρηγόριος. Προηγούμενος Ἀθανάσιος. Γέριον Συνέσιος. Προηγούμενος Χρυσόστομος. Προηγούμενος Ἰωακείμ.

Κελλίων τῆς ἰ. μονῆς Παντοκράτορος. Μεταμορφώσιως ἱερόμ. Εὐγένιος. Γεννήσιος τῆς Θεοτόκου μοναχὸς Ἀθανάσιος. Εἰσοδίων ἢ Ραβδόχου μον. Βασίλειος. Ἁγίου Νικολάου μοναχὸς Ἀνακίας. Κομήσιος τῆς Θεοτόκου ἱεροδ. Ἀντώνιος. Εὐαγγελισμοῦ μοναχὸς Γαβριήλ. Ἁγίου Γεωργίου ἢ Φανερωμένης μοναχὸς Εὐλόγιος. Ἁγ. Νικολάου ἢ Χατζουδά μοναχὸς Στέφανος. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἱεροδ.

Κοσμάς Νταούτης. * * Ἄξιον ἔστιν ἱερομ. Ἰωάννης. Καλύδης ἁγίου Βασιλείου μοναχὸς Κοσμάς.

* Ἡ (ἐκτὸς βασιλικῆ καὶ πατριαρχικῆ μονῆ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως 2 (διὰ τὴν ἑλλην. σειράν «Βραχέας Σημειώσεων» καὶ τῶν δύο τούτων).

Κατουνάκια Μ. Λαύρας. Δανιὴλ μοναχὸς Συμυρνατος (διὰ τὸ μετὰ χεῖρας μόνον βιβλίον).

Πολλὰς ὀφείλει χάριτας ὁ τοῦ παρόντος συγγραμματος ἐκδότας τοῖς πανιερωτάτοις καὶ φίλοις τῶν ἱστορικῶν ἐρευνῶν μητροπολίταις Νεοκαισαρείας καὶ Κυθωνίων.

ΚΥΔΩΝΙΩΝ (πόλεως)†

† Ὁ Κυθωνίων Γρηγόριος 5 † Πρωτοσύγκελλος Ἀρσένιος Μενεξής 2. Δημογεροντία Κυθωνίων 2. Ἱερατικός Σύνδεσμος. Παναγῆς Ἀθ. Κουκουτός. Ἰωάννης Βαρετζής. Νικόλαος Π. Κοντέλλης Γ. Γράμμης Βεΐλκτοῦς Μ. Σάλας. Παν. Ζωγράφος. Εὐστρ. Κοντρούμπης. Γ. Α. Βαλαμακάκης. Γαβριὴλ Ζαχαρίας. Ἰωάννης Εὐστρ. Φλώρου. Γεώργιος Φωτ. Ἀνδριώτης. Στυλιανὸς Πατρικέλλης. Ἰωάν. Ν. Τσακάλου. Δημήτρ. Α. Σίμος. Νικόλαος Πιπρῆς. Κ. Γ. Πετρῶς. Ι. Φ. Σωτηρίου. Π. Χαραλαμπίδης. Γεώργιος Κ. Μουμιτζής. Γ. Θ. Ἰωαννίδης. Π. Χ. Ἀναστασίου. Ἰωάν. Δ. Κονταξής. Ε. Μπαρούτης. Ἰωάν. Π. Πανταζόπουλος. Εὐστρ. Δ. Ταλιάνης. Βασίλειος Ἀρμάδας. Ἀπόστολος Ταλιάνης. Κωστῆς Ἀθ. Ψυρούκης. Δημήτριος Σ. Σωτηρίου. Δημήτριος Ι. Ροδῆλλης. Παναγῆς Εὐστρ. Μαδαμαδιώτης. Παρασκευᾶς Σαλιάρης, δικηγόρος. Ἰωάν. Δ. Ζερβός, δικηγόρος. Ε. Βαξεβανῆλης. Γεώργ. Πατέστου. Κωνσταντ. Ἐμ. Μαλῆς. Εὐστρ. Γ. Λιγνός. Νικόλ. Π. Χριστοδούλου, ἱεροψάλτης. Γεώργιος Ζαχαρίου. Δημ. Ἐμ. Κερεστετζής. Ἀναστάς Δ. Χαρέλλης, ἱεροψάλτης. Παναγῆς Ἀθ. Μιχαήλου. Ἀλεξάνδρος Π. Χ'' Ἀγγελιέλλης Ἀγγελος Σωτηρίου. Παναγῆς Σ. Σωτηρίου. Εὐστρ. Γ. Τζιτζιτής. Δημήτρ. Κουσκουμπέκος. Εὐστρ. Δ. Βέργος. Ἰω. Κερεστετζής. Ζ. Π. Ζαφειρόλλης. Σ. Αἴμου. Γ. Ν. Τζιτζιτής. Δ. Αἰάπης. Ἀλ. Πανταξής. Παναγῆς Ἀγγελάδης. Γ. Χριστοδούλου. Ἀθ. Πατριδῆς. Σύνδεσμος ἐμποροῦπαλλήλων. Ἰωάν. Τζιαννέλλης. Ἐμ. Χ'' Καμπούρης. Ἐμμ. Βογιατζιόγλου Μιχ. Πελλῆς. Γεώργ. Π. Κεφαλαδέλλης. Δ. Κοντῆς. Π. Νύκτας. Γεώργ. Μιτυληνῆλης. Δ. Ε. Χ'' Μήτσου. Ἀδελφοὶ Κουγιουλιτζέλλη, Ἄθαν. Παπαδόπουλος, Φ. Ν. Γονατῆς. Γ. Καρτερῆς, Ι. Κ. Γούττας, Δημ. Ν. Διμπαμπής, Γιολ

Ἀναστ. Γεωργιάδ, Παναγῆς Ντάντινας, Μιχ. Στρογγύλης, Ν. Δ. Γονατῆς, Μιχ. Ἀναστασιάδης, Ἠλίας Ἠλιοπούλου, Μ. Τζούγας. Ἰωάν. Δημ. Ἀποστολάκης, Γ. Στρογγύλης, Ν. Καλαντζῆς, Βασ Βασιλειάδης, Ἀδ. Νικολαΐδου καὶ Ν. Κοκκίνη, Ἱερομ. Εὐγένιος Ι. Λαλακιώτης. Προηγ. Ἰωσήφ Παντοκρατορινός, Γλυκεῖος Νικολαΐδης Ἱερομόναχος. Θεόκλητος Γεωργίου Ἱερομόναχος. Γρηγόριος Ι. Βλάχου. Ἱερομ. Ἰωσήφ Ἱερομόναχος, Ἀγαθάγγελος Ἡσαΐου Ἱερομ.

Γενιτὸ ἀροχωρίου

Κυβερνήτης Α. Καμπουρῆς 2. Ἀριστείδης Οἰκονόμου, Ἀθανάσιος Ἀγγ. Πατίστος, Εὐάγγελος Β. Τζόμπλου. Ἀθ Ἀπ Οἰκονόμου. Ἀλεξ. Χατζῆ Ἀνδρέου, Παναγῆς Τζίκας, Ἀθαν. Περγαμηνήλης, Ἀλεξ. Ἀγγ. Πάτσστου, Ἀθαν. Γ. Ζαχαρέλλης, Δημήτρ. Σπ. Τζάνου, Νικόλ. Κ. Παρόγλου, Φώτιος Π. Κρούγλιας, Νικόλ. Παράσχου, Παν. Μαγείρου, Ἰωάν Χ΄. Ἀναστασίου, Νικόλαος Κ. Οἰκονόμου, Γεώργιος Πατίστος, Ἀθ. Στ. Σαντζηλιώτου Γεώργ. Β. Καμπουρῆ, Νικ. Β. Οἰκονόμου, Γεώργ. Ἀγ. Βότκου, Ἀθανάσ Ἀγᾶ-Παναγῆ, Ἀπόστολος Καρακασούλης, Εὐστρ. Καραθανάση Νικόλαος Σάββα, Ἀθανάσιος Κουκουβάλας, Δημήτρ. Κ. Ἀράπη, Πα-αγῆς Ν. Χ΄ Γεωργίου, Νικόλ. Θ. Χρυσοστόμου, Ἀθανασ. Κ. Μαλλῆ, Γρηγορ. Σαπουνητῆς Παρλιώτης, Νικόλαος Κ. Βογιτζῆς, Θεόδωρος Πολυχρόνης, Ἀθανάσιος Κωστόγλου, Ἀριστείδης Ἀπ. Οἰκονόμου, Ἀθανάσιος Β. Καμπουρῆ.

ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Ἐν Εὐδοκιάδι (Τοκάτ). — Ὁ μητροπολίτης Νεοκαισαρείας καὶ Γαγγῶν κ. Ἀμβρόσιος σ. 10. Πρεσβύτερος Χαραλάμπης ἐν Σαρῆ Γκιολ 1, πρεσβύτερος Στυλιανός ἐν Εἴραπ, πρεσβύτερος Παγκράτιος ἐν Τοκάτ, πρεσβύτερος Σωσίπατρος ἐν Κιόσση.

Ἐν Νεοκαισαρεία. — Πρεσβύτερος Κυριακός ἐν Αὐγούστη 2, πρεσβύτερος Ἠσύχιος ἐν Αὐγούστη, πρεσβύτερος Εὐστάθιος ἐν Οριετ Τουζοῦ, πρεσβύτερος Γεώργιος ἐν Ἀσάρ 2, πρεσβύτερος Χαραλάμπης ἐν Σουλοῦ, πρεσβύτερος Λάζαρος ἐν Κολαούζ.

Ἐν Φαναροία (Ἐρβαα). — Πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος Σάββας ἐν Αἰμναίφ (Γκιόλ-Όνοῦ) 2, πρεσβύτερος καὶ σύγκλητος Κωνσταντῖνος ἐν Αἰμναίφ (Γκιόλ-Όνοῦ) 1, πρεσβύτερος Ταράσιος ἐν Οὐρκειοῦ, πρεσβύτερος Θεοδόσιος ἐν Κελεμήτης, πρεσβύτερος Στέφανος ἐν Ἰσκιλη. πρεσβύτερος Κωδράτος ἐν Δερὲ-Τσιφλήκ, πρεσβύτερος Παρασκευᾶς ἐν Ἐνδῆκ Πουνὰρ, πρεσβύτερος καὶ Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ἐν Ὀφλίμφ (Χερῆζ-δάγ).

Ἐν Μελανθίῳ (Μεθουδιέ) — Πρωτοπρεσβύτερος Κυπριανὸς 2, πρεσβύτερος Κυριακὸς ἐν Φάλταδζα 1, πρεσβύτερος Λεόντιος ἐν Σέννε.

Ἐν Ἰωνοπόλει. — Πρεσβύτερος καὶ κατηχητὴς Ἀδάρος ἐν Κάραδζε 2. Ἰωάννης Πουλουβίης. Δανὴλ Γουαρίδης. Ἄγαπιος Μελβίης.

Ἐν Παρθενίῳ. — Πρεσβύτερος καὶ σακελλίων Γαβριήλ 2. ὑπομνηματογράφος Πρόδρομος Κωνσταντινίδης 2, πρεσβύτερος Δωρόθεος ἐν Βιλλαίῳ (Τσάκ-Δζου, αε).

Ἐν Θεοδωρουπόλει (Ζαΐραυπόλει). — Πρεσβύτερος Γερμανὸς 2, πρεσβύτερος Ἰερόθεος ἐν Γραζζι-Κιοῦ. Κυριακὸς Α. Γαβριηλίδης, Φίλιππος Φιλιππίδης.

Ἐν Ὁρδοῦ. — Ἰατρὸς Ἀθανάσιος Χατζηνότας, Ἰορδάνης Σουρμελῆς, Ἰωάννης Ἐσπιεύς, Κυριακὸς Εὐθυμιάδης, Φωκίων Κονδζούρης φαρμακοποιός.

Ἐν Μελανθίῳ (Μεθουδιέ). — Γεώργιος Κοσμίδης Δαβίδ Γ. Παπαδόπουλος, Σάββας Β. Παπαδόπουλος, Παναγιώτης Παπαδόπουλος, ἐν Τσαν-Κερῆς 2.

Ἐν Κοτυώροις (Ὁρδοῦ). — Πρεσβύτερος καὶ Οἰκονόμος Νικόλαος ἐν Καρατζαλῆ 2, πρεσβύτερος Νικόλαος ἐν Γεμισκέν, πρεσβύτερος Σάββας ἐν Κούζ-Κιοῦ, πρεσβύτερος Γάκινθος ἐν Σασού, πρεσβύτερος Ἰορδάνης ἐν Βωῶνι, πρεσβύτερος Χρῦσανθος ἐν Οὐνερην, πρεσβύτερος Χάρης ἐν Κιρετσῆκ, πρεσβύτερος Ἰουστίνος ἐν Τεπέ Κιοῦ, πρεσβύτερος Εὐστάθιος ἐν Ὁρδοῦ, πρωτοπρεσβύτερος Μιχτιάδης ἐν Ὁρδοῦ πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος Θεόδωρος Τερζέν ἐν Ὁρδοῦ, πρεσβύτερος καὶ σακελλάριος Κωνσταντίνος ἐν Ὁρδοῦ.

Ἐν Φαιδισάνῃ (Φάτσα). — Πρεσβύτερος Χρυσόστομος ἐν Φαιδισαίνῃ 2, πρεσβύτερος Ἰερόνυμος ἐν Μιρρῆ, Κωνσταντίνος Ὁρφανίδης ἐν Φαιδισάνῃ, Βασίλειος Γκιλμανίδης ἐν Φαιδισάνῃ.

Ἐν Οἰνόνῃ. — Πρεσβύτερος Ἀδάρος, Λεόντιος Τσακυρίδης.

Ἐν Θερωδόντι. — Πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος Εὐστάθιος ἐν Τσαν-Κερῆς, πρεσβύτερος Κωνσταντίνος ἐν Λιμζν Δερῆ, πρεσβύτερος Γεράσιμος ἐν Δερῆ-Βὰς, πρεσβύτερος Γεώργιος ἐν Τσοχτσε, πρεσβύτερος Ἀλεξάνδρος ἐν Τσηλάρ.

Μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν 80 σελίδων τοῦ βιβλίου ἀπεστάλησαν ἐκ τε Κιωνοβίου καὶ ἐξ Ἀμερικῆς Ἀγγελίαί τινές, ὧν αἱ ἐκ ΒΕΕΛΙΝΚ καὶ ΛΟΥΓΕΛ συνωδεύοντο καὶ ὑπὸ τοῦ ἀντιγίου τῶν ἀναγγελλομένων συνδρομῶν.

ΒΕΕΛΙΓΓ

Χριστόδουλος Δ. Βαρβουζάνης, Κωνστ. Σαρρής, Δημοσθένης Καταυλάτης, Νικόλαος Νησιώτης, Φώτιος Διαμαντίδης, Παναγιώτης Θερχαρίδης, Στέλιος Καμήλης, Θεόδωρος Μαυροθέρης, Γεώργ. Κατσάδωρος, Κωνσταντίνος Ἀτσάλας, Δημήτριος Λυσικάτος, Γεώργιος Χριστόπουλος, Βασίλειος Κατάβιλος, Ἰωάννης Πολυδάκης, Ἰωάννης Μανιδάκης, Εὐπρέπιος Κεραμινάκης, Ἐμμανουὴλ Θωμαδάκης, Στέφανος Κουλάκης, Κωνσταντίνος Κιρλής.

ΣΗΜ. Τὴν ἀποστολὴν τῶν συνδρομῶν αὐτῶν οἱ φιλοπάτριδες δημογεγεῖς οὗτοι συνήδευσαν δι' ἐπιστολῆς ἀποπνεούσης ἀγνήν φιλοπατρίαν "ὃ γοῶς καὶ ἡ διάνοιά μας εἰνοὶ πάντοτε ἐστραμμένοι πρὸς τὴν γλυκυτάτην πατρίδα μας, ἂν καὶ ἐν τῇ φιλοΞενοῦσῃ σήμερον ἡ-μας μεγάλη δημοκρατία ἀπολαύοντες τὴν πλήρη ἐλευθερίαν ὑπὸ ὄλας τὰς ἐσπόμεναις Μεγάλο εἶναι τὸ θάρρος καὶ ἡ ἐλπίς μας ὑπὲρ τῶν δικαίων μας, ἐνόσω ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Χρυσοστόμου εὐρίσκειται ὁ λατρευτός μας Ἰωακείμ, οὗ τὴν δράσιν ἅπας ὁ ἑλληνισμὸς ἐν Ἀμερικῇ μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἀκολουθεῖ ..

Λ Ο Ο Υ Ε Λ (Μασσαχουσέτης)

Ὁ προϊστάμενος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Οἰκονόμος Κώνστας Χατζῆ Δημητρίου, Πέτρος Ταβουλάρης, Ἦλ. Γυφτέας, Ἦλ. Χούπης, Σωτῆρ. Χατζῆ Βρέττας, Μ. Ἰατρός, Γ. Ἠλιόπουλος, Π. Τσαγγαρούλιας, Ἐμμ. Σοφός, Ἰω. Μπραβδάκος.

CHENA ALASKA

Ἀλέξ. Διαμαντῆς, ἐκ Γλώσσης Σκοπέλου, Γεώργ. Παπαζινιές, ἐξ Ἀμφίσης (χωρίου Ἁγίας Εὐθυμίας), Παῦλος Πετιμεζάς, ἐκ Μαντινείας, Νικόλ. Κοτζάμπασης, ἐκ Κρήτης, Γεώργ. Ἀναγνωστόπουλος, κορίνθιος, Γεώργ. Μαγγιλῆς, ἐκ Τριπόλεως, Νικόλ. Παπανικολάου, ἐκ Τριπόλεως, Ἰθαν. Κατζανδρῆς, ἀθηναῖος, Νικόλ. Δημαρέλος, ἐκ Σούρης, Ζαχαρ. Δ. Ζαχαριάδης, ἐξ Ἰκαρίας, Κίμων Πουλλῆδας, ἐκ Πατρῶν, Μιχαὴλ Μπουλόπουλος, ἐκ Κορίνθου, Διαμ. Ἀλέξης, ἐξ Ἀργους, Γεώργ. Ι. Βαλαμάκης, ἐκ Σκοπ.λου, Θεόδωρος Καρκόσου, ἐκ Δερακίου, Νικολ. Λαζάρου, ἐκ Πατρῶν.— εἰς δὲν ἐδήλωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

ΣΗΜ. — Οἱ φιλοπάτριδες οὗτοι συνδρομητοὶ μετὰ τῆς ὑπὲρ τοῦ παρόντος συγγράμματος συνδρομῆς ἀπέστειλαν καὶ 210 φράγκα ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ (πατριαρχικοῦ) ταμείου.

Σ Α Β Α Ν Ν Α Σ

Ὁ προϊστάμενος τῆς ἑλλην. παροικίας ἀρχιμανδρῆτης κ. Ἀρσέ-

νιος Δαυής και οι πρόκριτοι τής ελληνικής έν Σαβάννα (Γεωργίας)
κοιρότητος 20.

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ (ΑΜΕΡΙΚΗΣ)

Ο προϊστάμενος τής έλλην. κοιρότητος πρωτοπρεσβύτερος Δη-
μήτριος Πετρίδης. Μιχαήλ Κ. Αντωνόπουλος. Ίωάννης Λύτρας. Δη-
μήτριος Φωκίδης. Κώνστας Τριπολίτης. Κωνστ. Κανελλόπουλος. Χα-
ράλαμπος Ποριόζης.

ΚΙΣΝΟΒΙΟΥ

Ο προϊστάμενος τής έλλην. κοιρότητος άρχιμ. Γερσίμος Θεο-
λογίδης. Ίερβδ. Φιλάρετος. Κωνσταντίνος Α. Δούγκας 10 άντίτυπα.
Ίωάννης Γ. Καπετανόπουλος 5. Παντελής Β. Συνοδινός 5. Άλέξαν-
δρος Β. Συνοδινός 5. Μιχαήλ Γεωργίου 5. Νικόλαος Χ. Φηγίτης 2.
Γεώργιος Παπαδάκης 2. Κλεοπάτρα Καμπόλη. Εύγενία Μεζιβήρη. Κων-
σταντίνος Καρυδιάς. Δημήτριος Μαρταβατζόγλου. Νικόλαος Κοντού-
δης. Γεώργιος Παναγιώτου. Παναγιώτης Βασσαγέωργης. Γρηγ. Παπά
Σωτηρίου. Δημήτριος Δραμβαλίδης.

ΑΓΚΥΡΑΣ

Ο μητροπολίτης Άγκύρας κ. Γερβάσιος 4.

ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΩΣ

Ο μητροπολίτης Άδριανούπολεως κ. Πολύκαρπος 5, Πρωτοσύγ-
κελος Πολύκαρπος Α. Σακελλαρίδης, διάκονος Γερμανός Άθανασιά-
δης, ιεροκήρυξ. διάκονος μητροπ. Άδριανούπολεως Γ. Κ. Μακαρώνης,
Παπαναστάσιος Χρηστίδης, Γεώργιος Μπόμπας, Ιεροψάλτης, Οικονό-
μος Πυθαγόρας. Ιερεύς, Λεωνίδας Ματλής 2, Κωνστ. Δήμεσσας, Ιε-
τρός, Γ. Ι. Λαμπουσιάδης, διδάσκαλος, Ρητορίδης Χατζόπουλος, Ιε-
τρός, πρόεδρος του Άναγνωστηρίου, Θ. Καλλιόπουλος, Άλ. Χατζηστε-
φάνου, Γεώργιος Δ. Συβρίδης.

ΚΡΗΝΗΣ

Ο μητροπολίτης Κρήνης κ. Θεόκλητος, μετά του κλήρου και των
προκρίτων τής έπαρχίας 30.

ΛΟΥΛΕ ΒΟΥΡΓΑΣ (ΑΡΚΑΔΙΟΥΠΟΛΕΩΣ)

Επιστάτιος Παπαγιάννη Τσιανίδης, γεωπόνος. Στέργιος Παπαϊω-
άννου, πάρεδρος. Βασ. Α. Βαδίκης, λογίστης έμπορ. καταστήματος.

ΠΡΟΣΗΣ

Ὁ μητροπολίτης Προύσης κ. Δωρόθεος 4, Ἀρχιεπίσκοπος Δωρόθεος Μαυρόπουλος, Ἀρχιμ. Α. Παπαδόπουλος, Εὐστάθιος Θ. Βιγγύπουλος, πρωτοψάλτης. Γ. Χ' Γεώργης, Ἀρ. Ι. Ζέρρος, Κωνστ. Ι. Φιλανδρος, σχολάρχης, Π. Σαμακίδης, ἱερεὺς Γεώργιος Ἀερικός, Σταῦρος Ε. Βιθυνίδης, Κλεόβουλος Γ. Ὀραιοῦπουλος, δικηγόρος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ

Οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἐν Γαλατῆ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Παναγίας **Καφατιανῆς**· Α. Γ. Καζανόβας, Π. Ἀπέργης, Θ. Θεολογῆς, Σ. Ἐθνόπουλος, Γεώργ. Βιδόπουλος, Γεώργ. Νικολαΐδης, Θεόδ. Μεριὰς, Χαράλ. Ζεγκινογλους, γραμματεὺς τῆς Καφατιανῆς.

Ὁ θεοφιλ. ἐπίσκοπος Παμφίλου κ. Μελισσηνός, προϊστάμενος τῆς εἰς τὰ **Ταῦλα** κοινότητος 2.

Ὁ αἰδουσίμλγ. πρεσβύτερος κ. Ἰοβιανός Λαυρακιᾶς, προϊστάμενος **Φερίκιοι** 2.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ Ταξιαρχῶν Παλατᾶ. Ἡ ἐφορία τῶν αὐτῶν σχολείων. Ὁ ἱερατικὸς προϊστάμενος οἰκονόμος Δημήτριος. Ὁ ἐφημέριος παπᾶ Νικόλαος, Ἀριστείδης Π. Καρατζῆς, διευθυντῆς τοῦ ἀρρεναγωγείου Παλατᾶ, Κωνσταντῖνος Παπάζογλους, Μιχαὴλ Δημητριάδης, Νικόλαος Ἀηδοῦπουλος.

MEMORANDUM

© SISMANOGGIO

ΤΙΜΑΤΑΙ

φράγκων δύο και ημίσεως

